MIHAI EMINESCU

„Decepţia îi dă lui Eminescu înălţimea care-i lipseşte din dragoste şi lumina târzie şi dureroasă, rămasă ca o chiciură pe plopii lui, după ce dragostea s-a stins, compensează deficienţa. De fapt, poezia caracteristică şi marea a lui Eminescu se ridică din mâhnire. Speranţă, credinţă, mângâiere, nimic nu se găseşte la Eminescu. Locul de încolţire e dezamăgirea.

Accentele sunt profunde. Dezamăgirea a dat limbii româneşti o capodoperă de amărăciune glăciară, care se cheamă *Luceafărul*."

Tudor Arghezi

ISBN 973-21-0699-9
ISBN 973-21-0711-1

Biblioteca Pentru Toţi

serie nouă
*
(1533)

MIHAI EMINESCU
integrala poetică
*

MIHAI EMINESCU

integrala poetică

*

BIBLIOTECA ALEPH
CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
Mihai Eminescu
Integrala poetică, vol. 1, antumele
Editura Minerva S.A., 2003
288 p.; 17 cm

ISBN 973-21-0699-9
ISBN 973-21-0711-1

Noua serie a colecţiei „Biblioteca pentru toţi"
apare datorită cooperării dintre
Ministerul Culturii şi Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România,
MEGApress holdings S.A.

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social
B-dul Metalurgiei nr. 32-44, cod. 75579, sector 4, Bucureşti,
O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

MIHAI EMINESCU

integrala poetică

vol. I

antumele

Precuvântare
de TUDOR ARGHEZI

Ediţie îngrijită, selecţie critică
de ALEXANDRU SPÂNU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2003
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Colecţie îngrijită de EUGEN URICARU
Coperta colecţiei: DANIEL NICOLESCU
AURORA PĂDUREANU
Ilustraţia copertei: LIGIA MACOVEI

Redactor: ANA D. MUNTEANU
Tehnoredactare computerizată: LIVIU DOBREANU
Corectură: CARMEN STOICA

EMINESCU

A vorbi de poet este ca şi cum ai striga într-o peşteră vastă... Nu poate să ajungă vorba până la el, fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harpă, şi să legene, din depărtare, delicata lui singuratecă slavă.

În toate veciile străbătute de atleţii şi bicicliştii filozofiei el îşi are vecia lui deosebită, închisă. Trebuie vorbit pe şoptite...

Într-un fel, Eminescu e sfântul preacurat al ghiersului românesc. Din tumultul dramatic al vieţii lui s-a ales un Crucificat.

Pentru pietatea noastră depăşită, dimensiunile lui trec peste noi, sus şi peste văzduhuri.

Fiind foarte român, Eminescu e universal. Asta o ştie oricine citeşte: cu părere de rău că lacătul limbilor nu poate să fie descuiat cu cheile străine.

S-au făcut multe încercări onest didactice de transpunere a poetului, unele poate, se spune, mai izbutite; dar Eminescu nu este el decât în româneşte. Dacă se poate traduce o proză, o povestire, un roman, unde literatura se mărgineşte aproape fizic la tablouri, la personaje şi la conture, dominată de mişcarea şi succesiunea cinematică, poezia nu poate să fie tălmăcită, ea poate fi numai apropiată. Poezia aparţine limbii mai mult decât proza, sufletului secret al limbii: jocul de irizări din interiorul ei face vocabulele neputincioase. Eminescu nu poate fi tradus nici în româneşte... Dovadă şi încercarea de faţă.

Competința autorului e limitată și ea n-ar vrea să semene cu nimic coordonat și pedagogic. E vorba de un Eminescu, zărit în dezordine și răzleț după o călătorie prin peisajele lui, făcută în zigzag și fără cicerone... Muntele începe de jur împrejur și n-are poteci... Unde nu te poți urca, te uiți și te mulțumești cu câteva imagini vaporoase... Dacă aș râvni să agăț de constelația lui Eminescu o lumină, ar fi o neînchipuită îndrăzneală. Constelația fuge mereu, se depărtează: cine ar putea s-o ajungă? Morților noștri, din drumul de sus, le închinăm o scânteie aprinsă aici la pământ, la o răscruce de drumuri de pământ, într-o candelă albastră... Culoarea de safir și de ametist e a tuturor privelиștilor, mai totdeauna de noapte, din reveriile poetului pe care-l pomenim.

Aș fi încercat un portret de aspecte: dar cum s-ar putea reda portretul umbrei și al timpului neisprăvit? Câteva reflexe e tot ce se poate aduna pe oglinda unei lentile. Slovele de față sunt numai o laudă de seară, ca un acatist...

Mă numesc unul din oamenii în viață care l-au văzut pe Eminescu în carne și oase. Eram copil de șapte ani. L-am zărit pe Calea Victoriei...

Trecea prin public un om grăbit, fără să ocolească, impetuos. „Uite-l pe Eminescu" a spus cineva, cu un glas pe care-l țiu minte. Se pare că poetul nu mai făcea parte din viața lui și că trăia o metempsihoză străină. Nu puteam ști atunci cine era să fie Eminescu și ar fi fost normal să-i uit numele auzit. E curios că nu l-am uitat. Mi-a rămas în ureche, o dată cu tonul de stupefacție și de compătimire, probabil, cu care a fost rostit. Mi-a rămas aninat ca de o schiță de fum. Nu mă puteam gândi, atunci, că, după 65 ani trecuți, voi evoca într-o pagină de tipar ceea ce începea să fie, încă de pe atunci, o amintire...

Inspirația lui Eminescu e, firește, variată, dar casetele în care ar putea să fie adunate cristalele ei nu se pot face nici după culoare, nici după carate, nici după transparență, unele intrând în mai toate celelalte. În Eminescu e dragoste și durere

de dragoste. Decepția continuă în dragoste influențează toată inspirația lui de sentiment. Poetul se regăsește intact într-alt punct de pornire, opus, în harul sarcasmului și al lepădării.

Dragostea lui Eminescu e mai cu seamă senzuală, o dragoste pribeagă, de pasiune. Ea e momentană și totală în momentul ei, și se epuizează în întregime pe o singură împrejurare reluată continuu, continuu trăită și continuu epuizată în întregime. Vreo 17 poezii de dragoste sunt romanțe și cântece de vioară:

„Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți –
Tu nu m-ai cunoscut."

Dragostea lui Eminescu nu e amestecată cu visul. Visul lui începe când dragostea s-a isprăvit. Dragostea poetului n-a durat niciodată, rămâne instantanee, dragoste de senzații iuți. Ceea ce-i rămâne din dragostea trecută devine vis abia în singurătate, ca o mâhnire că a fost numai senzuală, când a trecut. Femeia lui Eminescu nu e niciodată soție, rămânând exclusiv amantă. Bărbatul e un trecător, un călător... E o dragoste de păsări albe, care străbat eternitatea și se întâlnesc din zbor în dreptul unei stele...Căsătoria stinghereşte: ea nu poate fi făcută decât cu o singură femeie. Dragostea asta și-ar pierde farmecul în formele gospodărești ale vieții. Statornicia, după care tânjește totuși, îi face poetului oroare.

Femeia lui Eminescu nu are două înțelesuri sau mai multe. Ea nu tulbură printr-un complex de nuanțe; foarte depărtată și de femeia adevărată, tovarășa bărbatului, și de acea femeie, tot adevărată și ea, din poezia de imperceptibile, a școlilor literare, cât timp e dorită, și numai amărăciune după despărțire. Despărțirile au fost tot atât de numeroase, probabil cât și accesele lui de pasiune. Cu femeia, Eminescu a fost

numai bărbat. E de crezut că femeia ar fi cerut mai mult de la el, un foc de dragoste, complicat ca o dantelă și subtil, nu cerebralitate și abstracții. Câteva citate la întâmplare:

„Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Și de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi."

*

„Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci..."

*

„De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie –
Ș-apoi cine treabă are !"

*

„Părul tău ți se desprinde
Și frumos ți se mai șede,
Nu zi ba de te-oi cuprinde,
Nime-n lume nu ne vede."

*

„Și mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură.
Căci eu stau șoptind cu draga
Mână-n mână, gură-n gură..."

Nici nu se poate dragoste mai directă şi mai elementară. Fiind numai bărbat şi nimic mai mult, nici mai puţin, şi, după o vorbă latinească, trist, poetul a fost şi mereu dezamăgit... Femeia-păpuşe, femeia-harem, nu mai e pe gustul epocii noastre, când ea participă şi la război ca Ioana d' Arc. Poezia nouă aşa-zisă, şi este, fără nici o îndoială, o poezie nouă, e mai imprecisă, fiind şi mai proaspătă, şi mai adevărată, şi mai naivă. Poezia nouă nu începe, cum spun manualele, acum 50 de ani. Ea începe de acum vreo două mii... Poezia a descoperit în femeie şi un ideal religios...

Din poezia de dragoste a lui Eminescu, se alege totuşi o bucată care o depăşeşte, orientată de o sensibilitate de distanţă şi de regret. E scurtă: Din valurile vremii...:

„Din valurile vremii, iubita mea, răsai
Cu braţele de marmur, cu părul lung, bălai –
Şi faţa străvezie ca faţa albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri !

Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele şi stea între femei
Şi întorcându-ţi faţa spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut şi plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,
Şi faţa mea în lacrimi pe faţa ta s-o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ţi-o-nec
Şi mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o ţin.

Dar vai, un chip aievea nu eşti, astfel de treci
Şi umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu braţele în jos

În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind."

Decepția îi dă lui Eminescu înălțimea care-i lipsește din dragoste și lumina târzie și dureroasă, rămasă ca o chiciură pe plopii lui, după ce dragostea s-a stins, compensează deficiența. De fapt, poezia caracteristică și mare a lui Eminescu se ridică din mâhnire. Speranță, credință, mângâiere, nimic nu se găsește la Eminescu. Locul de încolțire e dezamăgirea.

Accentele sunt profunde. Dezamăgirea a dat limbii românești o capodoperă de amărăciune glacială, care se cheamă Luceafărul.

Tudor ARGHEZI

CRONOLOGIE EMINESCIANĂ

La 1812, în satul Călineşti din „Ţara de Sus" a Moldovei, se năştea tatăl poetului, *Gheorghe Eminovici,* fiu al dascălului de strană Vasile Iminovici. (Potrivit pronunţiei de prin partea locului, patronimicul originar pare să fi oscilat între forma „Iminovici" – atestată, de asemenea, în Transilvania – şi aceea, diftongată, de „Ieminovici", fiul dascălului Vasile, ajuns prin râvnă proprie la ceva stare şi dobândind rangul de boiernaş – sulger, apoi căminar – a preferat să se iscălească „Eminovici"). Cu patru ani mai tânără decât căminarul era mama poetului, *Raluca* (numită între cunoscuţi şi „Ralu"), fiica stolnicului Vasile Iuraşcu, născută la 1816 în satul Joldeşti. La 15 ianuarie 1850, în oraşul Botoşani, se năştea *Mihai,* al şaptelea copil dintre cei unsprezece pe care îi aduse pe lume Raluca Eminovici.

1850-1858. E un răstimp de nomadism sezonier al familiei Eminovici, care trăia vara la moşia abia cumpărată în satul megieş Ipoteşti, dar iarna se muta în casa din Botoşani, proprietate înscrisă în acte pe numele Ralucăi. În 1856, după ridicarea unei case noi pe ruinele vechilor acareturi de la moşie, proprietatea de la oraş a fost vândută. De atunci se statornici familia căminarului la Ipoteşti, unde viitorul poet descoperi pe rând „poveştile şi doinele, ghicitorile, eresurile" (*Trecut-au anii*), precum şi toate

celelalte „plăceri mai naturale" (*Din străinătate*), atât de priincioase marii sale vocații pentru o existență prototipică.

1858-1866. Învățând mai dinainte, se vede, scris-cititul și ce se mai cuvenea, Mihai e înscris în toamna lui 1858 la „National-Hauptschule" din Cernăuți, de-a dreptul în clasa a III-a, pe care o absolvi, ca și pe a IV-a, printre elevii fruntași. În 1860, toamna, era trecut la „K.K. Ober-Gymnasium" din Cernăuți, unde a urmat cursurile claselor I și a II-a (cu repetarea numai până la vacanța de Paști din 1863 a celei de a doua clase; rămăsese repetent în anul ce trecuse din pricina limbii latine și a matematicilor, deși excelase neîntrerupt la limba română, unde profesor îi era Aron Pumnul, la istorie, predată de Ernst Rudolf Neubauer, precum și la alte materii).

Din 16 aprilie 1863 și până spre vara lui 1865 se prelungește enigmaticul episod al „iubirii de la Ipotești" pentru o copilă „cu părul negru-n coade" (*Din străinătate,* versiunea datată [18]«65»). Întâlnind-o în zilele vacanței de primăvară din 1863, Mihai dispăru de acasă, petrecând – după anotimp – fie pe la stânile și prisăcile din pădurile ce împrejmuiau pe atunci Ipoteștii, fie la înstăritele rude botoșenene, Mavrodineștii. Din Botoșani, pe la începutul anului 1864, Mihai solicita Ministerului Școalelor o bursă pentru gimnaziul local, unde susținea că urmează cursurile clasei a II-a. Cererea i-a fost respinsă, după ce directorul gimnaziului raportă că nu are nici un elev cu numele solicitatorului. Întâmplându-se așa, fostul gimnazist merse la Cernăuți cu actorii din trupa Fanny Tardini – Al. Vlădicescu, urmărind acolo cu mare interes spectacolele ce s-au dat fără întrerupere până spre sfârșitul lui mai 1864. Întorcându-se cu trupa în

Moldova, biografii de până acum au opinat adesea că Eminescu s-a dus cu actorii în calitate de sufleur, până la Braşov, trecând pe la Sibiu, unde şi-ar fi trecut examenele clasei a doua ori şi a treia. Opiniile acestea nu se susţin totuşi prin nimic. Despre pribegiile cu trupa Tardini, iată ce lămuriri îi da lui N. Petraşcu unul din codirectori, Alexandru Vlădicescu, într-o scrisoare târzie: „În adevăr la 63/64 când am fost în Bucovina cu Theatru Român [...], Eminescu se afla [...] la Botoşani şi [...] au mers cu noi numai de mulţumire, nu însă ca sufler, ci ca simplu admirator, şi când am părăsit Cernăuţii pentru a merge în Transilvania, am trecut iar prin Botoşani şi Eminescu au rămas la familie". Adevărul e că viitorul poet, spre a nu-l tot auzi pe căminar că mănâncă pâinea familiei degeaba, intrase în toamna anului 1864 ca practicant la tribunalul din Botoşani, de unde, apreciindu-i-se zelul şi calităţile de pisar, fusese promovat copist la Comitetul permanent judeţean, cu o leafă de 250 lei pe lună. Îşi dase însă demisia în martie 1865, pretinzând că merge la Cernăuţi spre a-şi relua „studiile collegiale", – ceea ce nici un act nu arată că a încercat să facă. Mai probabil e că „fata cu ochii mari" se îmbolnăvise iar adolescentul plecase la Cernăuţi după vreun grabnic ajutor medical. Între timp, după cum sugerează versiunile poeziei *O, dulce înger blând...*(1876), dar şi referinţe ce concordă în multe alte poeme, fata se stinsese.

Deprinderea cu a *„naturii dulce limbă"* (*Un roman*), cunoaşterea atât de timpurie a sortilegiilor dragostei, iar după scurt timp moartea celei ce reprezentase tot *„ce-am avut mai scump în lume"* (Ms. 2255, f. 311), reprezintă – din perspectiva celor ce vor urma – veritabile experienţe originare". Deodată cu trezirea geniului eminescian, timpul va face din ele temelii latente ale unui mare *poet*

orfic şi *gnomic*, unui dintre cei exponenţiali pe care i-a dat până acum umanitatea.

1866-1869. În toamna anului 1865, Eminescu apăru iarăşi la Cernăuţi, arătând foştilor colegi că vrea să se supună „*unui examen pentru a fi primit ca elev public*" din nou. Se ocupa de „biblioteca gimnaziştilor români", adăpostită într-o odaie a lui Aron Pumnul, unde şi locuia; acolo va fi scris primele poezii a căror datare e menţionată de poetul însuşi: *Din străinătate* şi *De-aş avea...* Cum însă Aron Pumnul, care fusese cel mai iubit dascăl al său, muri la 12/24 ianuarie 1866, Eminescu, terorizat şi de doliul celălalt, din 1865, rămase zdrobit – după cum arată amintirile prietenului de pe atunci, Teodor Ştefanelli. În *Lăcrămioarele învăţăceilor gimnăziaşti de-n Cernăuţi la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul,* adolescentul era prezent cu prima lui poezie publicată, oda funebră *La mormântul lui Aron Pumnul,* semnată „M. Eminoviciu, privatist". Însă veritabilul „debut" al poetului este cel de la 25 februarie/9 martie 1866, când revista *Familia* din Pesta publică poezia *De-aş avea...,* însoţită de o notiţă încurajatoare. Se crede că Iosif Vulcan, directorul publicaţiei, schimba numele *Eminovici* în acela de *Eminescu,* pe care poetul îl va adopta pentru totdeauna. De-a lungul anului 1866, în *Familia* mai apar poeziile eminesciene *O călărire în zori, Din străinătate, La Bucovina, Speranţa, Misterele nopţii,* precum şi traducerea „novelei svedice" *Lanţul de aur* a lui Onkel Adam. În manuscrise, poeme ca *Frumoasă-i, Mortua est!* (prima versiune), *Serata, Lida* etc. poartă data aceluiaşi an. Spre sfârşitul primăverii lui 1866, după ce debutase sub atât de încurajatoare auspicii în *Familia,* Eminescu părăsi Cernăuţii pentru totdeauna. În timpul verii şi al toamnei era la Blaj, chipurile – ca

„privatist", dar în fond împins de gândul unui pelerinaj în locurile „de unde a răsărit soarele românismului". Spre iarnă, apărea la Sibiu, unde N. Densusianu îi da haine de primeneală şi-i mijlocea trecerea prin „Vama Cucului" (adică prin locurile ferite de paza grănicerilor) spre Ţara Românească.

Potrivit urmelor dintr-o scrisoare, Eminescu va fi rătăcit până la Timişoara, unde fratele său Nicolae, juristul, ajunsese secretarul unui avocat de-al locului, Emmerich Christian. Negăsindu-şi probabil – cum va fi intenţionat – un rost în acest oraş, „vagantul" o porni de-a lungul Olteniei şi al Munteniei (de e să ne luăm după altă însemnare manuscrisă, care menţiona că trecuse şi prin Bucureşti), oprindu-se în cele din urmă la Giurgiu, unde se făcuse rândaş la un han şi ajuta concomitent la încărcarea grânelor în port. Dând de el un actor din trupa lui Iorgu Caragiale, era angajat de director ca transcriitor de roluri şi sufleur, însoţea actorii prin părţile valahe întreaga vară, iar toamna ajungea cu aceştia în Bucureşti. Lucra mult, compunea cuplete pentru felurite spectacole, copia piese franţuzeşti dintre cele pe placul publicului de pe atunci, precum *Zmeul nopţii* de Hippolite Lucas, vodevilul *Margo Contesa,* comedia *O palmă* sau *Voinicios da fricos* (cf. Ms. 3215), dar afla timp să scrie şi pentru sine. În *Familia* din 1867 i se publicau poeziile *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie* şi *La Heliade.* În manuscrisele anilor 1867-1868 s-au mai păstrat *Nu e steluţă, Din lira spartă..., Philosophia copilei,* iar în vecinătatea acesteia din urmă e semnificativa însemnare ce brăzdează pagina la mijloc, de sus în jos: *„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarbe soarele un nour de aur din marea de amar"* (cf. Ms. 2254, f. 18 v).

Eminescu rămăsese în trupa lui Iorgu Caragiale până spre primăvara anului 1868, când din pricina formațiilor mai puternice ale lui Millo-Pascaly, situația deveni falimentară. Iorgu Caragiale găsi de bine să se angajeze comisar municipal, lăsându-și trupa în voia soartei. Poetul, căruia îi mersese vestea de om foarte citit și de bun germanist, își găsi o întrebuințare ca secretar în formația lui Mihai Pascaly, cu care în vară întreprinse un lung turneu prin Transilvania și Banat. În toamnă, din nou în București, deveni „sufleur II și copist" la Teatrul Național, în urma unei strălucite recomandații a lui Pascaly, care avusese suficiente prilejuri să prețuiască destoinicia poetului în turneul transcarpatic. Fin, cultivat, cu prestigiul unui remarcabil talent, arătându-i o sinceră afecțiune, acest strălucit actor deveni – după Aron Pumnul – al doilea autentic „părinte sufletesc" al poetului. În această perioadă, Eminescu îl cunoaște pe I.L. Caragiale și, potrivit deslușirilor târzii din ciclul evocator *În Nirvana, Ironie, Două note,* întâlnirea „tânărului aventurar" pare să fi contribuit nu cu puțin la grăbirea acelui proces obscur, cu atât de complicate periple, la capătul căruia și dramaturgia românească se pomeni reprezentată de un scriitor de geniu, *Familia* publica în 1868 numai poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure,* însă în manuscrise orfismul eminescian începea să adie distinct (*Numai poetul...*), apărând deodată cu proiecte de proporții (*Genaia, Horiadele*), vestitoare ale unui epos național fără seamăn până atunci, și cu scrieri în curs de elaborare (*Amor pierdut – viață pierdută, Emmi, Mira, Geniu pustiu*), unde virtualitățile prozatorului, dramaturgului, gazetarului vizionar încep a prinde și ele un chip al lor.

În februarie 1869, potrivit unei înclinări mai nemijlocite pentru lucrul obștesc, Eminescu se înscria în societatea

culturală „Românismul", însă displăcându-i – ca totdeauna de acum înainte – patriotismul cam infatuat şi ineficient ce se înstăpânise acolo, se retrase. Mai oportun i se păru să adere, cu începere de la 1 aprilie, la asociaţia „Orientul" a lui Gr. H. Grandea, ademenit îndeosebi de preocupările acesteia pentru cercetările folclorice, în care scop se şi angaja cu un grup de alţi tineri să culeagă la venirea verii folclor din Moldova. În *Familia* apar ultimele mărturii ale colaborării cu versuri care durase patru ani: *Junii corupţi* şi *Amicului F.I.* În manuscrise însă ceea ce se va numi mai târziu „laboratorul eminescian" e prezent cu toate virtualităţile, obişnuinţele de lucru, dispoziţia pentru monumentalitate, proprii până la urmă. *Muresianu,* prima variantă a poemului *Venere* şi *Madonă,* cu o respiraţie şi un sunet de orgă cum nu mai cunoscuse versul românesc, metamorfozele pe care le suferea un poem ca *Ondina* (început încă din 1866), lucrul spornic la drama cu multe rămurişuri numită *Mira* şi la romanul *Geniu pustiu,* traducerea atât de bogatei în sugestii culturale *Arta reprezentării dramatice* a esteticianului german Heinrich Theodor Rötscher, viziunea filosofică (dar şi prozastică precaragialeiană) din *Contrapagină,* iată componentele unui laborator de creaţie cum nu mai cunoscuse literatura română.

1869-1874. În vară, Eminescu însoţeşte trupa lui Pascaly în turneul ei de-a lungul Moldovei, până la Cernăuţi. La întoarcerea prin Botoşani, căminarul izbuti să-şi răzleţească feciorul de „histrioni", aducându-l la Ipoteşti, unde toţi ai casei trudiră să-i determine plecarea pentru studii superioare la Viena. Însă acolo, în absenţa unui certificat de încheiere a studiilor liceale, poetul izbutea la

2 octombrie 1869 să se înscrie doar ca „audient extraordinar" la Facultatea de Filosofie. Putea, aşadar, să frecventeze cursurile şi să i se ateste aceasta, dar nu avea dreptul să se prezinte la examene decât dacă ar fi prezentat diploma de bacalaureat, pe care se vede că poetul gândea s-o obţină între timp.

La început, Eminescu frecventă niscaiva cursuri şi seminarii ale profesorilor Robert Zimmermann, Theodor Vogt, Karl Sigmund Barach Rappaport. Găsindu-le totuşi nu mai revelatoare decât pe cele de matematici şi de latină de pe vremuri, începu a frecventa materii „pozitive" ca medicina legală, fiziologia, limbile romanice, dar mai cu seamă economia politică, pe care o preda eminentul profesor Lorenz von Stein. De la un timp, după rapida iniţiere în climatul universitar, Eminescu găsi că propriile-i deziderate sunt incomparabil mai mari, aşa că pe la cursuri mai trecea doar din necesităţi pur orientative. Cum însă de la statornicirea în Viena se înscrisese în „Societatea literară-socială România" (20 octombrie 1869), dar – pe deasupra rivalităţilor ce subminau cele două asociaţii studenţeşti existente – şi în „Societatea literară şi ştiinţifică" (23 octombrie 1869), Eminescu socoti că a găsit aici un întins câmp de manifestare pentru înclinaţiile lui spre lucrul obştesc. Prea eteroclită, orientată precumpănitor în vederea unei cariere, era mentalitatea celor câteva sute de studenţi români din Viena – bucovineni, ardeleni, munteni, moldoveni, aromâni – crescuţi sub atât de împărţite stăpâniri străine şi fără o reprezentare limpede a ceea ce se va aştepta de la ei mai târziu. De aceea, în şedinţele celor două societăţi, cu câte alte prilejuri, Eminescu predica neobosit colegilor ideea „unităţii culturale" a tuturor românilor, indicând-o drept premisă

pentru viitoarea unitate politică și prefigurându-i desfășurarea prin foarte realiste măsuri imediate. Idei aruncate în treacăt de alții (Alecu Hurmuzachi, Aurel Mureșanu, C. Aronovici) devin pentru tenacitatea eminesciantă veritabile *Carthago delenda:* unificarea celor două asociații studențești, organizarea unei mari serbări întru comemorarea a patru sute de ani de la întemeierea de către Ștefan cel Mare a mănăstirii Putna, când s-ar fi putut organiza acolo și un congres al tuturor studenților români, menit a da „o singură direcțiune a spiritului pentru generațiunea ce crește". În vederea acestor scopuri Eminescu începu a recurge de pe acum și la mijloacele asupra cărora se concentră aproape exclusiv cu vremea – ale publicistului – meditând de pe la sfârșitul anului 1869 articolele în suită pe care le va publica în anul următor. Paralel, menținând legăturile cu vechii prieteni din perioada gimnaziului sau a pribegiilor prin țară (Teodor Ștefanelli, Vasile Dimitrescu, Ieronim Barițiu ș.a.), dă – în ceea ce numea stăruitoarea „vânătoare de oameni" – peste două talente de întâia mărime: Ioan Slavici, șirianul venit la Viena în dubla calitate de cătană împărătească și de student în drept, precum și Toma Micheru, care își va impune mai târziu prestigiul de prim violonist al nostru de talie și faimă europeană. Și de unul și de celălalt, Eminescu se va ocupa până când vocația lor va ajunge la un început de recunoaștere și la acea statornicie în preocupări menită a duce la realizări adecvate.

În 1970, Eminescu își începe activitatea publicistică, prin articolul *Repertoriul nostru teatral,* apărut la 18/30 ianuarie în *Familia,* întinsa recenzie-pamflet *O scriere critică,* publicată în *Albina* din Pesta la 7/19 și 9/21 ianuarie, în fine – prin tripticul de articole politice *Să facem un congres, În*

unire e tăria, Echilibrul, apărute în *Federaţiunea* lui Alexandru Roman şi îndreptate împotriva dualismului austro-ungar. Articolele acestea surprind toate prin documentare, argumentaţie, maturitatea parcă de acum cu patină a ideii şi a expresiei. Însă dintre ele se detaşează net *O scriere critică,* recenzia amplă care viza deodată pe Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri şi Dimitrie Petrino, adică acea „direcţie critică" la care poetul nu va întârzia să se ralieze, în felul său, dar căreia deocamdată îi observa că e riscant să negi ce s-a făcut înainte fără să pui altceva mai bun în loc şi profetiza – numai aparent paradoxal – că după un „rege al poeţilor" ca Alecsandri e de aşteptat ca românii să nu întârzie a avea şi „un împărat al poeţilor". Era un mod liniştit, ferit de orgoliu, ca şi de falsa modestie, de a-şi proclama geniul înainte de a aştepta să i-l pună în lumină alţii; totul – numai cu scopul de a-şi consfinţi şi pe această cale un legământ faţă de sine, de generaţia sa, de viitorime. Şi nu-i de crezut că mentorul „Junimii" (care se referise adeseori în criticile sale de până atunci la *Albina,* dovadă că o citea), Alecsandri (care se va arăta până târziu de tot iritat de expresia „rege al poeziei", pusă în *Epigonii* alături de ambigua determinare „veşnic tânăr şi ferice"), sau Dimitrie Petrino, care va face la momentul potrivit încercarea de a-şi nimici adversarul, să nu fi luat cunoştinţă cu iritare de bătăiosul articol.

Eminescu trimise prin martie, pe neaşteptate, tocmai la revista „direcţiei critice", *Convorbiri literare,* poemul *Venere* şi *Madonă,* care-i mai „cu cheie" decât se crede: prin stratul lui aşa-zicând explicit de înţelesuri, poemul venea în întâmpinarea gusturilor junimiste, promovând abundenţa de imagini, construcţia savantă, orchestraţia cantabilă, admiraţia faţă de arta antică şi celelalte; însă prin stratul lui

de sensuri latente, e o nouă ironizare a „teoriei formelor fără fond", sugerând cum că potriveala „formelor" cu „fondul" nu-i chiar atât de univocă pe cât li se părea lui Maiorescu și altor junimiști. Aceștia surprinseră pentru moment – sau le plăcu să surprindă – numai înțelesurile explicite și elogiară „peste măsură" poezia, la lectura în cenaclu, iar Negruzzi o publică în numărul din 15 aprilie 1870 al *Convorbirilor...* Spre vară, Eminescu trimise poemul *Epigonii,* – mod de a-i înfrunta pe junimiști la ei acasă în credințele lor cele mai scumpe. Obraze diplomaticești, cu presentimentul, dacă nu totdeauna și cu simțul nesovăielnic al valorilor, conducătorii „Junimii" vor fi cântărit în toate felurile situația și – după ce Negruzzi în persoană îl caută pe Eminescu la Viena, prin iulie, spre a se edifica în mai multe chipuri asupra ciudatului colaborator – își călcară pe inimă, publicând *Epigonii* la 15 august 1870 pe prima pagină a *Convorbirilor,* pentru „meritul poetic [...] incontestabil, chiar când nu ne-am uni cu totul în idei".

Corespondența cu Iacob Negruzzi, care spori în anii ce urmară, e semnificativă pentru configurarea ideilor estetice și sociale ale poetului, precum și pentru perseverența cu care acesta îl impune pe Slavici drept colaboratorul *Convorbirilor...* Revista „Junimii" îi mai publica lui Eminescu, în această vreme a începuturilor, doar basmul *Făt-Frumos din lacrimă* (la 1 și 15 noiembrie 1870), pe când în manuscrise își aflau marile lor traiectorii primele versiuni ale amplelor poeme *Panorama deșertăciunilor, Împărat și proletar* (în varianta din 1870 cu titlul *Proletarul*), *Înger și demon,* nuvela *Sărmanul Dionis* ș.a. Au urmat pentru studentul „ausserordentlich" lungi claustrări, în vederea unor lecturi de arie întinsă: în filosofie (învățăturile Orientului – îndeosebi budismul, Kant, Schopenhauer, Platon, Fichte,

apoi Descartes şi Pascal etc.); în ştiinţele istorice şi economice (D. Cantemir, recitirea celorlalţi cronicari moldoveni – cunoscuţi mai dinainte, studierea istoricilor revoluţiei franceze din 1789, a unor economişti ca John Stuart Mill, Adam Smith, Proudhon, Louis Blanc, Say, Ricardo); în literatură (capodoperele scrisului artistic, pe distanţa de la *Mahabharata* la operele lui Shakespeare – citite şi recitite metodic, la cei mai de seamă preromantici şi romantici, îndeosebi germani, francezi, englezi, apoi recitirea mai cu sistemă decât înainte a principalelor mitologii din spaţiul eurasic).

În 1871, fără a se mai înscrie la cursuri, fie şi ca „audient extraordinar", Eminescu nu întrerupea cu totul frecventarea unora dintre ele, orientându-şi interesul îndeosebi spre economia politică şi drept. În *Convorbiri literare* publică poemele *Mortua est!* (1 martie 1871), *Înger de pază şi Noaptea* (15 iunie 1871), însă marea lui încordare merge acum spre acţiunile de agitator naţional în rândurile studenţimii române din Viena. Contribuie decisiv la fuzionarea celor două societăţi studenţeşti sub numele de *Societatea academică social-literară „România Jună"* (8 aprilie 1871), începe să figureze succesiv în comitetele de pregătire a serbării de la Putna, iar de la o vreme – când văzu cum mulţi companioni începură să se dea în lături – îşi asumă împreună cu Slavici şi cu o seamă de bucovineni inimoşi tot greul organizării festivităţilor, care şi avură loc la 15/27 august 1871, cu o mare şi însufleţită participare. Numai congresul studenţesc, principala obsesie a poetului, se consumă în discuţii fără urmări mai pozitive pe linia unificării ideilor şi acţiunilor celor din generaţia tânără. Asemenea disensiuni n-au rămas fără urmări. În 4 şi 18 noiembrie 1871, organizatorii serbării de la Putna sunt

blamaţi la adunările „României June", datorită instigărilor unui poetastru dintre cei ce cred a-şi putea face drum cu coatele spre glorie, Ioniţă Bumbac. Era o lovitură năprasnică dată vocaţiei poetului pentru activitatea publică. Iar întâmplându-se aşa, Eminescu trase – ca totdeauna (după felul său cel mai adânc de a fi) concluziile ce se impuneau: va sprijini şi de acum înainte lucrarea naţională şi socială a generaţiei, a poporului său, însă cu precădere prin intermediul scrisului. Drept aceea, după o întrerupere de un an şi jumătate, Eminescu apărea din nou în cataloagele Universităţii vieneze cu începere din toamna lui 1871, dar, firește, tot ca „Ausserordentlicher Hörer", de vreme ce atestatul de bacalaureat se vede că nu şi-l dobândise – şi nici n-ar fi avut când, după felul îndeletnicirilor arătate. Pe la „România Jună" – nici gând să mai treacă. Îşi ocolea colegii, până şi prieteni ca Slavici, enervat de toţi şi de toate, trecând printr-o vădită criză de mizantropie, gândindu-se chiar să se mute la vreo universitate austriacă din provincie. Frecventa unele cursuri de drept, economie politică, filosofie, studia scrierile despre abia înăbuşita Comuna din Paris, îl preocupau – pe lângă franceză – limba italiană şi spaniola. În manuscrise, mari compuneri lirice ca *Miradoniz, Demonism, Odin şi Poetul, Feciorul de împărat fără de stea,* nuvela *Sărmanul Dionis* intrau în ultima fază de elaborare, deodată cu gigantesca versiune a doua a *Panoramei deşertăciunilor,* numită acum *Memento mori.*

În 1872, Eminescu se înscria în semestrul de vară ca „audient extraordinar", însă e puţin probabil să fi dat prea des pe la cursuri. Un şir de „troahne" (despre care celor de acasă le dădea de ştire când că ar fi fost vorba de „gălbinare", când că suferea de un catar la stomac sau de o

violentă durere de urechi) arăta că formele până acum latente ale maladiei ereditare de care sufereau aproape toți cei din familia Eminovici începeau să iasă din obscuritatea lor biologică. Dovada o constituie scrisorile schimbate cu ai familiei, aluziile străvezii din acestea, precum și o dramatică epistolă prin care cerea unui prieten din Iași să-i găsească un serviciu oricât de modest. „Voiu să reintru în nimicnicia din care am ieșit", argumenta poetul, adăugând că „eu ș-așa nu mai pot fi fericit în lume" (Ms. 2255, f. 294, 311 v.) Ca totdeauna Eminescu nu se încurca în paleative: știa că boala de care suferea e dintre cele cu scadență imposibil de evitat și se decisese să facă totul în întrecerea cu ea pentru a scoate din starea de proiect cât mai multe dintre compunerile sale literare.

Orice fire cheamă în întâmpinare numai evenimentele care îi actualizează neîntrerupt virtualitățile: fie evenimente consonante, fie dintre cele vrăjmașe. În cap de primăvară, când, după repetatele sale îmbolnăviri din 1872, arăta *„mai mult a mumie decât a om"*, Eminescu era căutat în Viena de Veronica Micle, soția rectorului din Iași, și rugat, pasămite, să-i arate orașul, în răstimpul de vreo șase săptămâni cât avea a petrece aici spre a se trata de cine știe ce maladie reală ori închipuită. Veronica știa de Eminescu din *Convorbiri...*, îndeosebi de când – în numărul din mai 1871 – Maiorescu îl citase pe colaboratorul cu numai trei poezii imediat după Alecsandri, în a sa *Direcția nouă...*, menită a stârni atâta zgomot în lumea literară. Există temeiuri să se creadă că Miron Pompiliu, secretarul universității ieșene și bun prieten de-al lui Eminescu, arătase Veronicăi cunoscutul portret executat la Praga și că romanțioasa femeie rămăsese siderată. Însă poetul, obsedat de teroarea bolii ce se vestise, auzind de acasă despre

progresele alarmante pe care aceasta le înregistra la Iorgu şi la Şerban, gândind că în fond toate câte începeau să i se întâmple provin „din păcatul mumei Eve", se făcu a nu lua în seamă la ademenirile subtile ale frumoasei compatrioate şi se mulţumi să-i fie un ghid prevenitor, nu mai mult. Pe la începutul verii, când semestrul al doilea nici nu se încheiase, Eminescu părăsea universitatea şi lua drumul spre România, decis „să se arunce iar în valurile vieţii practice", ca atunci când părăsise Cernăuţii. Ştia că îl aşteaptă singurătatea, mizeria, neliniştea. Dar mai ştia că, după cum îi era firea, tocmai asemenea materii se vor dovedi priincioase creaţiei sale, tensiunilor, combustiilor ei. În Botoşani, unde trăsese la vechile rude cu stare, Mavrodineştii (spre a evita atmosfera de la Ipoteşti şi maliţiozităţile căminarului), Eminescu nu primi vreo veste că i s-a găsit la Iaşi „postul modest" pe care îl solicitase. Se pomeni, în schimb, cu vizita lui Maiorescu, în persoană, la 28 iunie 1872, căruia ideea poetului de a abandona studiile îi displăcuse profund; criticul, evident bine intenţionat, gândea să-l împingă spre titlurile care i-ar fi asigurat şi în ordinea socială – nu doar în cea literară – o situaţie strălucită. De unde să fi ştiut el ce hotărâri mărturisite luase poetul nu cu mult înainte, precum şi motivaţia lor? Iar Eminescu, atât de discret şi în lucruri mult mai inofensive, cum să-i fi vorbit de boala care îl determinase să decidă în felul amintit? Cele ce vor urma îngăduie deducţia că poetul trebui să se plece totuşi în faţa logicii interlocutorului, de vreme ce lămurirea francă a stărilor adevărate de lucruri era cu neputinţă.

La 1 septembrie 1872, Eminescu era la Iaşi şi citea în şedinţa de deschidere a unui nou an de activitate a „Junimii", în casa lui Maiorescu, fragmente din *Memento*

mori (din care pentru *Convorbiri...* s-a reţinut numai episodul cu *Egipetul*), precum şi nuvela *Sărmanul Dionis.* La 7 septembrie, Eminescu citi *Înger şi demon,* apoi *Floare albastră.* Toate aceste compuneri nu se mai publicară cu promptitudinea din anul „debutului": *Egipetul* apăru în *Convorbiri literare* la 1 octombrie 1872, însă nuvela *Sărmanul Dionis* abia în numerele din decembrie 1872–ianuarie 1873, iar *Înger şi demon,* ca şi *Floare albastră,* la 1 aprilie 1873. În şedinţa din 22 septembrie 1872 a „Junimii", la care poetul n-a mai fost de faţă, i s-a acordat un „stipendiu" de continuare a studiilor la Universitatea din Berlin. Donquijotismul junimiştilor, care în felul acesta îl şi vedeau „doctor" în vreun an-doi, după procedura rapidă a lui Maiorescu, era evident. Eminescu, neavând cum face obstrucţie faţă cu atâta solicitudine, trebui după un timp oarecare să ia drumul Berlinului. De înscris la Universitate izbutea să se înscrie abia la 18 decembrie 1872, de astă dată ca „student obişnuit" (spre a salva aparenţele), precizând la rubrica „de la ce Universitate vine" că „de la nici una" şi declarând după toate probabilităţile că între timp va depune şi necesara diplomă de bacalaureat. Eminescu frecventă cu multă convingere în semestrul de iarnă 1872-1873 – obţinând semnăturile trebuitoare în index (*Anmeldungs-Buch*) – cursuri de filosofie, de filosofia istoriei, de istoria Egiptului antic, notându-şi spre a le frecventa paralel, fără obligativitatea examenelor, şi cursuri de mitologie comparată, de istoria religiilor, a muzicii (în epoca lui Palestrina), de sanscrită, de fiziologie nervoasă etc.

În manuscrise, urmele studiilor încordate şi ramificându-se neîncetat sunt elocvente. Ele cuprind, pe lângă reflecţii proprii cu privire la perspectiva metafizică asupra

lucrurilor, exerciţii de latină şi elină, aplicate studii de limba franceză, referiri la *Cosmogonie der Inder,* la esenţa brahmanismului, la platonism şi neoplatonism, la alchimie; iar prin complementaritate – la aristotelism, la gândirea mai empirică şi critica modernă (David Hume, John Locke, iarăşi Kant, Hegel, Schopenhauer, Feuerbach ş.a.), precum şi la marea literatură: mereu Shakespeare, apoi Goethe, Schiller, Byron, Victor Hugo, Gautier etc. Dintre compunerile originale, *Archaeus* constituie replica bine chibzuită la asemenea lecturi, iar *Împărat şi proletar* – tot în temeiul unei sinteze de cugetări pornind de la cele citite – ajunsese la cea de-a treia versiune. Sunt urme că Eminescu încerca să continue *Avatarii faraonului Tlà* în epoca modernă (acolo unde nuvela avea să rămână neterminată), că se preocupa de *Călin Nebunul,* de *Fata-n grădina de aur,* de o profunzime de compuneri lirice rămase în majoritate postume (*Dacă treci râul Selenei, Privesc oraşul furnicar etc.*), ori aduse în pragul publicării mult mai târziu (*Scrisorile, Glossă*).

Din 1873-1874 înainte nu e nici o schimbare vădită de climat moral şi intelectual, de preocupări, până la sfârşitul acestei perioade berlineze. Centrul studiilor universitare aşa-spunând „oficiale" se deplasează treptat spre istoria filosofiei greceşti, istoria şi dreptul roman, meditarea posibilităţilor unei economii naţionale de tip autarhic (aşa cum sugerau şi cursurile unor profesori ca Eugen Dühring, ale altora) etc. În viaţa de toate zilele, singurătatea atât de contrastantă cu amestecul iniţial în forfota studenţimii vieneze, obsesia bolii, presimţirile fatidice, ştirile cutremurătoare primite de acasă (unde Iorgu îşi curmase nu de mult suferinţele din faza distrugătoare a bolii, împuşcându-se), – toate acestea începuseră a fi contrabalansate ca de o adulmecare şi o

consolare, Eminescu începea să simtă, să trăiască aievea – dincolo de reprezentările prevalent conceptuale, mai vechi acelea – atracţia României eterne, misterul răzbirii acesteia prin atâtea răstrişti. Îi tâlcuia sufletul ascuns, inflexibilitatea, în legile inefabile cunoscute sub denominaţia sintetică de „obiceiul pământului", în mituri, în paremiologie, în treptele de înţelepciune ce scoborau inaparent îndărăt – spre obârşiile limbii străbune. În manuscrise stăruia obsesia poemului dramatic *Decebal* (cristalizat într-o primă formă încă din epoca vieneză), ramificându-se în motivele unor mai târzii versificaţii precum *Adânca mare, Cum oceànu-ntărâtat...* Reprezentări uneori mai livreşti din proze ca *Întâia sărutare, Cezara,* temeiurile începutului de înţelepciune specific eminesciană se întrevăd în orientarea pe care o dobândesc compuneri versificate după model folcloric (acelaşi *Călin Nebunul, Fata-n grădina de aur*), ori scrierile în proză *Moş Iosif, Poveste indică.* Spre vara anului 1873, poetul încercase să întrerupă studiile universitare, ştiind numai el cât de fără vreun folos practic imediat vor fi. Însă tocmai atunci Theodor Rosetti, unul din întemeietorii „Junimii", veni agent consular la Berlin, găsind un nou mijloc de a-l face să rămână. Îl numise secretar particular al său (mai mult de formă), cu un salariu apreciabil, creându-i astfel condiţii foarte prielnice, stimulatoare pentru studiu. Rosetti părăsi curând Agenţia, însă noul plenipotenţiar, N. Creţulescu, deşi hotărî un încărcat program de lucru birocraticesc, îl menţinu şi el în post. Eminescu nu era mulţumit de noua situaţie, însă luând în considerare perspectiva slujbei nu mai puţin birocratice pe care se vede că i-o pregătea căminarul în Botoşani, nu părăsi Berlinul. Mai încurcată îi deveni situaţia de prin ianuarie 1874 înainte, până prin aprilie, când, din perspectiva iminentei sale numiri ca ministru al Instrucţiunii Publice şi Cultelor,

Maiorescu începu o metodică presiune epistolară asupra poetului, zorindu-l să-şi dea doctoratul spre a-l putea numi profesor de filosofie la Universitatea din Iaşi. Eminescu rezistă cât rezistă, ştiind numai el că la doctorat nu se putea prezenta fără diploma de studii liceale, aşa cum nu putuse – şi nici nu încercase, firește – să-şi dea vreun examen. Prin mai, când situaţia deveni critică, acceptă de la Maiorescu, în fine ministru, un ajutor special pentru a zori pregătirile de a-şi da doctoratul – zicea poetul – la Iena. Asta urma să se întâmple în august. Dar când sosi scadenţa, Eminescu plecă la Königsberg pentru cercetări de arhivă cu privire la istoria românilor (de astă dată cu un nou ajutor băneşc, primit de la Creţulescu), iar de acolo, după ce văzu că nu are acces la documente, se îndreptă, prin Polonia pe la Cracovia şi Lemberg, cu opriri prin preajma arhivelor şi monumentelor istorice de aici. Când băgă de seamă că i s-au terminat banii, îşi reluă cu precipitare călătoria şi nu se opri decât la Iaşi.
Între junimişti, stupoare! Ce va zice Maiorescu?! Maiorescu nu zise deocamdată nimic, auzind că poetul e foarte decis să se întoarcă în Germania, pentru doctorat, prin noiembrie. Spre a-i găsi o ocupaţie care să nu-i stingherească pregătirea tezei, îl numi pe data de 1 septembrie 1874, provizoriu desigur, director al Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi. Abia peste vreo lună şi ceva, înţelegând că poetul îl ducea cu vorba, însă nu cunoscând şi motivele care îl puneau pe Eminescu în imposibilitate de a face ceea ce i se cerea, Maiorescu aruncă nişte cuvinte aspre cu privire la caracterul acestuia într-o scrisoare către Iacob Negruzzi. De unde să fi ştiut Maiorescu de agravarea maladiei ereditare, ori să fi prevăzut moartea fratelui celui mai mare al lui Eminescu, a lui Şerban, la Berlin, care l-ar fi putut pune pe gânduri?

1874-1877. Într-acestea, Eminescu lucra cu spor pentru bunul mers al Bibliotecii centrale universitare, impunându-i un început de reorganizare pe baze moderne, înzestrând-o cu tipărituri rare din secolele trecute, dovedindu-se – după cum arată toate mărturiile – un neașteptat de vrednic custode al ei. La „Junimea" devenise lectorul oficial al producțiilor puse în discuție, în absența din Iași a lui Maiorescu, care deținuse până atunci această prerogativă. În numărul din 1 decembrie 1874 al *Convorbirilor...* publica *Împărat și proletar.* De prin noiembrie începuse să privească cu alți ochi ademenirile la care se vede că Veronica Micle nu renunțase și-i frecventa seratele literare cu o asiduitate care va merge crescând. După ce se dovedise atât de competent la Bibliotecă, în 1875 Eminescu nu se prea arăta ca un profesor cu tact la Institutul academic, iar în *Convorbiri literare* nu publică în tot cursul anului decât *Făt-Frumos din tei* (în numărul de la 1 februarie). Toate acestea: „uitarea" cu seninătate a obligației de a-și da doctoratul, puținătatea manifestărilor literare în cadrul „Junimii", apropierea de Veronica Micle – pe care Maiorescu o ura din 1874, când aceasta depusese ca martoră împotriva lui la procesul pe care i-l înscenaseră bărnuțienii – încheie seria „desamăgirilor" pe care criticul le resimțise în legătură cu poetul, determinându-l să-l caracterizeze în jurnalul său ca pe un „rău profesor, idealist", iar într-o scrisoare către Teodor Vârgolici să-l numească „maniac". Iar în lumina unor asemenea dispoziții maioresciene, se explică faptul că mentorul „Junimii", ministru fiind, înlocuiește la 1 iulie 1875 pe Eminescu prin Dimitrie Petrino în postul de la bibliotecă, numindu-l revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui. Să mai schimbe aerul, să mai bată cele coclauri câte trei săptămâni din cele

patru ale lunii! Asta poate să fie mai spre folosul învățământului, precum și al poetului –, așa trebuie să fi rațional Maiorescu. Paradoxal e că și ex-bibliotecarul gândea tot astfel, după cum se vede din scrisoarea prin care motiva de ce acceptă postul de revizor („aș intra în contact cu populația rurală, singura care mă interesează îndeosebi"), precum și de energia sprijinită pe o rectitudine morală desăvârșită și pe o pricepere cu nimic mai prejos de cea a ministrului în a-și duce la capăt îndatoririle.

Cum necesitatea istorică, inclusiv aceea de domeniul istoriei culturii, își croiește drum prin țesătura inextricabilă a întâmplărilor, destinul literar al lui Creangă poate nu s-ar fi împlinit, sau ar fi suferit în acest sens întârzieri și mai mari decât cele pe care le cunoaștem, dacă Eminescu nu era făcut pe neașteptate revizor școlar. Pe la sfârșitul lui iulie 1875, când organiza consfătuirile anuale cu învățătorii din județul Iași, Eminescu auzi că printre „pedagogii practici recunoscuți" din școlile ieșene – de care se interesa pentru a-i ruga să țină lecții-model – există unul pe care îl cheamă Ion Creangă. Așa, cunoscându-i felul de a fi la consfătuiri, apoi în clasă, în școliță din Păcurari, Eminescu înțelese că se afla în fața celui mai nemaipomenit dintre povestitorii pe care-i tot auzise din prima copilărie și își puse în gând să facă din el un scriitor pe măsură. Cum a procedat anume e o taină ce nu se va cunoaște niciodată în detalii, exceptând faptul că însuși Creangă – în esență, prozator format la acea dată – de mult aștepta un îmbolditor al scrisului ca Eminescu, atât de diferit de Gh. Ienăchescu, Grigore Răceanu și ceilalți colaboratori ai lui de până atunci la manualele didactice. Prin septembrie, Eminescu îl ducea pe Creangă la „Junimea" cu prima lui poveste trecută în planul „scripturii" din cel al „zicerii".

Senzaţia stârnită de lectură trebuie să fi fost deosebită, dacă Iacob Negruzzi izbuti să prindă din urmă numărul de la 1 octombrie 1875 al *Convorbirilor...*, unde *Soacra cu trei nurori* vedea lumina tiparului, inaugurând una din cele mai uimitoare cariere din cuprinsul literaturii române. Iar „maniacul" Eminescu, nedumerind pe toţi prin aparenta lui lentoare, ca a ciclurilor naturii celei mari, îşi găsise un seamăn şi un prieten cum numai lui i se cuvenea. Ajunseră să se vadă cât de des era cu putinţă, fie la „bojdeucă", fie cutreierând împrejurimile Iaşului pe dincolo de barieră, mâncând, dormind pe la hanuri, refăcând cu un rafinat simţ ceea ce li se năzărea a fi traiul după moda veche, croindu-şi până şi hainele la fel, din şeiac de cel ţesut în casă, aspru. Şi *vorbind, vorbind* – după cum i-a explicat odată Eminescu lui George Panu, în deriziune – „ce le trecea şi lor prin minte".

1876 e un an de mari încercări în viaţa poetului, dar şi de activitate mai prodigioasă ca oricând. La 3 iunie, noua guvernare liberală îl înlătură din postul de revizor şcolar, iar succesorul său de la bibliotecă, Dimitrie Petrino, nu întârzie a-l târî în faţa Parchetului pentru o pretinsă sustragere de mobilier şi de cărţi. După anchete şi verificări care s-au prelungit până în toamnă, nevinovăţia lui Eminescu a fost confirmată juridic; dar cine putea anula indignarea şi obida de a fi fost, fie şi pentru câteva luni, asimilat delincvenţilor? Oricum, poetul nu era dintre cei făcuţi să dezarmeze. Încă din 13 iunie 1876, găsim în *Curierul de Iaşi* – foaie volantă a Curţii de Apel, dar având şi o parte neoficială – indicii că Eminescu schimbase aproape din mers stilul mai sec al rapoartelor revizorale cu cel incomparabil mai spontan, al articolelor de gazetă, menit să-i exprime de-acum înainte personalitatea civică în

afara oricăror reticenţe şi constrângeri. Junimiştii, cu toată puţinătatea mijloacelor de care dispuneau după înlăturarea de la putere a guvernului conservator-junimist, veniseră cu promptitudine încă o dată în ajutor poetului, spre a nu rămâne pe drumuri. Fiind *Curierul de Iaşi* proprietatea pe baze de asociere a unora dintre ei (Iacob Negruzzi, Anton Naum, Teodor Vârgolici ş.a.), îl făcură pe Eminescu printr-un simplu contract verbal – redactor al acestei foi numite cu dispreţ de către poet „a vitelor de pripas". Fie din lipsă de mijloace, fie altfel, îl salarizau la început cu 100 lei pe lună, apoi cu 150; numai bine ca să nu moară de foame şi să rămână de acum înainte în condiţia de uvrier intelectual. Lui Eminescu nu-i era însă în fire să ia în seamă toate acestea şi făcu în scurt timp din „foaia vitelor de pripas" o gazetă ireproşabil redactată, cu articole de fond tratând înalte probleme de politică internă şi externă, cronici teatrale de mare ţinută, recenzii, polemici literare etc., menţinând astfel modesta publicaţie în cea mai vie actualitate şi – s-ar putea zice – „făcându-şi mâna" pentru ceea ce va însemna nu peste mult timp magistrala activitate de la *Timpul*. Aici, pe lângă atâtea articole de felul amintit, îşi publică Eminescu în foileton două din cunoscutele sale proze cu gestaţie îndelungă: *La aniversară* (numărul din 9 iulie 1876) şi *Cezara* (numerele dintre 6-18 august).

În viaţa personală, seismele se ţin lanţ: forme insidioase de manifestare a bolii, care nu-i mai lasă poetului nici o îndoială că scadenţa prezumată prin anticipaţie mentală şi lucid autocontrol va veni poate mai curând decât se aşteptase; la 16 august, îi venea vestea că la Ipoteşti se stinsese cu o zi înainte „dulcea mamă", făcându-l să lase totul şi să alerge acasă, pentru a fi de faţă la îngropăciune; şi înainte, şi după această cumplită încercare, altele – ţinând

tot de viaţa sentimentelor primordiale – o pregătiseră sau o secondau, derivând din evoluţia relaţiilor cu Veronica Micle. Prietenia lor literară de prin anii 1874-1875 se transformase pe la începutul lui 1876 într-un fel de dragoste adolescentină, ca aceea din *La aniversară*, însă având gustul aparte a ceva mult întârziat, în contradicţie cu legile firii. Eminescu, a cărui alcătuire interioară era în întregime clădită pe asemenea contradicţii ce-şi asigurau unitatea de superioară complexiune la un nivel al profunzimilor, pare să fi voit a prelungi dincolo de limita firească acest gen de idilă ca de copilandri, în vreme ce Veronica trecuse la nerăbdările exacerbate ale femeii ce se vestejise într-o căsnicie nepotrivită. Făcea însă greşeala de a voi să-şi dobândească fericirea pe temeiurile comunului „triunghi" conjugal, ceea ce poetul cu nici un chip nu admise. El îi lămurea că: „n-am vrut şi nici nu voiu să împart cu nimene iubirea", cerându-i să lase pe „Menelaos"-Micle şi: „să împarţi soarta rea în care trăiesc eu, să fii a mea oricum aş trăi şi oriunde" (Ms. 2255, f.316-321). Ceea ce, cu pozitivitatea pe care chiar femeile cu cele mai poetice suflete nu o prea pot anihila, când au copii şi omul drag prea e de tot sărac, stârnea împotrivirea când mai dură, când mai diplomatică, a Veronicăi. Astfel, incompatibilităţile creşteau fără răgaz, iar Eminescu avu parte de ele aproape în tot cursul anului 1876 şi al celui următor, adică tocmai într-o perioadă când soarta ar fi putut să-l cruţe cel puţin în privinţa aceasta. Aşa fiind, anul 1876 dobândeşte în devenirea existenţei poetului semnificaţia de veritabilă „cumpănă a apelor". Ceea ce, în moduri specifice, se vede şi din scrisul eminescian, fie acela făcut public în 1876 prin intermediul *Convorbirilor literare* (poemele *Melancolie, Crăiasa din poveşti, Lacul, Dorinţa, Călin-File din poveste,*

Strigoii), fie în multitudinea compunerilor păstrate în manuscrise, îndeosebi în ciclul numit de Perpessicius cu relativă îndreptățire „veronian" (*Ah, cerut-am de la zodii, Tu cei o curtenire, Liniște, M-ai chinuit atâta cu vorbe de iubire, Zadarnic șterge vremea..., Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci, Comediantul, Icoană și privaz, Vis, Se bate miezul nopții*).

După teribilele zguduiri din 1876, anul următor e pentru poet ca un fel de pauză, cucerită cu mari eforturi. Scrisul eminescian e mereu puternic, de mari tensiuni dominante, fie că se consumă în articole, notele, foiletoanele, polemicile din *Curierul de Iași*, fie că își prelungește arborescențe originare până la limită, hrănindu-se în egală măsură din anxietățile nemijlocite, contemporane, ori din legenda exotică, din miturile și eresurile autohtone străvechi, din regiuni unde istoria națională confluează cu fabulosul (*Codru și salon, Diamantul Mordului, Sarmis, Gemenii*, piesa *Bogdan Dragoș*, unele versiuni încă larvare ale *Scrisorilor*).

1877-1883. Spre toamna lui 1877, Iașul devenise pentru Eminescu de „nesuferit". Junimiștii, luându-se după injuriile abundente ale publicațiilor adverse, care în anul anterior vizează îndeosebi pe poet, voiau acum și ei „a-l îndrepta", a-i corija forma „neîngrijită" a compunerilor, ceea ce Eminescu nu numai că întâmpina cu sarcasmele ori ironiile din *Eu nu cred nici în Iehova* și *Criticilor mei* (primele versiuni), dar sfârși prin a nu mai da pe la ședințe și a refuza să mai încredințeze ceva *Convorbirilor*... Pe la început de toamnă trebuise să pună la locul lui, în termeni violenți, pe directorul tipografiei unde se imprima *Curierul de Iași*, deoarece acesta crezuse că l-ar putea obliga să apere în partea neoficială a ziarului pe primarul orașului de

atacurile dintr-o altă foaie locală. Fără să renunțe la ademeniri, Veronica își multiplica incomprehensiunile. Iată de ce deveniseră Iașii de nesuferit pentru Eminescu, așa cum îl înștiința și pe Slavici, răspunzând la o scrisoare a acestuia. Și cum vechiul său prieten, intuind în felul său gravitatea situației, îl invită să lucreze alături de el în redacția oficiosului conservator *Timpul,* Eminescu acceptă fără ezitare. Spre sfârșitul lui octombrie 1877 era în București, mâhnind-o de ajuns pe Veronica prin această plecare precipitată, dar mai ales pe Creangă, care niciodată nu s-a putut consola cu ideea de a nu se mai vedea după voie cu asemenea prieten.

La București, foarte curând cu sentimentul că, de fapt, „cerul de deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecând-o", Eminescu se situă totuși neșovăitor la cârma unei publicații care fusese până atunci cele mai adeseori asemeni unui vas în derivă. O cronică la niște piese inepte ale lui Fredéric Damé, în numărul din 12 noiembrie 1877 al *Timpului,* marchează distinct prezența lui Eminescu în paginile ziarului. Urma, peste puțin, o adevărată declarație de principii, un articol-program pe care poetul îl va urma neabătut, celebrul *Bălcescu și urmașii lui.* Din substanța acestui articol se poate înțelege că Eminescu se situa într-un absolut al judecăților despre oameni, moravuri, evenimente, menit a învedera în egală măsură inicvitatea convingerilor conservatoare ori liberale (*Timpul,* numărul din 24 noiembrie 1877). Ciclul *Icoane vechi și icoane nouă,* publicat de *Timpul* între 11 și 23 decembrie 1877, arată în ce spirit se va desfășura gazetăria eminesciană de acum înainte; pe liberali îi vulnera nimicitor, pe conservatori îi mustra în tot chipul – cu minimul de precauții spre a i se trece articolele. Ciclul acesta, care îl

făcu de la o zi la alta mai notoriu pe Eminescu decât toate versurile publicate până atunci, e semnificativ şi într-altfel: adaptate cerinţelor specifice ale jurnalistului, prezenţa mijloacelor poetului, expresia, stilul, viziunea generală despre lume sunt atât de pregnante, încât gazetăria eminesciană – în întreg considerată, ori în parte – e ca un singular, monumental poem al absurdului, cel mai amplu dimensionat, mai proteiform în compoziţie şi imagini, de un înţeles mai permanent, mai general-uman, în raport cu câte s-au încercat pe linia aceasta în literatura română. O sintagmă-cheie care mereu revine, „roata acestei lumi", „roata istoriei", vrea să marcheze faptul că acest „poem" jurnalistic al „comediei cei de obşte" e reluarea şi aducerea până în contemporaneitatea imediată a *Panoramei deşertăciunilor* din tinereţe.

Anul 1878 e unul de început al celebrului triumvirat gazetăresc de la *Timpul,* după ce, pe lângă Slavici, pe care îl găsise acolo, Eminescu aduse în redacţie, de prin februarie, şi pe Caragiale. Spiritele mari se cheamă insesizabil unele pe altele şi se întâlnesc. Trei ani dură acest „triumvirat" de edificări reciproce neîntrerupte, de emulaţie şi de capitale puneri la cale în cele ale spiritului. Lipsea numai Creangă pentru ca veritabilul *centru de iradiere a clasicităţii noastre* să poată fi – temporar – localizat în sensul propriu al cuvântului. Eminescu îi covârşea pe toţi prin puterea de lucru pentru gazetă şi pentru sine. După un an de absenţă din paginile *Convorbirilor...,* – în chip de represalii la adresa unor junimişti care, în frunte cu Iacob Negruzzi, păruseră la un moment dat să uite înţelesul permanent-oportunului „Sutor, ne supra crepidam!". – Eminescu îşi reia colaborarea, în numărul din 1 martie 1878 al revistei, cu

poemele *Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate* și *Departe sunt de tine...* Iar după atâta muncă extenuantă, în vara lui 1878 se iviră semne ale bolii ereditare pe care nu le-a mai putut ascunde nici prietenilor, nici medicilor. Acum avu Eminescu de la conducătorii *Timpului* și ai „Junimii" îngăduința unui concediu de restabilire pe valea Gilortului, unde cutreieră împrejurimile, citi pe îndelete și pregăti traducerea primului tom al *Fragmentelor asupra istoriei românilor* de Eudoxiu Hurmuzachi, care a și apărut în anul următor.

La 12 noiembrie 1878, poetul mergea la Iași cu Slavici și Caragiale – cheltuielile suportându-le Maiorescu – pentru cea de a cincisprezecea aniversare a „Junimii". Nu prezentă nimic la marea întrunire *ad-hoc* dinaintea banchetului, dar lăsă lui Iacob Negruzzi poeziile *Pajul Cupidon, O rămâi, Pe aceeași ulicioară,* care au fost publicate în *Convorbiri...* de-abia la 1 februarie 1879. Se bucură, în schimb, din toată inima, de succesele pe care le înregistrară Caragiale, prin citirea neașteptatei, uluitoarei comedii *O noapte furtunoasă,* precum și Slavici, care prin *Gura satului* făcea pasul hotărâtor spre culmile de mai târziu ale operei sale. În redacție, după întoarcerea la București, fricțiunile cu I.A. Cantacuzino-Zizin, supraveghetorul politic al ziarului din partea clubului conservator, nu-l împiedicară pe Eminescu, după cum nici pe Caragiale ori Slavici, să protesteze prin vitriolante articole împotriva prețului umilitor pe care Congresul de la Berlin voia să-l impună pentru recunoașterea *de jure* a independenței pe care țara noastră și-o câștigase *în fapt* prin marile jertfe de sânge de la Plevna și din întreaga campanie în Bulgaria. Iar într-acestea Eminescu, neuitându-și creația din perimetrul extragazetăresc,

publică în numărul din 1 septembrie 1879 al *Convorbirilor...* poemele *De câte ori, iubito..., Rugăciunea unui dac* şi *Atât de fragedă,* iar în numărul din 1 octombrie – un ciclu şi mai bogat: *Afară-i toamnă..., Sunt ani la mijloc..., Când însuşi glasul...,* precum şi *Freamăt de codru, Revedere, Foaia veştedă* (după Lenau), *Despărţire.* Mari evenimente sufleteşti avuseră loc în viaţa poetului, începând cu sfârşitul anului 1878 şi prelungindu-se de-a lungul întregului an 1879; întâi idila în scopuri mai mult „experimentale" şi cu voinţa de a da o lecţie la momentul potrivit uneia dintre bine cunoscutele Dalile din cercul „Junimii" bucureştene, – Mite Kremnitz; pe urmă, după ce în august 1879 muri Ştefan Micle, o epocă nouă, cvasiconjugală, începu în viaţa poetului şi a „Bălăucăi", îndeosebi prin septembrie-octombrie, când Veronica îşi petrecu vremea mai mult în Bucureşti şi izbuti să-l convingă pe Eminescu a o prezenta cunoscuţilor drept „logodnică". Metoda de a-l pune pe cineva în faţa „faptului împlinit" dă adeseori rezultatele scontate, însă în cazul de faţă lucrurile se petrecură altfel. Poetul nu putuse uita cele petrecute la 1876-1877, când, rugăminţilor lui către Veronica de a împărţi cu el „soarta rea" şi de a-l urma „oricând şi oriunde", femeia răspunse categoric negativ, invocând sau argumentul „sărăciei" lui, care le-ar nimici dragostea, sau evazivităţii frivole şi cochetării aproape cinice. Era acum Eminescu mai bogat? Iar „soarta rea" nu-i dăduse între timp şi mai lămurite semne alarmante, dintre acelea care arătau că lui îi era interzis să întemeieze un cămin? Iată de ce, contrar celor ce socot intervenţia lui Maiorescu hotărâtoare în zădărnicirea proiectului însoţirii cu „văduvioara tinerică", adevărul e că poetul însuşi nu-i dădu Veronicăi nici o iluzie, încă în scrisoarea de

condoleanţe de la începutul lui august 1879. Se învălui în istovitoarea lui activitate de la ziar şi în tăcere, nemergând la Iaşi nici cu prilejul aniversării „Junimii", cum îl rugase Veronica, – mod de a-i da a înţelege că incertitudinile cumplite ale viitorului său nu voia să le extindă şi asupra ei. Noaptea dinspre Anul Nou, 1880, nu o petrecea nici la Maiorescu (unde fusese invitat), nici la Iaşi (unde era aşteptat cu ultima ardoare), ci singur în chilia lui sărmană, ascultându-şi poate viaţa „repovestită" ca „de o străină gură", iar într-un târziu se pomenea scriind zguduitoarea *O, mamă...*

În afară de activitatea de la *Timpul,* mereu torenţială, în manuscrise apăreau scrieri stranii în proză, de autoscopie împinsă la limită (*Ioan Vestimie*), ori poeme care prefigurau înţelepciunea de pe urmă a poetului: *Cu mâne zilele-ţi adaogi..., O,-nţelepciune, ai aripi de ceară!, În van căta-veţi, Urât şi sărăcie,* în fine – variante mult avansate ale primelor patru *Scrisori.* În 1880, Eminescu era confirmat şi oficial de către clubul conservator în calitatea pe care o avusese neîntrerupt până atunci la *Timpul,* de fapt aceea de redactor-şef. Munca de la ziar atinsese limita suportabilului, aceasta explicând după unii cum în *Convorbiri literare* Eminescu nu publică în întregul an decât *O, mamă...*(în numărul din 1 aprilie). Explicaţia e, totuşi, nu mai convingătoare decât a celor ce socot că seva lirică a poetului ar fi secat după venirea la Bucureşti. Manuscrisele anului 1880 fac dovada unor compuneri de mare, amară spontaneitate şi de infinite sugestii asupra condiţiei umane, iar puterea lor incantatorie cuprinde valenţe necunoscute înainte în scrisul eminescian şi, în genere, în poezia românească: *Preot şi filosof, Din valurile vremii..., Nu mă înţelegi, Ce suflet trist..., Dintre sute de*

catarge, Din cerurile-albastre, Tat twam asi, Cu pânzele-atârnate, Gelozie şi atâtea altele. Anul 1880 e brăzdat şi de seria rupturilor, a împăcărilor repetare cu Veronica Micle, a unor mari iritări şi depresiuni sufleteşti, din care pe Eminescu îl scotea numai activitatea necurmată; cea amintită, precum şi cea de şlefuire a *Scrisorilor,* ajunse în stadiul din preajma publicării. În *Convorbiri literare* din 1881 apar *Scrisorile I-IV.* Începe a prinde chip şi *Scrisoarea V,* în manuscrise. Acestea vădesc continuitate – de asemenea – în lucrul la versiunile pregătitoare ale *Luceafărului.* Tot caietele ţinute în umbra „laboratorului" arată că poemele cum sunt *Stelele-n cer, Ca o făclie, În zadar în colbul şcolii, Ce te legeni..., Diana, Sarmis, Gemenii* (în formele lor avansate, acestea din urmă) reprezintă semne că Eminescu arunca pe hârtie mai puţine proiecte decât în perioada vieneză ori ieşeană, însă că ele erau aduse dintr-o dată – sau pe porţiuni restrânse de timp – la o stare artistică nu diferită de a poeziilor marcate de eminescologi cu numele de „definitive".

Pe la mijlocul lui iunie, Eminescu se afla la Constanţa, pentru „vreo zece zile", după cum îi scria Veronicăi Micle. Lucru ciudat, mirificul cântăreţ de până atunci ai imensităţilor acvatice zicea – în amintita scrisoare – că marea „o văz pentru-ntâia oară". De ne-am lua după interpretarea *ad litteram* a unor comentatori, aşa ar fi; în realitate, Eminescu subînţelegea că acum vede pentru prima dată Dobrogea (recent integrată alcătuirii statale pe care o statornicise încă Mircea cel Bătrân), Constanţa şi, evident, *Marea Neagră.* „Marea", în genere, el o văzuse cu certitudine încă la Königsberg, în 1874, de nu şi ceva mai înainte, când cu banii trimişi de Maiorescu umblase prin părţile renane, pare-se, până la Marea Nordului, căutând

imaginarul oraş unde doctoratul s-ar fi putut acorda numai prin intuirea nemijlocită a calităţilor solicitantului.
Anul 1882 e unul al durelor confruntări cu Macedonski şi cu cei din cercul acestuia, care îl înjurau în toate felurile, necruţându-i nici sărmana vestimentaţie, cu care – riposta astral poetul – îşi acoperea „partea muritoare", desigur mai puţin elegant decât oponenţii săi. În afară de activitatea gazetărească – se poate bănui cât de epuizantă acum, când Slavici şi Caragiale părăsiseră de vreun an redacţia *Timpului* –, poetul nu mai dă nimic publicităţii. Compune însă un concluziv mit autobiografic, cu absconse raţiuni testamentare, *Muşat şi ursitorile,* definitivează (e un fel de a spune!) versiunile cunoscute prin intermediul ediţiilor Maiorescu ale *Glossei, Odei (În metru antic),* sonetului *De-or trece anii...,* dar mai cu seamă lucrează febril la versiunile poemului *Mai am un singur dor* şi ale *Luceafărului,* pe acesta din urmă trimiţându-l către sfârşitul anului pentru *Almanahul Societăţii academice social-literare „România Jună"* din Viena.
În a doua parte a lui ianuarie 1883, Eminescu e în spital, – semn că recidivele în înteţire ale bolii impuseseră această măsură extremă în raport cu obişnuinţele poetului de o viaţă de a se trata singur, cu mijloace mai empirice. Prin februarie, Eminescu are mari neînţelegeri cu fruntaşii partidului conservator, care voiau să-i domolească criticismul – tot mai generalizat, necruţând nici pe liberali, nici pe conservatori, nici pe „Carol Îngăduitorul". Aducându-i-se drept „colaboratori" încă mai dinainte nişte redactori ignari, fără să fie întrebat, Eminescu îşi înaintează demisia, care nu i se acceptă. În martie, după lecturi în „Junimea" bucureşteană la care participase şi Iosif Vulcan, Eminescu înmânează acestuia – ca într-un

simbolic gest de închidere a orbitei – şapte poeme pentru *Familia,* revista în care debutase: *S-a dus amorul..., Când amintirile..., Adio..., Ce e amorul?. Pe lângă plopii fără soţ..., Şi dacă..., Din noaptea...* În aprilie, *Almanahul „României June"* publica *Luceafărul.* La începutul lui iunie, Eminescu merse la Iaşi, spre a participa în calitate de corespondent al *Timpului* la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare. Cu acest prilej, la o şedinţă festivă a „Junimii", citi *Doina* – ultima sa lectură în public din propria creaţie – iar *Convorbirile...* au publicat poemul în numărul din 1 iulie. La 28 iunie 1883, boala cu care Eminescu se luptase vreme de atâţia ani, dominând-o printr-un neîntrerupt, neasemuit efort de voinţă, lovea pustiitor tocmai regiunea din care-i veniseră toate împotrivirile. Prin grija lui Maiorescu, poetul a fost internat în sanatoriul doctorului Şuţu din Bucureşti, de unde era dus în noiembrie la sanatoriul de la Ober-Döbling, în preajma Vienei. Pe la sfârşitul lunii decembrie apăru prima ediţie a *Poeziilor* eminesciene publicate până atunci în *Convorbiri literare,* cele date la începutul anului *Familiei,* inclusiv câteva inedite, – prin grija şi cu prefaţa lui Titu Maiorescu.

1884-1889. Restabilit într-o măsură pe la începutul lui ianuarie 1884, dar fără dorinţa şi nici putinţa de a mai compune versuri noi, poetul întreprinse în februarie-martie – prin grija „Junimii" o călătorie în Italia, de unde se întoarse mai devreme decât se prevăzuse la Bucureşti. De aici, potrivit chibzuinţelor lui Maiorescu, era trimis la 6 aprilie spre Iaşi, urmând a-şi statornici pe deplin sănătatea – se prezuma – prin îngrijirea dată de junimiştii de acolo. În *Convorbiri literare,* datorită lui Maiorescu la care ajunseră manuscrisele eminesciene, apăreau poemele *Glossă,*

Veneția, Mai am un singur dor și altele, dintre cele incluse în prima ediție maioresciană. În toamnă, mereu prin grija și insistențele criticului, poetul a fost numit ajutor de bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, mai dându-i-se la școala comercială suplinirea catedrelor de geografie și de statistică. În numărul din 1 iulie 1885, Maiorescu făcea să se publice în *Convorbiri literare* poemul *Sara pe deal.* În august, – parte cu bani din salariul poetului și cu un acont primit de Maiorescu de la Socec pentru ediția a doua a *Poeziilor,* parte prin ceea ce au pus mână de la mână prieteni ca Burlă, Creangă, Novleanu și alți ieșeni, – Eminescu făcu băi de nămol la Liman, lângă Odesa, în sanatoriul doctorului F. Jachimowicz. Ameliorarea, după cum singur opina poetul, nu părea să fie decât trecătoare. În 1886, Eminescu a făcut un drum la București pe vremea Paștilor. În vară, boala se declară din nou, cu extravaganțe și turbulențe care determinară pe mai marii orașului de pe Bahlui să obțină de la medicii oficiali un certificat pe baza căruia, în noiembrie, poetul era internat în ospiciul de alienați de la Mănăstirea Neamțului. Între timp, în *Epoca ilustrată* era publicat un fragment din *Scrisoarea V,* extras din manuscrise de către Maiorescu, iar în *Convorbiri literare* – prin demersul aceluiași – apărea *La steaua.*

Eminescu declarase din bun început că fusese dus la Mănăstirea Neamțului fără să fi fost bolnav, deci fără necesitatea de a fi supus tratamentului barbar de acolo. Prin ianuarie 1887, o scrisoare abscons ironică și poezia *De ce nu-mi vii?* (transcrisă din memorie după o versiune anterioară bolii) erau trimise lui Iacob Negruzzi, mod de a-i avertiza pe junimiști că nu era bolnav (cel puțin nu în formele indicate în raportul oficial al medicilor ieșeni) și

că nici nu murise încă. Poezia a fost publicată în numărul din 1 februarie al *Convorbirilor...*, însă grija junimiştilor faţă de persoana lui Eminescu aproape că încetă să se manifeste şi într-altfel: chiar şi în urma unei scrisori patetice ca aceea pe care Şt. Vârgolici i-o trimitea la 25 ianuarie 1887 lui Iacob Negruzzi: „Eminescu, care e la Neamţu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iaşi, n-ar avea cu ce trăi. Nu s-ar putea face ceva pentru dânsul? [...] E o adevărată ruşine pentru ţară ca un aseminea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă, când numele lui va trăi cât veacurile". Ruşinos, ori cum li se va fi părut, fruntaşii „Junimii" şi „ţara" oficială nu răspunseră la asemenea apeluri, deşi, după internarea la Mănăstirea Neamţului, postul de la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi fusese dat cu grăbire altuia. Cu ce şi-ar mai fi dus aşadar zilele poetul?

În aprilie 1887, Eminescu trebui să apuce drumul Botoşanilor, unde sora sa Henrieta, paralitică, trăia dintr-o mică rentă ce-i lăsase înainte de a muri, în 1884, Gheorghe Eminovici. Conştientă că veniturile ei nu ajungeau pentru amândoi, sora poetului declanşă – susţinută într-aceasta de gazetarul Scipione Bădescu şi de o fruntaşă a mişcării feministe din Iaşi, Cornelia Emilian – o penibilă acţiune de apeluri în lanţ la caritatea publică. Aşa, cu ameliorări şi recăderi în boala ce se agrava implacabil, o duse Eminescu tot anul. În vară, fusese trimis prin grija câtorva ieşeni inimoşi la băile din renumita staţiune de la Hall. La 1 iulie 1887, *Convorbirile...* publicau *Kamadeva,* într-o versiune găsită de A.C. Cuza printre hârtiile ghemotocite din camera poetului, cu prilejul unei vizite ce-i făcuse împreună cu Miron Pompiliu.

Tocmai la 2 martie 1888, Iacob Negruzzi – pe atunci deputat – supuse Camerei o petiţie prin care se cerea *„un*

ajutor viager nenorocitului poet național, Mihai Eminescu". Camera admise cererea la 2 aprilie, Senatul era de acord abia la 23 noiembrie, regele semnă decretul la 12 februarie 1889, iar de primit ceva din „ajutorul viager" – poetul nu mai apucă să primească nimic. Sugestionat totuși de știrea consimțământului inițial, cel din 2 aprilie 1888, mai fiind îndemnat și de Veronica Micle, care îi făcea o vizită în acel răstimp, Eminescu lăsă Botoșanii, spre dezolarea Henrietei, și plecă la București, unde de fapt năzuise tot timpul să-și trăiască ultimii ani. Aici, ajutat în parte de gazetarii de la *România liberă*, care îl numiseră mai mult de formă redactor, și, de asemenea, finanțat de N. Petrașcu dintr-un acont ce primise Maiorescu pentru o nouă ediție a *Poeziilor* și din ceea ce da P.P. Carp din fondurile Ministerului de Externe, Eminescu își petrecea urgisitele zile; când automatic, în apatie, uneori agitat de euforia unor proiecte nebuloase de creație, sau – cum făcuse toată viața – jelind soarta altora, nu a lui, deplângând mai cu seamă destinul frământat al neamului său. „Panule – îi spusese el cu un prilej viitorului memorialist al „Junimii" –, știi tu că în lumea aceasta nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru? Trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri".
În *România liberă* (numerele din 13 și 20 noiembrie 1888), Eminescu publica articolele *Iconarii d-lui Beldiman* și *Iar iconarii*, iar în casa lui Maiorescu citise – după îndelungi ezitări – piesa în versuri *Lais*, o frumoasă transpunere mai veche a cunoscutei *Le joueur de flûte* de Émile Augier. În *Fântâna Blanduziei* – publicație a cărei direcție i-o încredințase un grup de tineri publiciști –, poetul dădu articolul programatic, intitulat după numele revistei, precum și un altul, *Fond și formă*, unde statua printre

altele: „ar trebui în sfârşit, a se da un atac eroic cauzelor care produc degenerescenţa şi diminuarea populaţiunilor, ar trebui ca interesul general să nu ni se pară o utopie, o acţiune zadarnică sau o idee nerealizabilă".

Boala reveni, pe la începutul lui februarie 1889, şi poetul a fost internat întâi la sanatoriul municipal „Mărcuţa", apoi din nou la doctorul Şuţu. Aici la 15 iunie, în zori, Eminescu se stinse nevegheat de nimeni. La 17 iunie, într-o sâmbătă după-amiaza, era înmormântat la cimitirul Belu, în nişte condiţii modeste, pe care un prieten transilvănean din anii studenţiei, dr. Ioan Neagoe, ţinu a le sugera în cuvântul rostit la urmă de tot: „...şi odată, când poporul tău va fi ajuns în liniştea mult dorită, liniştea în care se clădesc templele zeilor, atunci românii din toate unghiurile vor veni aici la sfântul tău mormânt, ca să te încununeze şi să se închine măreţelor tale umbre. Atunci îţi vor face înmormântarea care ţi se cuvine ţie, pentru că i-ai învăţat a străbate prin atâta străinătate".

George MUNTEANU

NOTĂ: Pentru realizarea acestei „Cronologii" au fost consultate următoarele lucrări: I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare,* VI, 1938; M. Eminescu, *Opere,* XVI, ed. Academică, 1989; Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice,* vol. I, ed. Pogoneanu.

NOTĂ:

LA MORMÂNTUL LUI ARON PUMNUL

Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ţi auroasă şi senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!
Metalica vibrândă a clopotelor jale
Vuieşte în cadenţă şi sună întristat;
Căci, ah! geniul mare al deşteptării tale
Păşi, se duse-acuma pe-a nemuririi cale
Şi-n urmă-i ne-a lăsat!
Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt şi mare,
Colò unde te-aşteaptă toţi îngerii în cor,
Ce-ntoană tainic, dulce a sferelor cântare
Şi-ţi împletesc ghirlande, cununi mirositoare,
Cununi de albe flori!
Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,
Te plânge-n tânguire şi locul tău natal;
Căci umbra ta măreaţă în falnica-i zburare
O urmă-ncet cu ochiul în tristă lăcrimare
Ce-i simţ naţional!
Urmeze încă-n cale-ţi şi lacrima duioasă,
Ce junii toţi o varsă pe trist mormântul tău,
Urmeze-ţi ea prin zboru-ţi în cânturi tânguioase,
În cânturi răsunânde, suspine-armonioase,
Colò, în Eliseu!...

(*Lăcrimioarele învăţăceilor*..., 15/27 ianuarie 1866)

DE-AŞ AVEA...

De-aş avea şi eu o floare
Mândră, dulce, răpitoare,
Ca şi florile din mai,
Fiice dulce-a unui plai,
Plai râzând cu iarbă verde,
Ce se leagănă, se pierde,
Undoind încetişor,
Şoptind şoapte de amor;
De-aş avea o floricică
Gingaşă şi tinerică,
Ca şi floarea crinului,
Alb ca neaua sânului,
Amalgam de-o roz-albie
Şi de una purpurie,
Cântând vesel şi uşor,
Şoptind şoapte de amor;
De-aş avea o porumbiţă
Cu chip alb de copiliţă,
Copiliţă blândişoară
Ca o zi de primăvară,
Câtu-ţi ţine ziuliţa
I-aş cânta doina, doiniţa,
I-aş cânta-o-ncetişor,
Şoptind şoapte de amor.

(*Familia*, II, 6, 25 februarie/9 martie 1866)

O CĂLĂRIRE ÎN ZORI

A nopţii gigantică umbră uşoară,
Purtată de vânt,
Se-ncovoie tainic, se leagănă, zboară
Din aripi bătând.
Roz-alb-auroră, cu bucle de aur
Sclipinde-n rubin,
Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur
Pe-al florilor sân;
Răspânde suflarea narciselor albe
Balsamu-i divin,
Şi Chloris din roze îşi pune la salbe
Pe fruntea-i de crin;
Iar râul suspină de blânda-i durere
Poetic murmur,
Pe-oglinda-i de unde răsfrânge-n tăcere
Fantastic purpur;
Şi pasărea cântă suspine-imitândă
Un cântec de-amor,
Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă
La plânsu-i de dor.
Pe câmp se văd două fiinţe uşoare
Săltânde pe-un cal,
Pe care le-ncinge de flutură-n boare
Subţire voal;

Ca Eol, ce zboară prin valuri şi ţipă,
Fugarul uşor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor,
O dalbă fecioară adoarme pe sânul
De-un june frumos,
Astfel cum dormită oftarea, suspinul
În cântul duios;
Iar talia-i naltă, gingaşă, subţire
Se mlădie-n vânt,
Şi negrele-i bucle ondoală-n zefire,
Sclipesc fluturând.
I-adoarme pe sânu-i, se leagănă-n braţe
În tandre visări;
Pe când ca profume pe blânda ei faţă
Plutesc sărutări.
Iar aeru-n munte, în vale vibrează
De tainici oftări;
Căci junele astfel din pieptu-i oftează
În dalbe cântări:
„Ah! ascultă, mândruliţă,
Drăguliţă
Şoapta-mi blândă de amor,
Să-ţi cânt dulce, dulce tainic,
Cântul jalnic
Ce-ţi cântam adeseori.
De-ai fi, dragă, zefir dulce,
Care duce
Cu-al său murmur frunze, flori,
Aş fi frunză, aş fi floare,
Aş zburare
Pe-al tău sân gemând de dor;

De-ai fi noapte,-aş fi lumină,
Blândă, lină,
Te-aş cuprinde c-un suspin;
Şi în nunta de iubire,
În unire,
Naşte-am zorii de rubin;
De-aş fi, mândră, râuşorul,
Care dorul
Şi-l confie câmpului,
Ţi-aş spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!"
Ca Eol, ce zboară prin valuri şi ţipă,
Fugarul uşor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor;
Vergina îl strânge pe-amantu-i mai tare
La sânu-i de crin.
Şi faţa-şi ascunde l-a lui sărutare
În păr ebenin.
Iar Eco îşi râde de blândele plângeri,
De junii amanţi,
Şi râul repetă ca cântul de îngeri
În repede danţ:
„De-aş fi, mândră, râuşorul,
Care dorul
Şi-l confie câmpului,
Ţi-aş spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!"

(*Familia*, II, 14, 15/27 mai 1866)

DIN STRĂINĂTATE

Când tot se-nveseleşte, când toţi aici se-ncântă,
Când toţi îşi au plăcerea şi zile fără nori,
Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă
L-a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i râzători.

Şi inima aceea, ce geme de durere,
Şi sufletul acela, ce cântă amorţit,
E inima mea tristă, ce n-are mângâiere,
E sufletu-mi, ce arde de dor nemărginit.

Aş vrea să văd acuma natala mea vâlcioară,
Scăldată în cristalul pârâului de-argint,
Să văd ce eu atâta iubeam odinioară:
A codrului tenebră, poetic labirint;

Să mai salut o dată colibele din vale,
Dorminde cu un aer de pace, liniştiri,
Ce respirau în taină plăceri mai naturale,
Visări misterioase, poetice şoptiri.

Aş vrea să am o casă tăcută, mitutică,
În valea mea natală, ce undula în flori,
Să tot privesc la munte în sus cum se ridică,
Pierzându-şi a sa frunte în negură şi nori.

Să mai privesc o dată câmpia-nfloritoare,
Ce zilele-mi copile şi albe le-a ţesut,
Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, zburdarea mi-a văzut.

Melodica şoptire a râului, ce geme,
Concertul, ce-l întoană al păsărilor cor,
Cântarea în cadenţă a frunzelor ce freme,
Născur-acolo-n mine şoptiri de-un gingaş dor.

Da! Da! Aş fi ferice de-aş fi încă o dată
În patria-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a binezice cu mintea-nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal.

Chiar moartea, ce răspânde teroare-n omenire,
Prin vinele vibrânde gheţoasele-i fiori,
Acolo m-ar adoarme în dulce liniştire,
În visuri fericite m-ar duce către nori.

(*Familia*, II, 21, 17/29 iulie 1866)

LA BUCOVINA

N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ţi romantic, munţii în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltânde printre stânce nante,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.
Ale sorţii mele plângeri şi surâse,
Îngânate-n cânturi, îngânate-n vise
Tainic şi uşor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură şi cu dulci cuvinte
Îmi şoptesc de dor.
Numai lângă sânu-ţi geniile rele,
Care îmi descântă firul vieţii mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Şi de steaua mea.
Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas alene
Lin în calea sa,
Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt-a nopţii dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.

Atunci ca şi silful, ce n-adoarme-n pace,
Inima îmi bate, bate, şi nu tace,
Tremură uşor,
În fantazii mândre ea îşi face cale,
Peste munţi cu codri, peste deal şi vale
Mână al ei dor.
Mână doru-i tainic colo, înspre tine,
Ochiul îmi sclipeşte, genele-mi sunt pline,
Inima mi-e grea;
Astfel, totdeauna când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

(*Familia*, II, 25, 14/26 august 1866)

SPERANŢA

Cum mângâie dulce, alină uşor
Speranţa pe toţi muritorii!
Tristeţă, durere şi lacrimi, amor,
Azilul îşi află în sânu-i de dor
Şi pier, cum de boare pier norii.

Precum călătorul, prin munţi rătăcind,
Prin umbra pădurii cei dese,
La slaba lumină ce-o vede lucind
Aleargă purtat ca de vânt
Din noaptea pădurii de iese:

Aşa şi speranţa – c-un licur uşor,
Cu slaba-i lumină pălindă –
Animă-nc-o dată tremândul picior,
De uită de sarcini, de uită de nori,
Şi unde o vede s-avântă.

La cel ce în carcere plânge amar
Şi blestemă cerul şi soartea,
La neagra-i durere îi pune hotar,
Făcând să-i apară în negru talar
A lumii paränimfă – moartea.

Şi maicii ce strânge pruncuţu-i la sân,
Privirea de lacrime plină,
Văzând cum geniile morţii se-nclin
Pe fruntea-i copilă cu spasmuri şi chin
Speranţa durerea i-alină.

Căci vede surâsu-i de graţie plin
Şi uită pericolul mare,
L-apleacă mai dulce la sânu-i de crin,
Şi faţa-i umbreşte cu păr ebenin,
La pieptu-i îl strânge mai tare.

Aşa marinarii, pe mare îmblând,
Izbiţi de talazuri, furtune,
Izbiţi de orcanul gheţos şi urlând,
Speranţa îi face de uită de vânt,
Şi speră la timpuri mai bune.

Aşa virtuoşii murind nu desper,
Speranţa-a lor frunte-nsenină,
Speranţa cea dulce de plată în cer,
Şi face de uită de-a morţii dureri,
Pleoapele-n pace le-nchină.

Cum mângâie dulce, alină uşor
Speranţa pe toţi muritorii!
Tristeţă, durere şi lacrimi, amor,
Azilul îşi află în sânu-i de dor
Şi pier, cum de boare pier norii.

(*Familia*, II, 29, 11/23 septembrie 1866)

ASTA VREU, DRAGUL MEU

– Iubeşti scumpa mea frumoasă
Ghirlăndioara de-albe flori,
Ce-ncununã graţioasă
Buclele-mi ce-n vânturi zbor?

– Nu, nu! Nu, nu!

– Ce vrei dară, dragă, tu?
Poate roza cea tăcută
Care dulce se sărută
Cu fluturii râzători?

– Ba nu, nu: cununa-n laur,
Cinsă-n aur, aur, aur,
Atunci este un tezaur:
Asta vreu,
Dragul meu!

– Iubeşti, dulce drăgulină,
Doina mea de tainic dor
Ca pe lira mea suspină
Dulce, blând, încetişor?

– Nu, nu! Nu, nu!

– Ce vrei dară, dragă, tu?
Poate cântul de-armonie
Care Eol îl adie
Printre frunze, printre flori?

– Ah! Când aurul suspină
În punguța plină, plină,
C-o cântare metalină!
Asta vreu,
Dragul meu!

– Iubești poate pe Selene,
Ca o candelă lucind,
Când cu pasu-i lin, alene
Se preumblă surâzând?

– Nu, nu! Nu, nu!

– Ce vrei dară, dragă, tu?
Iubești poate alba zare
Ce-o săgeată mândrul soare
Peste câmpul înflorind?

– Ah! Când aurul dulce sună
În punguța mea nebună
Nu-mi mai trebe alba lună!
Asta vreu,
Dragul meu!

– Iubești patria-ți măreață
Ce de glorii duce dor,
Când în palida ei față
Se deseamnă-un viitor?

–Nu, nu! Nu, nu!

Ce vrei dară, dragă, tu?
Poate visul mare, mare
De mărire, răzbunare,
Ce-l visează-a ei popor?

Când în loc de glorii, laur,
Mi-ar da aur, aur, aur,
Atunci fi-mi-ar un tezaur!
Asta vreu,
Dragul meu!

(*Umoristul*, 29 septembrie/11 octombrie 1866)

MISTERELE NOPŢII

Când din stele auroase
Noaptea vine-ncetişor,
Cu-a ei umbre suspinânde,
Cu-a ei silfe şopotinde,
Cu-a ei vise de amor;

Câte inimi în plăcere
Îi resaltă uşurel!
Dar pe câte dureroase
Cântu-i mistic le apasă,
Cântu-i blând, încetinel.

Două umbre, albicioase
Ca şi fulgii de ninsori,
Razele din alba lună
Mi le torc, mi le-mpreună
Pentru-ntregul viitor;

Iar doi îngeri cântă-n plângeri,
Plâng în noapte dureros,
Şi se sting ca două stele,
Care-n nuntă, uşurele,
Se cunun căzânde jos.

Într-un cuib de turturele
Ca şi fluturii de-uşor
Saltă Eros nebuneşte,
Îl dezmiardă, l-încălzeşte
Cu un vis de tainic dor;

Iar în norul de profume
Două suflete de flori
Le desparte-al nopţii mire
Cu fantastica-i şoptire,
Le resfiră, până mor.

Când pe stele aurie
Noaptea doarme uşurel,
Câte inime râzânde,
Dar pe câte suspinânde
Le delasă-ncetinel!

Dar aşa ne e destinul,
Vitreg prea adeseori,
Unui lumea i-acordează,
Iar pe altul îl botează
Cu-a lui rouă de plânsori.

(*Familia*, II, 34, 16/28 octombrie 1866)

CE-ŢI DORESC EU ŢIE, DULCE ROMÂNIE

Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,
Ţara mea de glorii, ţara mea de dor?
Braţele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ţi mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ţi mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deşi moare valul,
Dulce Românie, asta ţi-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul
Spada ta de sânge duşman fumegând,
Şi deasupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorii falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricoloare,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ţi-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surâzând,
Ce pe Marte-n glorii să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ţi vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,

Tu îl strânge-n braţe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ţi-o doresc.

Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăţie
Ca a nopţii stele, ca a zilei zori,
Viaţa în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală şi mândrie,
Dulce Românie, asta ţi-o doresc!

(*Familia*, III, 14, 2/14 aprilie 1867)

LA HELIADE

De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
Ghirlanda n-aş alege-o de flori plăpânde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrân;
Eu n-aş alege lira vibrândă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cântă de mărire,
Cu focul albei Veste aprinde al meu sân.

Ghirlanda ce se-nsoară cu silfele uşoare,
Pe fruntea inspirată, pe fruntea-nspirătoare,
De bucle-ncungiurată, blondine, undoind,
Plăcută-i à ghirlandă – sublimă însă este
Cununa cea de laur, ce sântă se-mpleteşte
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.

Ca visul e cântarea ce-o-ntoană Eol dulce,
Când silfele vin jalnic prin lilii să se culce,
Să doarmă somn de îngeri pe sânul alb de flori;
Sublim însă e cântul când ţipă şi ia-n goană
Talazurile negre ce turbă, se răstoarnă,
Şi spumegă ca furii şi urlă-ngrozitor.

Astfel îţi e cântarea, bătrâne Heliade,
Cum curge profeţia unei Ieremiade,

Cum se răzbun-un vifor zburând din nor în nor.
Ruga-m-aş la Erato să cânt ca Tine, barde,
De nu în viaţa-mi toată, dar cântecu-mi de moarte
Să fie ca „Blestemu"-Ţi... să-l cânt, apoi să mor.

(*Familia*, III, 25, 18/30 iunie 1867)

LA O ARTISTĂ

Ca a nopții poezie,
Cu-ntunericul talar,
Când se-mbină, se-mlădie
C-un glas tainic, lin, amar,
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor,
Apărând divinizată,
Răpișî sufletu-mi în dor.

Ca zefirii ce adie
Cânturi dulci ca un fior,
Când prin flori de iasomie
Își sting sufletele lor.
Astfel notele murinde
Blânde, palide, încet,
Zbor sub mâna-ți tremurânde,
Ca dulci gânduri de poet.

Sau ca lira sfărâmată,
Ce răsgeme-ngrozitor,
Când o mână înghețată
Rumpe coardele-n fior,
Astfel mâna-ți tremurândă
Bate-un cântec mort și viu,
Ca furtuna descrescândă
Care muge a pustiu.

Eşti tu nota rătăcită
Din cântarea sferelor,
Ce eternă, nefinită
Îngerii o cântă-n cor?
Eşti fiinţa-armonioasă
Ce-o gândi un serafin,
Când pe lira-i tânguioasă
Mâna cântecul divin?

Ah, ca visul ce se-mbină
Palid, lin, încetişor,
Cu o rază de lumină
Ce-arde geana ochilor;
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor
Dispărând divinizată,
Răpişi sufletu-mi în dor.

(*Familia*, IV, 29, 18/30 august 1868)

AMORUL UNEI MARMURE

Oştirile-i alungă în spaimă îngheţată,
Cu sufletu-n ruină, un rege-asirian,
Cum stâncelor aruncă durerea-i înspumată
Gemândul uragan.

De ce nu sunt un rege să sfarm cu-a mea durere,
De ce nu sunt Satana, de ce nu-s Dumnezeu,
Să fac să rump-o lume ce sfâşie-n tăcere
Zdrobit sufletul meu.

Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă,
Un ocean se-mbată pe-al vânturilor joc,
Şi norii-şi spun în tunet durerea lor mugindă,
Gândirile de foc.

Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,
Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor,
Căci mie mi-a dat soarta amara mângâiere
O piatră să ador.

Murindului speranţa, turbării răzbunarea,
Profetului blestemul, credinţei Dumnezeu,
La sinucid o umbră ce-i sperie desperarea,
Nimic, nimica eu.

Nimica, doar icoana-ţi, care mă învenină,
Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin,
Nimic decât o rază din faţa ta senină,
Din ochiul tău senin.

Şi te iubesc, copilă, cum repedea junie
Iubeşte-n ochi de flacări al zilelor noroc,
Iubesc precum iubeşte pe-o albă vijelie
Un ocean de foc.

Din ochi de-ar soarbe geniu slăbita mea privire,
De-ar tremura la sânu-mi gingaşul tău mijloc,
Ai pune pe-a mea frunte în vise de mărire
Un diadem de foc.

Şi-aş pune soarta lumii pe buza-ţi purpurie,
Aş pune lege lumii râzândul tău delir,
Aş face al tău zâmbet un secol de orgie,
Şi lacrimile-ţi mir.

Căci te iubesc, copilă, ca zeul nemurirea,
Ca preotul altarul, ca spaima un azil;
Ca sceptrul mâna blândă, ca vulturul mărirea,
Ca visul pe-un copil.

Şi pasu-n urma-ţi zboară c-o tainică mânie,
Ca un smintit ce cată cu ochiu-ngălbenit,
Cu fruntea-nvineţită, cu faţa cenuşie
Icoana ce-a iubit.

(*Familia*, IV, 33, 19 septembrie/1 octombrie 1868)

JUNII CORUPŢI

La voi cobor acuma, voi suflete-amăgite
Şi ca să vă ard fierea, o, spirite-ameţite,
Blestemul îl invoc;
Blestemul mizantropic, cu vânăta lui ghiară,
Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se-nfiară
Cu fierul ars în foc.

Deşi ştiu c-a mea liră d-a surda o să bată,
În preajma minţii voastre de patimi îmbătă,
De-al patimilor dor;
În preajma minţii voastre ucisă de orgie,
Şi putredă de spasmuri, şi arsă de beţie,
Şi seacă de amor.

O, fiarbă-vă mânia în vinele stocite,
În ochii stinşi de moarte, pe frunţi învineţite
De sânge putrezit;
Că-n veci nu se va teme Profetul vrèodată
De braţele slăbite, puterea leşinată
A junelui cănit.

Ce am de-alege oare în seaca-vă fiinţă?
Ce foc făr-a se stinge, ce drept fără să-mi mintă,
O, oameni morţi de vii!
Să vă admir curajul în vinure vărsate,
În sticle sfărâmate, hurii neruşinate
Ce chiuie-n orgii?

Vă văd lungiţi pe patul juneţii ce-aţi spurcat-o,
Suflând din gură boala vieţii ce-aţi urmat-o,
Şi arşi pân-în rărunchi;
Sau bestiilor care pe *azi* îl ţin în fiară,
Cum linguşiţi privirea cea stearpă şi amară,
Cum căderi în genunchi!

Sculaţi-vă!... căci anii trecutului se-nşiră,
În şiruri triumfale stindardul îl resfiră,
Căci Roma a-nviat;
Din nou prin glorii calcă, cu faţa înzeită,
Cu faclele nestinse, puterea-i împietrită,
Poporul împărat.

Sculaţi-vă!... căci tromba de moarte purtătoare
Cu glasul ei lugubru răcneşte la popoare
Ca leul speriat;
Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea,
Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume,
Ci-aievea s-a serbat.

Încingeţi-vă spada la danţul cel de moarte,
Aci vă poarte vântul, cum ştie să vă poarte
A ţopăi în joc!
Aci vă duceţi valuri în mii batalioane,
Cum în păduri aprinse, mânat în uragane,
Diluviul de foc.

Vedeţi cum urna crapă, cenuşa reînvie,
Cum murmură trecutul cu glas de bătălie
Poporului roman;
Cum umbrele se-mbracă în zale ferecate,
Şi frunţile cărunte le nalţă de departe
Un Cesar, un Traian.

Cad putredele tronuri în marea de urgie,
Se sfarmă deodată cu lanţul de sclavie
Şi sceptrele de fier;
În două părţi infernul portalele-şi deschide,
Spre-a încăpea cu mia răsufletele hâde
Tiranilor ce pier!

În darn răsună vocea-mi de eco repeţită,
Vă zguduie arama urechea amorţită
Şi simţul leşinat;
Virtutea despletită şi patria-ne zeie
Nu pot ca să aprinză o singură scânteie
În sufletu-nghеţat.

Şi singur stau şi caut, ca uliul care cată
În inima junimii de viaţa-i dezbrăcată
Un stârv spre-a-l sfâşia;
Ca pasărea de zboru-i din ceruri dizmeţită,
Ca muntele ce-n frunte-i de nouri încreţită
Un trăsnet ar purta.

Dar cel puţin nu spuneţi că aveţi simţiminte,
Că-n veci nu se îmbracă în veştede vestminte
Misteriul cel sânt;
Căci vorba voastră sună ca plâns la cununie,
Ca cobea ce îngână un cânt de veselie,
Ca râsul la mormânt.

(*Familia,* V, 4, 31 ianuarie/11 februarie 1869)

AMICULUI F.I.

Visuri trecute, uscate flori
Ce-aţi fost viaţa vieţii mele,
Când vă urmam eu, căzânde stele,
Cum ochiul urmă un meteor,

V-aţi dus cu anii, ducu-vă dorul,
Precum cu toamna frunzele trec;
Buza mi-e rece, sufletul sec,
Viaţa mea curge uitând izvorul.

Candela ştersei d-argint icoane
A lui Apolon, crezului meu,
Mă topesc tainic, însă mereu
De ale patimilor orcane.

Sau ca un nour gonit de vânt,
Alerg pe calea vieţii mele,
O buhă care, ţipând a jele,
Bântuie urma unui mormânt.

Viaţa-mi se scurge ca şi murmura
Ce-o suflă-un crivăţ printre pustii,
Mă usc ca crucea pusă-n câmpii
Şi de blesteme mi-e neagră gura.

Îmi târăsc soarta ca un vultur
Ce îşi târăşte aripa frântă,

Viscolul iernii moarte îi cântă,
Moarte, îi râde tot de-mprejur.

Am uitat mamă, am uitat tată,
Am uitat lege, am uitat tot;
Mintea mi-e seacă, gândul netot,
Pustiul arde-n inima-mi beată.

Numai prin caos tu îmi apari,
Cum printre valuri a navei velă,
Cum printre nouri galbena stelă,
Prin neagra noapte cum un fanar.

Te văd adesea frunte senină
Ca şi gândirea lui Dumnezeu,
Sufletu-ţi arde-n sufletul meu
C-o flamă dulce, tainică, lină.

Gândind la tine nu voi să mor,
Îmi blastăm însuşi eu mântuirea,
Orb, nebun, care blastămă firea,
Ce-ar vrea din frunte-i să sting-un nor.

Dar dacă gândul zilelor mele
Se stinse-n mintea lui Dumnezeu,
Şi dacă pentru sufletul meu
Nu-i loc aicea, ci numa-n stele:

Voi, când mi-or duce îngerii săi
Palida-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte
Şi să-mi pui lira de căpătâi.

(*Familia*, V, 13, 30 martie/11 aprilie 1869)

LA MOARTEA PRINCIPELUI ŞTIRBEY

Turnurile mişcă-n doliu a lor inimi de aramă
Şi un înger cu-aripi negre, cu diademă de spini,
Cu cântarea-i plângătoare lumea mişcă, lumea chemă,
Precum mişcă vântu-n cântec faţa mării de senin.

Şi cu ochiul plin de lacrimi naţiunea cea română,
Care are-n mii de inimi sufletul ei tremurând,
Vede cum pin nori se stinge stea cu flacără divină
Şi aude-n ceri un tunet şi un gemet pe pământ...

A-ntristării neagră-aripă peste lume se întinde,
Totul tace, căci durerea este mută ca un gând,
Lumea azi nimic nu vede, ochiu-i nimic nu cuprinde,
Decât cursu-acelui astru ce se sparge p-un mormânt.

Cine-i acvila ce cade? Cine-i stânca ce se sfarmă?
Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?
Cine-i tunetul ce moare umplând lumea de alarmă?...
– *Este domnul României: Barbu Dimitrie Ştirbey!...*

(foaie volantă, aprilie 1869)

VENERE ŞI MADONĂ

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii.
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără şi dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alţi zei.

Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie,
Braţ molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseţii de femeie,
A femeii, ce şi astăzi tot frumoasă o revăd.

Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze şi d-eterne primăveri,
Te-a văzut şi-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer

Şi-a creat pe pânza goală pe Madona dumnezeie,
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Faţa pală-n raze blonde, chip de înger, dar femeie,
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieţi de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Şi-am făcut din tine-un înger, blând ca ziua de magie,
Când în viaţa pustiită râde-o rază de noroc.

Am văzut faţa ta pală de o bolnavă beţie,
Buza ta învineţită de-al corupţiei muşcat,
Şi-am zvârlit asupră-ţi, crudo, vălul alb de poezie,
Şi paloarei tale raza inocenţei eu i-am dat.

Ţi-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie,
Din ochirile-ţi murdare, ochiu-aurorei matinal.

Dar azi vălul cade, crudo! dismeţit din visuri secе,
Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheţ
Şi privesc la tine, demon, şi amoru-mi stins şi rece
Mă învaţă cum asupră-ţi eu să caut cu dispreţ!

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nşelăciune
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir,
O fecioar-a cărei suflet era sânt ca rugăciunea,
Pe când inima bacantei e spasmodic, lung delir.

O, cum Rafael creat-a pe Madona dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surâsul blând, vergin,
Eu făcut-am zeitate dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece şi cu suflet de venin!

*

Plângi, copilă? – C-o privire umedă şi rugătoare
Poţi din nou zdrobi şi frânge apostat-inima mea?
La picioare-ţi cad şi-ţi caut în ochi negri-adânci ca marea,
Şi sărut a tale mâne, şi-i întreb de poţi ierta.

Șterge-ți ochii, nu mai plânge!... A fost crudă-nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond.
Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

(*Convorbiri literare*, IV, 4, 15 aprilie 1870)

EPIGONII

Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci şi senine
Şi în jur parcă-mi colindă dulci şi mândre primăveri,
Sau văd nopţi ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii şi cu râuri de cântări.

Văd poeţi ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, *Mumulean* glas cu durere,
Prale firea cea întoarsă, *Daniil* cel trist şi mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, *Sihleanu – Donici* cuib de-nţelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele de la cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toţi, s-au dus cu toate pe o cale nenturnată,
S-a dus *Pann,* finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb.

Eliad zidea din visuri şi din basme seculare
Delta biblicelor sânte, profeţiilor amare,
Adevăr scăldat în mite, Sfinx pătrunsă de-nţeles;

Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă şi azi în faţa lumii o enigmă nesplicată
Şi vegheaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul şi-a lui lanţuri de aramă;
L-ale ţării flamuri negre *Cârlova* oştirea cheamă,
În prezent vrăjeşte umbre dintr-al secolilor plan;
Şi ca *Byron*, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-*Alexandrescu* sânta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă,
Zace palida verginâ cu lungi gene, voce blândă –
Viaţa-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Şi din liră curgeau note şi din ochi lacrimi amare,
Şi astfel *Bolintineanu* începu cântecul său.

Mureşan scutură lanţul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de-aramă cu o mână amorţită,
Cheamă piatra să învie ca şi miticul poet,
Smulge munţilor durerea, brazilor destinul spune,
Şi bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar *Negruzzi* şterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvăţaţilor mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăveşte din nou iarăşi pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ş-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice,
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte – veselul *Alecsandri,*
Ce-nşirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe *Dridri.*

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
Cu zâmbirea de verginâ, cu glas blând, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
O aşează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
Şi iubind-o fără margini, scrie: *„visul de poet".*

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adânce şi a stâncelor cărunte,
Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbrul sombru şi regal.

Iară noi? noi, epigonii?... Simţiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măşti râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;
În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
Voi credeaţi în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic!*

Şi de-aceea spusa voastră era sântă şi frumoasă,
Căci de minţi era gândită, căci din inimi era scoasă,

Inimi mari, tinere încă, deşi voi sunteţi bătrâni.
S-a întors maşina lumii, cu voi *viitorul* trece;
Noi suntem iarăşi *trecutul,* fără inimi, trist şi rece;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduţi în gânduri sânte, convorbeaţi cu idealuri;
Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,
Căci al nostru-i sur şi rece – marea noastră-i de îngheţ,
Voi urmaţi cu răpejune cugetările regine,
Când, plutind pe aripi sânte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergéţi.

Cu-a ei candelă de aur palida înţelepciune,
Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
Lumina a vieţii voastre drum de roze semănat,
Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
Ce la vântul cald ce-o mişcă cântări molcome respiră;
Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.

Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează.
Ce tablourile minte, ce simţirea simulează,
Privim reci la lumea asta – vă numim vizionari.
O convenţie e totul; ce-i azi drept mâne-i minciună;
Aţi luptat luptă deşartă, aţi vânat ţintă nebună,
Aţi visat zile de aur pe-astă lume de amar.

„Moartea succede vieţii, viaţa succede la moarte",
Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană şi simbol;
Numesc sânt, frumos şi bine ce nimic nu însemnează,
Împărţesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Şi pun haine de imagini pe cadavrul trist şi gol.

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri nexistente; carte tristă şi-ncâlcită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane şi cu glasuri tremurate,
Strai de purpură şi aur peste ţărâna cea grea.

Rămâneţi dară cu bine, sânte firi vizionare,
Ce făceaţi valul să cânte, ce puneaţi steaua să zboare,
Ce creaţi o altă lume pe-astă lume de noroi:
Noi reducem *tot* la pravul azi în noi, mâni în ruină,
Proşti şi genii, mic şi mare, sunet, sufletul, lumină –
Toate-s praf... *Lumea-i cum este...* şi ca dânsa suntem noi.

(*Convorbiri literare*, IV, 12, 15 august 1870)

MORTUA EST!

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce îşi moaie aripa-n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.

Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte şi flori de lumină,
Când norii cei negri par sombre palate,
De luna regină pe rând vizitate.

Te văd ca o umbră de-argint strălucită,
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind, palid suflet, a norilor schele,
Prin ploaie de raze, ninsoare de stele.

O rază te-nalţă, un cântec te duce,
Cu braţele albe pe piept puse cruce,
Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier
Argint e pe ape şi aur în aer.

Văd sufletu-ţi candid prin spaţiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb şi rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ţi rămas încă viu –

Şi-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit, înger cu faţa cea pală?
Au nu ai fost june, n-ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc şi cu poduri de-argint,
Cu ţărmuri de smirnă, cu flori care cânt;

Să treci tu prin ele, o sfântă regină,
Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină,
În haină albastră stropită cu aur,
Pe fruntea ta pală cunună de laur.

O, moartea e-un caos, o mare de stele,
Când viaţa-i o baltă de vise rebele;
O, moartea-i un secol cu sori înflorit,
Când viaţa-i un basmu pustiu şi urât. –

Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune,
Gândirile-mi rele sugrum cele bune...
Când sorii se sting şi când stelele pică,
Îmi vine a crede că *toate-s nimică*.

Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru că lumile-şi cerne
Ca prăzi *trecătoare* a morţii *eterne*...

Ş-atunci de-a fi astfel... atunci în vecie
Suflarea ta caldă ea n-o să învie,
Atunci graiu-ţi dulce în veci este mut...
Atunci acest înger n-a fost decât lut.

Şi totuşi, ţărână frumoasă şi moartă,
De racla ta razim eu harfa mea spartă
Şi moartea ta n-o plâng, ci *mai* fericesc
O rază fugită din caos lumesc.

Ş-apoi... cine ştie de este mai bine
A fi sau a nu fi... dar ştie oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri
Şi *multe* dureri-s, puţine plăceri.

A fi? Nebunie şi tristă şi goală;
Urechea ta minte şi ochiul te-nşală;
Ce-un secol ne zice ceilalţi o dezic.
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.

Văd vise-ntrupate gonind după vise,
Pân-dau în morminte ce-aşteaptă deschise,
Şi nu ştiu gândirea-mi în ce să o stâng:
Să râd ca nebunii? Să-i blestem? Să-i plâng?

La ce?... Oare *totul* nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfel să mori?
De e sens într-asta, e-ntors şi ateu,
Pe palida-ţi frunte nu-i scris Dumnezeu.

(*Convorbiri literare*, V, 1, 1 martie 1871)

ÎNGER DE PAZĂ

Când sufletu-mi noaptea veghea în estaze,
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază,
Încins cu o haină de umbre şi raze,
C-asupră-mi c-un zâmbet aripele-a-ntins;
Dar cum te văzui într-o palidă haină,
Copilă cuprinsă de dor şi de taină,
Fugi acel înger de ochiu-ţi învins.

Eşti demon, copilă, că numai c-o zare
Din genele-ţi lunge, din ochiul tău mare
Făcuşi pe-al meu înger cu spaimă să zboare.
El, veghea mea sfântă, amicul fidel?
Ori poate!... O-nchide lungi genele tale,
Să pot recunoaşte trăsurile-ţi pale,
Căci tu – *tu eşti el.*

(*Convorbiri literare,* V, 8, 15 iunie 1871)

NOAPTEA...

Noaptea potolit şi vânăt arde focul în cămin;
Dintr-un colţ pe-o sofă roşă eu în faţa lui privesc,
Pân'ce mintea îmi adoarme, pân-ce genele-mi clipesc;
Lumânarea-i stinsă-n casă... somnu-i cald, molatic, lin.

Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă,
Albă ca zăpada iernii, dulce ca o zi de vară;
Pe genunchi îmi şezi, iubito, braţele-ţi îmi înconjoară
Gâtul... iar tu cu iubire priveşti faţa mea pălindă.

Cu-ale tale braţe albe, moi, rotunde, parfumate
Tu grumazul mi-l înlănţui, pe-al meu piept capul ţi-l culci;
Ş-apoi ca din vis trezită, cu mânuţe albe, dulci,
De pe fruntea mea cea tristă tu dai viţele-ntr-o parte.

Netezeşti încet şi leneş fruntea mea cea liniştită
Şi gândind că dorm, şireato, apeşi gura ta de foc
Pe-ai mei ochi închişi ca somnul şi pe frunte-mi în mijloc
Şi surâzi, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită.

O! dezmiardă, pân-ce fruntea-mi este netedă şi lină,
O! dezmiardă, pân-eşti junâ ca lumina cea din soare,
Pân-eşti clară ca o rouă, pân-eşti dulce ca o floare,
Pân-nu-i faţa mea zbârcită, pân-nu-i inima bătrână.

(*Convorbiri literare,* V, 8, 15 iunie 1871)

EGIPETUL

Nilul mişcă valuri blonde pe câmpii cuprinşi de maur,
Peste el cerul d-Egipet desfăcut în foc şi aur;
Pe-a lui maluri gălbii, şese, stuful creşte din adânc,
Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roşii ca jeratec, alte-albastre, ochi ce plâng.

Şi prin tufele de mături, ce cresc verzi, adânce, dese;
Păsări îmblânzite-n cuiburi destind penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se cu-amor.
Înecat de vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mişc-a lui legendă şi oglinda-i galben-clară
Către marea liniştită ce îneacă al lui dor.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi şi ţări ferice;
Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganţi –
Sunt gândiri arhitectonici de-o grozavă măreţie!
Au zidit munte pe munte în antica lor trufie,
I-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanţ

Şi să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mişcarea vijeliei,
Ca un gând al mării sfinte, reflectat de cerul cald
Ş-aruncat în depărtare... Colo se ridic trufaşe
Şi eterne ca şi moartea piramidele-uriaşe,
Racle ce încap în ele epopeea unui scald.

Se-nserează... Nilul doarme şi ies stelele din strungă,
Luna-n mare îşi aruncă chipul şi prin nori le-alungă.
Cine-a deschis piramida şi-năuntru a intrat?
Este regele: în haină de-aur roş şi pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. – I se rumpe
Al lui suflet când priveşte peste-al vremurilor vad.

În zadar guvernă regii lumea cu înţelepciune,
Se-nmulţesc semnele rele, se-mpuţin faptele bune;
În zadar caută-al vieţei înţeles nedezlegat.
Iese-n noapte... şi-a lui umbră lungă-ntins se desfăşoară
Pe-ale Nilului lungi valuri. – Astfel pe-unde de popoară
Umbra gândurilor regii se aruncă-ntunecat.

Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde,
Ale trestiilor sunet ce sub luna ce pătrunde
Par a fi snopuri gigantici de lungi suliţe de-argint,
Toat-a apei, a pustiei şi a nopţii măreţie
Se unesc să-mbrace mândru veche-acea împărăţie,
Să învie în deşerturi şir de visuri ce te mint.

Răul sfânt ne povesteşte cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure,
Sufletul se-mbată-n visuri care-alunecă în zbor.
Palmii risipiţi în crânguri auriţi de-a lunei rază,
Nalţă zveltele lor trunchiuri. – Noaptea-i clară, luminoasă.
Undele visează spume, cerurile-nşiră nori.

Şi în templele măreţe, colonade-n marmuri albe.
Noaptea zeii se preâmblă în vestmintele lor dalbe,
Şi al preoţilor cântec sună-n harfe de argint;
Şi la vântul din pustie, la răcoarea nopţii brună,
Piramidele din creştet aiurind şi jalnic sună
Şi sălbatec se plâng regii în giganticul mormânt.

În zidirea cea antică, sus în frunte-n turnul maur.
Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur,
Unde-a cerului mii stele ca-ntr-un centru se adun.
El în mic priveşte-acolo căile lor tăinuite
Şi cu varga zugrăveşte drumurile lor găsite:
Au aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos şi bun.

Şi se poate ca spre răul unei ginţi efeminate,
Regilor pătaţi de crime, preoţimei desfrânate,
Magul, paza răzbunării, a cetit semnul întors;
Ş-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiuri,
Astupând cu el oraşe, ca gigantice sicriuri
Unei ginţi ce fără viaţă-ngreuia pământul stors.

Uraganu-acum aleargă pân-ce caii lui îi crapă
Şi în Nil numai deşertul nisipişul şi-l adapă,
Aşternându-l peste câmpii cei odată înfloriţi,
Memfis, Teba, ţara-ntreagă coperită-i de ruine,
Prin deşert străbat sălbatec mari familii beduine,
Sorind viaţa lor de basme peste câmpii nisipiţi.

Dar ş-acum turburând stele pe-ale Nilului lungi unde,
Noaptea flamingo cel roşu apa-ncet, încet pătrunde,
Ş-acum luna arginteşte tot Egipetul antic:
Ş-atunci sufletul visează toat-istoria străveche.
Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche,
Din a valurilor sfadă proroci ri se aridic.

Ş-atunci Memfis se înalţă, argintos gând al pustiei,
Închegarea măiestrită din suflarea vijeliei...
Beduini ce stau în lună a minune o privesc,
Povestindu-şi basme mândre îmbrăcate-n flori şi stele
De oraşul care iese din pustiile de jele;
Din pământ şi de sub mare s-aud sunete ce cresc.

Marea-n fund clopote are care sună-n orice noapte;
Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere de-aur coapte;
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,
Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce
Sus în curțile din Memfis, unde-n săli lumină luce;
Ei petrec în vin și-n chiot orice noapte pân-în zori.

(*Convorbiri literare*, VI, 7, 1 octombrie 1872)

Ah! garafa pântecoasă doar de sfeşnic mai e bună!
Şi mucoasa lumânare sfârâind săul şi-l arde.
Şi-n această sărăcie, te inspiră, cântă barde –
Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună.

Un regat pentr-o ţigară, s-împlu norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârţâie de vânt fereasta,
În pod miaună motanii – la curcan vânătă-i creasta
Şi cu pasuri melancolici meditând îmblă-n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea, – şi căciula cea de oaie
Pe urechi am tras-o zdravăn – iar de coate nici că-mi pasă,
Ca ţiganul, care bagă degetul prin rara casă
De năvod – cu-a mele coate eu cerc vremea de se-nmoaie.

Cum nu sunt un şoarec, Doamne – măcar totuşi are blană,
Mi-aş mânca cărţile mele – nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce o bucată din Homer,
Un palat, borta-n părete şi nevasta – o icoană.

Pe pereţi cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploşniţele roşii, de ţi-i drag să te-uiţi la ele!
Greu li-i de mindir de paie, şi apoi din biata-mi piele
Nici că au ce să mai sugă, – Într-un roi mai de un stânjen

Au ieşit la promenadă – ce petrecere gentilă!
Ploşniţa ceea-i bătrână, cuvios în mers păşeşte;
Cela-i cavaler... e iute... oare ştie franţuzeşte?
Cea ce-ncunjură mulţimea i-o romantică copilă.

Bruh! mi-i frig. – Iată pe mână cum codeşte-un negru purec;
Să-mi moi degetul în gură – am să-l prind – ba las, săracul!
Pripăşit la vreo femeie, ştiu că ar vedea pe dracul,
Dară eu – ce-mi pasă mie – bietul „îns!" la ce să-l purec?

Şi motanul toarce-n sobă de blazat ce-i. – Măi motane,
Vino-ncoa să stăm de vorbă, unice amic şi ornic
De-ar fi-n lume-un sat de mâţe, zău! că-n el te-aş pune vornic,
Ca să ştii şi tu odată boieria ce-i, sărmane!

Oare ce gândeşte hâtrul de stă ghem şi toarce-ntr-una?
Ce idei se-nşiră dulce în mâţeasca-i fantazie?
Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie,
Rendez-vous i-a dat în şură, ori în pod, în găvăună?

De-ar fi-n lume numai mâţe – tot poet aş fi? Totuna;
Mieunând în ode nalte, tragic miorlăind – un Garrick.
Ziua tologit în soare, pândind cozile de şoaric.
Noaptea-n pod, cerdac şi ştreşini heinizând duios la lună.

Filozof de-aş fi – simţirea-mi ar fi vecinic la aman!
În prelegeri populare idealele le apăr
Şi junimei generoase, domnişoarele ce scapăr,
Le arăt că lumea vis e – un vis sarbăd – de motan.

Sau ca popă colo-n templul, închinat fiinţei, care
După chip ş-asemănare a creat mâţescul neam,
Aş striga: o, motănime!motănime! Vai... Haram
De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.

Ah! Sunt printre voi de-aceia care nu cred tabla legii,
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfăşură-nainte!
Ah! atei, nu tem ei iadul ş-a lui Duhuri – liliecii?

Anathema sit! – Să-i scuipe oricare motan de treabă,
Nu vedeţi ce-nţelepciune e-n făptura voastă chiară?
O, motani fără de suflet! – La zgâriet el v-a dat gheară
Şi la tors v-a dat musteţe – vreţi să-l pipăiţi cu laba?

Îi! că în clondir se stinge căpeţelul de lumină!
Moşule, mergi de te culcă, nu vezi că s-a-ntunecat?
Să visăm favori şi aur, tu-n cotlon şi eu în pat.
De-aş putea să dorm încalea. – Somn, a gândului odină,

O, acopere fiinţa-mi cu-a ta mută armonie,
Vino somn – ori vino moarte. Pentru mine e totuna:
De-oi petrece-ncă cu mâţe şi cu pureci şi cu luna,
Or de nu – cui ce-i aduce? – Poezie – sărăcie!

(*Convorbiri literare*, VI, 9, 1 decembrie 1872)

ÎNGER ŞI DEMON

Noaptea-n Doma întristată, prin lumini îngălbenite
A făcliilor de ceară care ard lângă altare –
Pe când bolta-n fundul Domei stă întunecoasă, mare,
Nepătrunsă de-ochii roşii de pe mucuri ostenite,

În biserica pustie, lângă arcul în părete,
Genuncheată stă pe trepte o copilă ca un înger;
Pe-a altarului icoană în de raze roşii frângeri,
Palidă şi mohorâtă Maica Domnului se vede.

O făclie e înfiptă într-un stâlp de piatră sură;
Lucii picături de smoală la pământ cad sfârâind
Şi cununi de flori uscate fâşâiesc amirosind
Ş-a copilei rugăciune tainic, şopotit murmură.

Cufundat în întuneric, lâng-o cruce mărmurită,
Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon *El* veghează,
Coatele pe braţul crucii le destinde şi le-aşază,
Ochii cufundaţi în capu-i, fruntea tristă şi-ncreţită.

Şi bărbia lui s-apasă de al pietrei umăr rece,
Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braţ alb;
Abia candela cea tristă cu reflectul ei roz-alb
Blând o rază mai aruncă ce peste-a lui faţă trece.

Ea un înger ce se roagă – *El* un demon ce visează;
Ea o inimă de aur – *El* un suflet apostat;
El în umbra lui fatală, stă-ndărătnic rezemat –
La picioarele Madonei, tristă, sfântă, Ea veghează.

Pe un mur înalt şi rece de o marmură curată,
Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lină,
Se răsfrânge ca-n oglindă a copilei umbră plină –
Umbra ei, ce ca şi dânsa stă în rugă-ngenuncheată.

Ce-ţi lipseşte oare ţie, blond copil, cu-a ta mărire,
Cu de marmur-albă faţă şi cu mânile de ceară,
Văd o negură diafană mestecată-n stele, clară:
E privirea-ţi inocentă sub a genelor umbrire.

Ce-ţi lipseşte să fii înger – aripi lungi şi constelate.
Dar ce văd: Pe-a umbrei tale umeri vii ce se întinde?
Două umbre de aripe ce se mişcă tremurânde,
Două aripe de umbră către ceruri ridicate.

O, nu-i umbra ei aceea – este îngeru-i de pază;
Lângă marmura cea albă văd fiinţa-i aeriană.
Peste viaţa-i inocentă, viaţa lui cea sântă plană,
Lângă dânsa el se roagă, lângă ea îngenunchează.

Dar de-i umbra ei aceea – atunci *Ea* un înger este,
Însă aripele-i albe lume-a le vedea nu poate;
Muri sfinţiţi de-a omenirii rugăciuni îndelungate
Văd aripele-i diafane şi de dânsele dau veste.

Te iubesc! – era să strige demonul în a lui noapte.
Dară umbra-naripată a lui buze le înmoaie;
Nu spre-amor, spre-nchinăciune el genunchii-şi încovoaie
Şi ascultă dus din lume a ei dulci şi timizi şoapte.

.....

Ea? – O fiică e de rege, blondă-n diadem de stele,
Trece-n lume fericită, înger, rege şi femeie;
El răscoală în popoare a distrugerii scânteie
Şi în inimi pustiite samănă gândiri rebele.

Despărţiţi de-a vieţii valuri, între el şi între dânsa
Veacuri sunt de cugetare, o istorie, -un popor,
Câteodat – deşi arare – se-ntâlnesc, şi ochii lor
Se privesc, par a se soarbe în dorinţa lor aprinsă.

Ochii ei cei mari, albaştri, de blândeţe dulci şi moi,
Ce adânc pătrund în ochii lui cei negri furtunoşi!
Şi pe faţa lui cea slabă trece-uşor un nour roş –
Se iubesc... Şi ce departe sunt deolaltă amândoi!

A venit un rege palid, şi coroana sa antică,
Grea de glorii şi putere, l-a ei poale-ar fi depus,
Pe-ale tronului covoare ea piciorul de-ar fi pus
Şi în mâna-i însceptrată, mâna ei îngustă, mică.

Dară nu – mute rămas-au buzele-i abia deschise,
Mută inima în pieptu-i, mâna ei trasă-ndărăt
În a sufletului taină, ea iubea. Clar şi încet
Se ivea faţa de demon fecioreştilor ei vise.

Ea-l vedea mişcând poporul cu idei reci, îndrăzneţe;
Ce puternic e – gândi ea, cu-amoroasă dulce spaimă;
El prezentul îl răscoală cu-a gândirilor lui faimă
Contra tot ce grămădiră veacuri lungi şi frunţi măreţe.

El ades suit pe-o piatră cu turbare se-nfăşoară
În stindardul roş şi fruntea-i aspră-adâncă, încreţită,
Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită,
Ochii fulgerau şi vorba-i trezea furia vulgară.

Pe un pat sărac asudă într-o lungă agonie
Tânărul. O lampă-ntinde limb-avară şi subţire,
Sfârâind în aer bolnav. – Nimeni nu-i ştie de ştire,
Nimeni soarta-i n-o-mblânzeşte, nimeni fruntea nu-i mângâie.

Ah! acele gânduri toate îndreptate contra lumei,
Contra legilor ce-s scrise, contra ordinii-mbrăcate
Cu-a lui Dumnezeu numire – astăzi toate-s îndreptate
Contra inimii murinde, sufletul vor să-i sugrume!

A muri fără speranţă! Cine ştie-amărăciunea
Ce-i ascunsă-n aste vorbe? – Să te simţi neliber, mic,
Să vezi marile-aspiraţii că-s reduse la nimic,
Că domnesc în lume rele căror nu te poţi opune,

C-opunându-te la ele, tu viaţa-ţi risipeşti –
Şi când mori să vezi că-n lume vieţuit-ai în *zadar*:
O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar
Mai crud nici e cu putinţă. *Simţi că nimica nu eşti.*

Şi acele gânduri negre mai nici a muri nu-l lasă.
Cum a intrat el în viaţă? Cât amor de drept şi bine.
Câtă sinceră frăţie adusese el cu sine?
Şi răsplata? – Amărârea, care sufletu-i apasă.

Dar prin negurile negre, care ochii îi acopăr,
Se apropie-argintoasă umbra nalt-a unui înger,
Se așează lin pe patu-i; ochii lui orbiți de plângeri
Ea-i sărută. De pe dânșii negurile se descopăr...

Este *Ea*. C-o mulțumire adâncă, nemaisimțită,
El în ochii ei se uită. – Mândră-i de înduioșere;
Ceasul ultim îi împacă toată viața-i de durere;
Ah! șoptește el pe moarte – cine ești ghicesc, iubită.

Am armat pământul ista, vremea mea, viața, poporul,
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;
El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un înger să mă-mpace, și-mpăcarea-i... e amorul.

(*Convorbiri literare*, VII, 1, 1 aprilie 1873)

FLOARE ALBASTRĂ

Iar te-ai cufundat în stele
Şi în nori şi-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieţii mele.

În zadar râuri în soare
Grămădeşti n-a ta gândire
Şi câmpiile asire
Şi întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul
Ah! ea spuse adevărul:
Eu am râs, n-am zis nimica.

– Hai în codrul cu verdeaţă,
Und-izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreaţă.

Acolo-n ochi de pădure,
Lângă balta cea senină
Şi sub trestia cea lină
Vom şedea în foi de mure.

Şi mi-i spune-atunci poveşti
Şi minciuni cu-a ta guriţă,
Eu pe-un fir de romaniţă
Voi cerca de mă iubeşti.

Şi de-a soarelui căldură
Voi fi roşie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ţi astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o ştie,
Căci va fi sub pălărie –
Ş-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ţinea de subsuoară,
Te-oi ţinea de după gât.

Pe cărare-n bolţi de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Şi sosind l-al porţii prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi eşti drag?

Înc-o gură – şi dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

Şi te-ai dus, dulce minune,
Ş-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuşi este trist în lume!

(*Convorbiri literare*, VII, 1, 1 aprilie 1873)

ÎMPĂRAT ŞI PROLETAR

Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lângă mese lunge, stătea posomorâtă,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci şi sceptici ai plebei proletare.

Ah! – zise unul – spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri şi de chin?
Nici o scâteie-ntr-însul nu-i candidă şi plină,
Murdară este raza-i ca globul cel de tină,
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea? – Cei tari se îngrădiră
Cu-averea şi mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dânşii la lucru-i osândiră
Şi le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase şi orele surâd.
În cupe vin de ambră – iarna grădini, verdeață,
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață –
Ei fac din noapte ziuă ş-a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dânşii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie braţe tari,
A statelor greoaie cară trebuie-mpinse
Şi trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci voi murind în sânge, ei pot să fie mari.

Şi flotele puternice ş-armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ş-acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Şi-s supte din sudoarea prostitului popor.

Religia – o frază de dânşii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranţa de răsplată,
După ce-amar muncirăţi mizeri viaţa toată,
Aţi mai purta osânda ca vita de la plug?

Cu umbre, care nu sunt, v-a-ntunecat vederea
Şi v-a făcut să credeţi că veţi fi răsplătiţi...
Nu! moartea cu viaţa a stins toată plăcerea –
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci *morţi* sunt cei muriţi.

Minciuni şi fraze-i totul ce statele susţine,
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susţin;
Averea să le aperi, mărirea ş-a lor bine,
Ei braţul tău înarmă ca să loveşti în tine,
Şi pe voi contra voastră la luptă ei vă mân.

De ce să fiţi voi sclavii milioanelor nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteţi trăi?
De ce boala şi moartea să fie partea voastră,
Când ei în bogăţia cea splendidă şi vastă
Petrec ca şi în ceruri, n-au timp nici de-a muri?

De ce uitaţi că-n voi e şi număr şi putere?
Când vreţi, puteţi prea lesne pământul să-mpărţiţi.
Nu le mai faceţi ziduri unde să-nchid-avere,
Pe voi unde să-nchidă, când împinşi de durere
Veţi crede c-aveţi dreptul şi voi ca să trăiţi.

Ei îngrădiţi de lege, plăcerilor se lasă,
Şi sucul cel mai dulce pământului i-l sug;
Ei cheamă-n voluptatea orgiei zgomotoase
De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase;
Frumuseţile-ne tineri bătrânii lor distrug.

Şi de-ntrebaţi atuncea, vouă ce vă rămâne?
Munca, din care dânşii se-mbată în plăceri,
Robia viaţa toată, lacrimi pe-o neagră pâne,
Copilelor pătate mizeria-n ruşine...
Ei tot şi voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n-au nevoie – virtutea e uşoară
Când ai ce-ţi trebuieşte... Iar legi sunt pentru voi,
Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară
Când mâna v-o întindeţi la bunuri zâmbitoare,
Căci nu-i iertat nici braţul teribilei nevoi.

Zdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați!

Sfărmați statuia goală a Venerei antice,
Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori;
Ele stârnesc în suflet ideea neferice
A perfecției umane și ele fac să pice
În ghearele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce atâță inima lor bolnavă,
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
Zvârliți statui de tirani în foc, să curgă lavă,
Să spele de pe pietre până și urma sclavă
Celor ce le urmează pân-la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mândrie și avere,
O! dezbrăcați viața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi, de urât –
Să fie un vis numai, să fie o părere.
Ce făr-de patimi trece în timpul nesfârșit.

Ziditi din dărmături gigantici piramide
Ca un *memento mori* pe al istoriei plan:
Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
Naintea veciniciei, nu corpul gol ce râde
Cu mutra de vândută, cu ochi vil și viclean.

O! aduceţi potopul, destul voi aşteptarăţi
Ca să vedeţi ce bine prin bine o să ias':
Nimic... Locul hienei îl luă cel vorbareţ,
Locul cruzimii vechie, cel lins şi pizmătareţ.
Formele se schimbară, dar răul a rămas.

Atunci vă veţi întoarce la vremile-aurite.
Ce mitele albastre ni le şoptesc ades,
Plăcerile egale egal vor fi-mpărţite,
Chiar moartea când va stinge lampa vieţii finite
Vi s-a părea un înger cu părul blond şi des.

Atunci veţi muri lesne fără de-amar şi grijă,
Feciorii or trăi-n lume cum voi aţi vieţuit,
Chiar clopotul n-a plânge cu limba lui de spijă
Pentru acel de care norocul avu grijă;
Nimeni de-a plânge n-are, el traiul şi-a trăit.

Şi boale ce mizeria ş-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi,
Va creşte tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pân-în fund cupa, pân-va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri când nu va avea la ce trăi.

Pe malurile Senei, în faeton de gală,
Cezarul trece palid, în gânduri adâncit;
Al undelor greu vuiet, vuirea în granit
A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înşală;
Poporul loc îi face tăcut şi umilit.

Zâmbirea lui deşteaptă, adâncă şi tăcută,
Privirea-i ce citeşte în suflete-omeneşti,
Şi mâna-i care poartă destinele lumeşti,
Cea grupă zdrenţuită în cale-i o salută.
Mărirea-i e în taină legată de aceşti.

Convins ca voi el este-n nălţimea-i solitară
Lipsită de iubire, cum că principiul rău,
Nedreptul şi minciuna al lumii duce frâu;
Istoria umană în veci se desfăşoară.
Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău.

Şi el – el vârful mândru al celor ce apasă –
Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.
De ai lipsi din lume, voi cauza-ntunecoasă
De răsturnări măreţe, mărirea-i radioasă,
Cezarul, chiar cezarul demult ar fi căzut.

Cu ale voastre umbre nimica crezătoare.
Cu zâmbetu-vă rece, de milă părăsit.
Cu mintea de dreptate şi bine râzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el sileşte pe cei ce l-au urât.

Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă,
Turnuri ca facle negre trăsnesc arzând în vânt –
Prin limbile de flacări, ce-n valuri se frământ,
Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru – Paris al lui mormânt.

Pe stradele-ncruşite de flacări orbitoare,
Suiţi pe baricade de bulgări de granit,
Se mişc batalioane a plebei proletare,
Cu cuşme frigiene şi arme lucitoare,
Şi clopote de-alarmă răsună răguşit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roşu femei trec cu-arme-n braţ,
Cu păr bogat şi negru ce pe-umeri se coboară
Şi sânii lor acoperă – e ură şi turbare
În ochii lor cei negri, adânci şi desperaţi.

O! luptă-te-nvălită în pletele-ţi bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roşă cu umbra-i de dreptate
Sfinţeşte-a ta viaţă de tină şi păcate;
Nu! nu eşti tu de vină, ci cei ce te-au vândut!

Scânteie marea lină, şi placele ei sure
Se mişc una pe alta ca pături de cristal
Prin lunce prăvălite; din tainica pădure
Apare luna mare câmpiilor azure,
Împlându-le cu ochiul ei mândru, triumfal.

Pe undele încete îşi mişcă legănate
Corăbii învechite scheletele de lemn;
Trecând încet ca umbre – ţin pânzele umflate
În faţa lunei, care prin ele-atunci străbate,
Şi-n roată de foc galben stă faţa-i ca un semn.

Pe maluri zdrumicate de aiurirea mării
Cezaru-ncă veghează la trunchiul cel plecat
Al salciei pletoase – şi-ntinse-a apei arii
În cercuri fulgerânde se pleacă lin suflării
A zefirului nopţii şi sună cadenţat.

Îi pare că prin aer în noaptea înstelată,
Călcând pe vârf de codri, pe-a apelor măriri,
Trecea cu barba albă – pe fruntea-ntunecată
Cununa cea de paie îi atârna uscată –
Moşneagul rege Lear.

Uimit privea cezarul la umbra cea din nouri,
Prin creţi ai cărei stele lin tremurând transpar,
I se deschide-n minte tot sensul din tablouri
A vieţii sclipitoare... A popoarelor ecouri
Par glasuri ce îmbracă o lume de amar:

„În orice om o lume îşi face încercarea,
Bătrânul Demiurgos se opinteşte-n van;
În orice minte lumea îşi pune întrebarea
Din nou: de unde vine şi unde merge floarea
Dorinţelor obscure sădite în noian?

Al lumii-ntregul sâmbur, dorinţa-i şi mărirea,
În inima oricărui i-ascuns şi trăitor,
Zvârlire hazardată, cum pomu-n înflorire
În orice floare-ncearcă întreagă a sa fire,
Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ei îngheaţă,
Se pietrifică unul în sclav, altu-mpărat,
Acoperind cu noime sărmana lui viaţă
Şi arătând la soare-a mizeriei lui faţă –
Faţa – căci înţelesul i-acelaşi la toţi dat.

În veci aceleaşi doruri mascate cu-altă haină,
Şi-n toată omenirea în veci acelaşi om –
În multe forme-apare a vieţii crudă taină,
Pe toţi ea îi înşeală, la nime se distainã,
Dorinţi nemărginite plantând într-un atom.

Când ştii că visu-acesta cu moarte se sfârşeşte,
Că-n urmă-ţi rămân toate astfel cum sunt, de dregi
Oricât ai drege-n lume – atunci te oboseşte
Eterna alergare... ş-un gând te-ademeneşte:
Că vis al morţii-eterne e viaţa lumii-ntregi".

(*Convorbiri Literare,* VIII, 9,1 decembrie 1874)

FĂT-FRUMOS DIN TEI

Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută eşti, copilă,
Din nevrednică iubire.

Mâni în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieţii tale,
Mântuirea feţei mele.

Nu voi, tată să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel;
Eu iubesc vânatul, jocul;
Traiul lumii alţii lese-l.

Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc cetind pe carte
În fum vânăt de tămâie.

Ştiu mai bine ce-ţi prieşte,
Las- de-a lumii orice gând,
Mâni în zori de zi pleca-vom
Către schitul vechi şi sfânt.

Ea aude – plânge. Parcă
Îi venea să plece-n lume,
Dusă de pustie gânduri
Şi de-un dor fără de nume.

Şi plângând înfrână calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Îi netează mândra coamă
Şi plângând îi pune şeaua.

S-avântă pe el şi pleacă,
Păru-n vânturi, capu-n piept,
Nu se uită înainte-i,
Nu priveşte îndărăpt.

Pe cărări pierdute-n vale
Merge-n codri făr- de capăt,
Când a serei raze roşii
Asfinţind din ceruri scapăt.

Umbra-n codri ici şi colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunza-n freamăt
Şi prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt şi vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită,
Plini de vis, duioşi plutind,
Flori de tei în părul-i negru
Şi la şold un corn de-argint.

Şi-ncepu încet să sune,
Fermecat şi dureros –
Inima-i creştea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul,
Şi atunci c-obrazul roş
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioşi.

Iar pe buze-i trece-un zâmbet
Înecat, fermecător,
Care gur-abia-i deschide,
Cea uscată de amor.

Când cu totului răpită
Se-ndoi spre el din şele,
El înceată din cântare
Şi-i grăi cu grai de jele,

Ş-o cuprinde de călare –
Ea se apără c-o mână,
Însă totuşi lui se lasă,
Simte inima că-i plină.

Şi pe umărul lui cade
Al ei cap cu faţa-n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fermecat
Asurzeşte melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun-atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăveşte umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Şi mereu ea le lungeşte,
Şi urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viaţa lor pierdută.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.

(*Convorbiri Literare*, VIII, 11, 1 februarie 1875)

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopţii moartă.
O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
Şi în mormânt albastru şi-n pânze argintie,
În mauzoleu-ţi mândru, al cerurilor arc,
Tu adorat şi dulce al nopţilor monarc!
Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
Ce sate şi câmpie c-un luciu văl îmbracă;
Văzduhul scânteiază şi ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Şi ţintirimul singur cu strâmbe cruci veghează,
O cucuvaie sură pe una se aşează,
Clopotniţa trosneşte, în stâlpi izbeşte toaca,
Şi străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimţii-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.
Biserica-n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie şi bătrână,
Şi prin ferestre sparte, prin uşi ţiuie vântul –
Se pare că vrăjeşte şi că-i auzi cuvântul –
Năuntrul ei pe stâlpii-i, pereţi, iconostas,
Abia conture triste şi umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin şi obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.....

Credinţa zugrăveşte icoanele-n biserici –
Şi-n sufletu-mi pusese poveştile-i feerici,
Dar de-ale vieţii valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste şi umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răguşit, tomnatec, vrăjeşte trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi ţiu,
Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu.
Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi ţin la el urechea – şi râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit demult.

(*Convorbiri Literare,* X, 6, 1 septembrie 1876)

CRĂIASA DIN POVEȘTI

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri.
Căci vrăjit demult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri;

Ca să iasă chipu-n faţă,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiţi sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Ea se uită... Păru-i galben,
Faţa ei lucesc în lună.
Iar în ochii ei albaştri
Toate basmele s-adună.

(*Convorbiri Literare*, X, 6, 1septembrie 1876)

LACUL

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Şi eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult şi parc-aştept
Ea din trestii să răsară
Şi să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngânaţi de glas de ape,
Şi să scap din mână cârma,
Şi lopeţile să-mi scape:

Să plutim cuprinşi de farmec
Sub lumina blândei lune –
Vântu-n trestii lin foşnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin şi sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

(*Convorbiri Literare*, X, 6, 1 septembrie 1876)

DORINȚA

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

(*Convorbiri Literare*, X, 6, 1 septembrie 1876)

CĂLIN
(File din poveste)

GAZEL

Toamna frunzele colindă,
Sun-un grier sub o grindă,
Vântul jalnic bate-n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă.
Ce tresari din vis deodată?
Tu auzi păşind în tindă –
E iubitul care vine
De mijloc să te cuprindă
Şi în faţa ta frumoasă
O să ţie o oglindă,
Să te vezi pe tine însăţi
Visătoare, surâzândă.

I

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri şi castelul singuratic
Ş-ale râurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot –
De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot;
Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetăţuie,
Acăţat de pietre sure un voinic cu greu le suie;

Aşezând genunchi şi mână când pe-un colţ, când pe alt colţ,
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolţi
Şi pe-a degetelor vârfuri în ietacul tăinuit
Intră – unde zidul negru într-un arc a-ncremenit.
Ci prin flori întreţesute, printre gratii luna moale
Sfiicioasă şi smerită şi-au vărsat razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu – părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.
Iar de sus pân-în podele un paianjăn prins de vrajă
A ţesut subţire pânză străvezie ca o mreajă;
Tremurând ea licureşte şi se pare a se rumpe,
Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
După pânza de painjăn doarme fata de-mpărat;
Înecată de lumină e întinsă în crivat.
Al ei chip se zugrăveşte plin şi alb: cu ochiu-l măsuri
Prin uşoara-nvineţire a subţirilor mătăsuri;
Ici şi colo a ei haină s-a desprins din sponci ş-arată
Trupul alb în goliciunea-i curăţia ei de fată.
Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăştie,
Tâmpla bate liniştită ca o umbră viorie.
Şi sprâncenele arcate fruntea albă i-o încheie,
Cu o singură trăsură măiestrit le încondeie;
Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,
Braţul ei atârnă leneş peste marginea de pat;
De a vârstii ei căldură fragii sânului se coc,
A ei gură-i descleştată de-a suflării sale foc.
Ea zâmbind îşi mişcă dulce a ei buze mici, subţiri;
Iar pe patu-i şi la capu-i presuraţi-s trandafiri.
Iar voinicul s-apropie şi cu mâna sa el rumpe
Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe;
A frumseţii haruri goale ce simţirile-i adapă,
Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.

El în braţe prinde fata, peste faţă i se-nclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Şi inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic –
Ş-apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

II

Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Şi-n oglind-ale ei buze vede vinete şi supte –
Ea zâmbind şi trist se uită, şopoteşte blând din gură:
– Zburător cu negre plete, vin-la noapte de mă fură.

III

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-şi –
Dar ea seamănă celora îndrăgiţi de singuri ei-şi.
Şi Narcis văzându-şi faţa în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
Şi de s-ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbateci se priveşte în oglindă,
Subţiindu-şi gura mică şi chemându-se pe nume
Şi fiindu-şi şie dragă cum nu-i este nime-n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
Cum că ea – frumoasa fată – a ghicit că e frumoasă.
Idol tu! răpire minţii! cu ochi mari şi părul des,
Pentr-o inimă fecioară mândru idol ţi-ai ales!
Ce şopteşte ea în taină când priveşte cu mirare
Al ei chip gingaş şi tânăr, de la cap pân-la picioare?
„Vis frumos avut-am noaptea. A venit un zburător
Şi strângându-l tare-n braţe, era mai ca să-l omor...
Şi de-aceea când mă caut în păretele de-oglinzi,
Singurică-n cămăruţă braţe albe eu întinz

Şi mă-mbrac în părul galben, ca în strai uşor ţesut,
Şi zărind rotundu-mi umăr mai că-mi vine să-l sărut.
Şi atunci de sfiiciune mi-iese sângele-n obraz –
Cum nu vine zburătorul ca la pieptul lui să caz?
Dacă boiul mi-l înmlădiu, dacă ochii mei îmi plac,
E temeiul că acestea fericit pe el îl fac.
Şi mi-s dragă mie însămi pentru că-i sunt dragă lui –
Gură tu! învaţă minte, nu mă spune nimărui.
Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil,
Doritor ca o femeie şi viclean ca un copil!"

IV

Astfel vine-n toată noaptea zburător la al ei pat.
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
Şi atuncea când spre uşă el se-ntoarce ca să fugă,
Ea-l opreşte-n loc cu ochii şi c-o mult smerită rugă:
– O, rămâi, rămâi la mine, tu, cu viers duios de foc
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc
Şi nu crede că în lume, singurel şi rătăcit,
Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îndrăgit.
O, tu umbră pieritoare, cu adâncii, triştii ochi,
Dulci-s ochii umbrei tale – nu le fie de diochi!
El s-aşează lângă dânsa şi o prinde de mijloc,
Ea şopteşte vorbe arse de al buzelor ei foc:
– O, şopteşte-mi – zice dânsul – tu cu ochii plini d-eres
Dulci cuvinte nenţelese, însă pline de-nţeles.
Al vieţii vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i,
Şi-l visez, când cu-a mea mână al tău braţ rotund îl pipăi,
Când pui capul tu pe pieptu-mi şi bătăile îi numeri,
Când sărut cu-mpătimire ai tăi albi şi netezi umeri
Şi când sorb al tău răsuflet în suflarea vieţii mele

Şi când inima ne creşte de un dor, de-o dulce jele;
Când pierdută razimi fruntea de-arzătorul meu obraz,
Părul tău bălai şi moale de mi-l legi după grumaz,
Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură,
Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.
Tu!!... nu vezi... nu-ţi aflu nume... Limba-n gură mi se leagă
Şi nu pot să-ţi spun odată cât – ah! cât îmi eşti de dragă!
Ei şoptesc, multe şi-ar spune şi nu ştiu de-unde să-nceapă,
Căci pe rând şi-astupă gura când cu gura se adapă;
Unu-n braţele altuia, tremurând ei se sărută,
Numai ochiul e vorbareţ, iară limba lor e mută,
Ea şi-acopere cu mâna faţa roşă de sfială,
Ochii-n lacrimi şi-i ascunde într-un păr ca de peteală.

V

S-au făcut ca ceara albă faţa roşă ca un măr,
Şi atâta de subţire, să o tai c-un fir de păr.
Şi cosiţa ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă făr- de nădejde, suflete bătut de gând,
Toată ziua la fereastră, suspinând, nu spui nimică,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
Urmărind pe ceruri limpezi cum pluteşte-o ciocârlie,
Tu ai vrea să spui să ducă către dânsul o solie,
Dar ea zboară... tu cu ochiul plutitor şi-ntunecos
Stai cu buze discleştate de un tremur dureros.
Nu-ţi mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaştri,
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaştri.
Stele rare din tărie cad ca picuri de argint,
Şi seninul cer albastru mândru lacrimile-l prind;
Dar dacă ar cădea toate, el rămâne trist şi gol,
N-ai putea să faci cu ochii înălţimilor ocol –

Noaptea stelelor, a lunei, a oglinzilor de râu
Nu-i ca noaptea cea mocnită şi pustie din sicriu;
Şi din când în când vărsate, mândru lacrimile-ţi şed,
Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te văd?
Prin ei curge rumenirea, mândră, ca de trandafiri,
Şi zăpada viorie din obrajii tăi subţiri –
Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
Ce uşor se mistuieşte prin plânsorile pustie...
Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar
Ş-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?
Tu-ţi arzi ochii şi frumseţa... Dulce noaptea lor se stânge,
Şi nici ştii ce pierde lumea. Nu mai plânge, nu mai plânge!

VI

O, tu crai cu barba-n noduri ca şi câlţii când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunţe, numai pleavă şi puzderii.
Bine-ţi pare să fii singur, crai bătrân fără de minţi,
Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinţi?
Să te primbli şi să numeri scânduri albe în cerdac?
Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!
Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinţi
În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinţ.
În zadar ca s-o mai cate tu trimiţi în lume crainic,
Nimeni n-a afla locaşul unde ea s-ascunde tainic.

VII

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mişcarea-i creaţă între stuf la iezătură;
Iar pădurea lin suspină şi prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.

De când codrul, dragul codru, troienindu-şi frunza toată,
Îşi deschide-a lui adâncuri, faţa lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă –
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.
Şapte ani de când plecat-ai, zburător cu negre plete,
Ş-ai uitat de soarta mândrei, iubitoarei tale fete!
Şi pe câmpul gol el vede un copil umblând desculţ
Şi cercând ca să adune într-un cârd bobocii mulţi.
– Bună vreme, măi băiete! – Mulţămim, voinic străin!
– Cum te cheamă, măi copile? – Ca pe tată-meu – Călin;
Mama-mi spune câteodată, de-o întreb: a cui-s, mamă?
„Zburătoru-ţi este tată şi pe el Călin îl cheamă."
Când l-aude, numai dânsul îşi ştia inima lui,
Căci copilul cu bobocii era chiar copilul lui.
Atunci intră în colibă şi pe capătu-unei laiţi,
Lumina cu mucul negru într-un hârb un roş opaiţ;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenuşă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după uşă;
Hârâită, noduroasă, stă în colb râşniţa veche,
În cotlon torcea motanul, pieptănându-şi o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac
Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc şi mint-uscată
Împlu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă şi pe coşcovii pereţi
Zugrăvit-au c-un cărbune copilaşul cel isteţ
Purceluşi cu coada sfredel şi cu beţe-n loc de labă,
Cum mai bine i se şede unui purceluş de treabă.
O beşică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie
Printre care trece-o dungă mohorâtă şi gălbuie.

Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra nevastă
În mocnitul întuneric şi cu faţa spre fereastă.
El s-aşează lângă dânsa, fruntea ei o netezeşte,
O dezmiardă cu durere, suspinând o drăgosteşte,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea ridică somnoroasă lunga genelor maramă,
Spăriet la el se uită... i se pare că visează,
Ar zâmbi şi nu se-ncrede, ar răcni şi nu cutează.
El din patu-i o ridică şi pe pieptul lui şi-o pune,
Inima-i zvâcneşte tare, viaţa-i parcă se răpune.
Ea se uită, se tot uită, un cuvânt măcar nu spune,
Râde doar cu ochii-n lacrimi, spărietă de-o minune,
Ş-apoi îi suceşte părul pe-al ei deget alb, subţire,
Îşi ascunde faţa roşă l-a lui piept duios de mire.
El ştergarul i-l desprinde şi-l împinge lin la vale,
Drept în creştet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Şi bărbia i-o ridică, s-uită-n ochii-i plini de apă,
Şi pe rând şi-astupă gura, când cu gura se adapă.

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,

În cuibar rotit de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline.
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese;
Feţi-frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru-mare, rezemat în jilţ cu spată,
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Ţapăn, drept, cu schiptru-n mână, şede-n perine de puf
Şi cu crengi îl apăr pagii de muscuţe şi zăduf...
Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ţine-n a lui mână mâna gingaşei mirese.
Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, şi pe nună, mândra lună.
Şi s-aşează toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păinjenişul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,

Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci;
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur
Iată vine nunta-ntreagă – vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ,
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi.
Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică i-aştepta-ndărătul uşii.
Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, cranic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:
– Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături.

(*Convorbiri Literare,* X, 8, 1 noiembrie 1876)

STRIGOII

I

... că trece aceasta ca fumul de pre pământ.
Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat,
cu pânză se înfăşură, cu pământ se acoperă.

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceară, arzând în sfeşnici mari,
E-ntinsă-n haine albe, cu faţa spre altar,
Logodnica lui Arald, stăpân peste avari;
Încet, adânc răsună cântările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Şi păru-i de-aur curge din raclă la pământ,
Căzuţi în cap sunt ochii. C-un zâmbet trist şi sfânt
Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt,
Iar faţa ei frumoasă ca varul este albă.

Şi lângă ea-n genunche e Arald, mândrul rege,
Scânteie desperarea în ochii-i crunţi de sânge,
Şi încâlcit e părul lui negru... gura-şi strânge;
El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plânge.
De zile trei îşi spune povestea vieţii-ntrege:

„Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul,
Eu răzvrăteam imperii, popoarele cu gândul...
Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul
În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

Domnind semeț și tânăr pe roinicele stoluri,
Căror a mea ființă un semizeu părea,
Simțeam că universul la pasu-mi tresărea,
Și nații călătoare, împinse de a mea,
Împlut-au sperioase pustiul pân- la poluri.

Căci Odin părăsise de gheață nalta-i domă,
Pe zodii sângeroase porneau a lui popoară;
Cu creștetele albe, preoți cu pleata rară
Trezeau din codrii vecinici, din pace seculară
Mii roiuri vorbitoare, curgând spre vechea Romă.

Pe Nistru tăbărâsem poporul tău să-mpil;
Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinași în cale,
Ca marmura de albă, cu păr de aur moale;
În jos plecat-am ochii-naintea feței tale,
Stătând un îndărătnic – un sfiicios copil.

La blânda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă...
Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund;
Mi-ar fi părut mai bine-n pământ să mă cufund,
Cu mânile-amândouă eu fața îmi ascund
Și-ntâia dată-n viață un plâns amar mă-neacă.

Zâmbiră între dânşii bătrânii tăi prieteni
Şi singuri ne lăsară... Te-ntreb într-un târziu,
Uitându-mă la tine, privind fără să ştiu:
„La ce-ai venit, regină, aicea în pustiu?
Ce cauţi la barbarul sub streşina-i de cetini?"

Cu glasul plin de lacrimi, de-nduioşare cald,
Privindu-mă cu ochii, în care-aveai un cer,
Mi-ai zis: «Aştept din parte-ţi, o, rege cavaler,
Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ţi-l cer...
Eu vreau să-mi dai copilul zburdalnic – pe Arald.»

Şi întorcându-mi faţa, eu spada ţi-am întins.
Pe plaiuri dunărene poporu-şi opri mersul,
Arald, copilul rege, uitat-a Universul,
Urechea-i fu menită ca să-ţi asculte viersul.
De-atunci, învingătoareo, iubit-ai pe învins.

De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
Şi-nlănţuindu-mi gâtul cu braţe de zăpadă,
Îmi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
«Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu.»

De-ai fi cerut pământul cu Roma lui antică,
Coroanele ce regii pe frunte le aşează
Şi stelele ce vecinic pe ceruri colindează,
Cu toate la picioare-ţi eu le puneam în vază,
Dar nu-l mai vrei pe Arald, căci nu mai vrei nimică.

Ah! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad
Să ies la lumea largă... şi fost-ar fi mai bine
Ca niciodată-n viaţă să nu te văd pe tine –
Să fumege nainte-mi oraşele-n ruine,
Să se-mplinească visu-mi din codrii cei de brad!"

Făcliile ridică, se mişc-în line pasuri,
Ducând la groapă trupul reginei dunărene,
Monahi, cunoscătorii vieţii pământene,
Cu barbele lor albe, cu ochii stinşi sub gene,
Preoţi bătrâni ca iarna, cu gângavele glasuri.

O duc cântând prin tainiţi şi pe sub negre bolţi,
A misticei religii întunecoase cete,
Pe funii lungi coboară sicriul sub părete,
Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
Sub candela ce arde în umbra unui colţ.

II

În numele sfântului
Taci, s-auzi cum latră
Căţelul pământului
Sub crucea de piatră.

Arald pe un cal negru zbura, şi dealuri, vale
În juru-i fug ca visuri – prin nouri joacă lună –
La pieptu-i manta neagră în falduri şi-o adună,
Movili de frunze-n drumu-i le spulberă de sună,
Iar steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru-n munţii vechi,
Izvoară vii murmură şi saltă de sub piatră,
Colo cenuşa sură în părăsita vatră,
În codri-adânci căţelul pământului tot latră,
Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-un jilţ tăiat în stâncă stă ţapăn, palid, drept...
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân;
De-un veac el şede astfel – de moarte-uitat, bătrân,
În plete-i creşte muşchiul şi muşchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge şi genele la piept...

Aşa fel zi şi noapte de veacuri el stă orb,
Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate,
El numără în gându-i zile nenumărate,
Şi fâlfâie deasupra-i, gonindu-se în roate,
Cu-aripile-ostenite, un alb ş-un negru corb.

Arald atunci coboară de pe-al lui cal. C-o mână
El scutură din visu-i moşneagu-ncremenit:
– O, mag, de zile vecinic, la tine am venit,
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit,
Şi de-astăzi a mea viaţă la zeii tăi se-nchină.

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-şi ridică,
Se uită lung la dânsul, dar gura-nchisă-i tace;
Cu greu a lui picioare din piatră le desface,
Din tronu-i se coboară, cu mâna semn îi face
Ca-n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

În poarta prăbuşită ce duce-n fund de munte,
Cu cârja lui cea vechie el bate de trei ori,
Cu zgomot sare poarta din vechii ei uşori,
Bătrânul se închină... pe rege-l prind fiori,
Un stol de gânduri aspre trecu peste-a lui frunte.

În dom de marmuri negru ei intră liniştiţi
Şi porţile în urmă în vechi ţâţâni s-aruncă,
O candelă bătrânul aprinde – para lungă
Se nalţă-n sus, albastră, de flacăre o dungă.
Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiţi.

Şi în tăcere crudă ei nu ştiu ce aştept...
Cu mâna-ntinsă magul îi face semn să şadă,
Arald cu moartea-n suflet, a gândurilor pradă,
Pe jeţ tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă,
În zid de marmur negru se uită crunt şi drept.

Fantastic pare-a creşte bătrânul alb şi blând;
În aer îşi ridică a farmecelor vargă
Şi o suflare rece prin dom atunci aleargă
Şi mii de glasuri slabe încep sub bolta largă
Un cânt frumos şi dulce – adormitor sunând.

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot creşte.
Se pare că furtuna ridică al ei glas,
Că vântul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz,
Că-n sufletu-i pământul se zbate cu necaz –
Că orice-i viu în lume acum încremeneşte.

Se zguduie tot domul, de pare-a fi de scânduri,
Şi stânci în temelie clătindu-se vedem,
Plânsori sfâşietoare împinse de blestem
Se urmăresc prin bolte, se cheamă, fulger, gem
Şi cresc tumultuoase în valuri, rânduri, rânduri...

„Din inimă-i pământul la morţi să deie viaţă,
În ochii-i să se scurgă scântei din steaua lină,
A părului lucire s-o deie luna plină,
Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sământă de lumină,
Din duhul gurii tale ce arde şi îngheaţă.

Stihii a lumei patru, supuse lui Arald,
Străbateţi voi pământul şi a lui măruntaie,
Faceţi din piatră aur şi din îngheţ văpaie,
Să-nchege apa-n sânge, din pietre foc să saie,
Dar inima-i fecioară hrăniţi cu sânge cald".

Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere;
El vede toată firea amestecat-afară –
Ninsoare, fulger, gheaţă, vânt arzător de vară –
Departe vede-oraşul pe sub un arc de pară,
Şi lumea nebunise gemând din răsputere;

Biserica creştină, a ei catapeteasmă
De-un fulger drept în două e ruptă şi tresare;
Din taină mormântul atuncea îi apare,
Şi piatra de pe groapă crăpând în două sare;
Încet plutind se-nalţă mireasa-i, o fantasmă...

O dulce întrupare de-omăt. Pe pieptu-i salbă
De pietre scumpe... părul i-ajunge la călcâie,
Ochii căzuți în capu-i și buze viorie;
Cu mânile-i de ceară ea tâmpla și-o mângâie –
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Prin vânt, prin neguri vine – și nourii s-așternu,
Fug fulgerele-n lături, lăsând-o ca să treacă,
Și luna înnegrește și ceru-ncet se pleacă
Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă –
Părea că-n somn un înger ar trece prin infern.

Priveliștea se stinge. În negrul zid s-arată,
Venind ca-n somn lunatec, în pasuri, line, ea ;
Arald nebun se uită – cu ochii o-nghițea,
Puternicele brațe spre dânsa întindea
Și-n nesimțire cade pe-a jilțului său spată.

Își simte gâtu-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață...
Din ce în ce mai vie o simte-n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne-n veci.

Și sufletul ei dulce din ce în ce-i mai cald...
Pe ea o ține-acuma, ce fu a morții pradă?
Ea-nlănțuiește gâtu-i cu brațe de zăpadă,
Întinde a ei gură, deschisă pentru sfadă:
„Rege-a venit Maria și-ți cere pe Arald!"

„Arald, nu vrei tu fruntea pe sânul meu s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... o, ce frumoşi ochi ai!
Las- să-ţi înlănţui gâtul cu părul meu bălai,
Viaţa, tinereţea mi-ai prefăcut-o-n rai,
Las- să mă uit în ochii-ţi ucizător de dulci."

Şi blânde, triste glasuri din vuiet se desfac,
Acuşa la ureche-i un cântec vechi străbate,
Ca murmur de izvoare prin frunzele uscate,
Acuş o armonie de-amor şi voluptate
Ca molcoma cadenţă a undelor pe lac.

III

„...cum de multe ori când mor oamenii,
mulţi deîntr-acei morţi zic se scoală de
se fac strigoi..."
Îndereptarea legii, 1652.

În salele pustie lumine roşi de torţii
Rănesc întunecimea ca pete de jeratic;
Arald se primblă singur, râzând, vorbind sălbatic
Arald, tânărul rece, e-un rege singuratic –
Palatu-i parc-aşteaptă în veci să-i vie morţii.

Pe-oglinzi de marmuri negre un negru nimitez.
A faclelor lucire răzbind prin pânza fină
Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină;
Zidirea cea pustie de jale pare plină
Şi chipul morţii pare că-n orice colţ îl vezi.

De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
Ca plumbul surd şi rece el doarme ziua toată,
Pe inimă-i de-atuncea s-a pus o neagră pată –
Dar noaptea se trezeşte şi ţine judecată
Şi-n negru-mbracă toate al nopţii palid domn.

Un obrăzar de ceară părea că poartă el,
Atât de albă faţa-i ş-atât de nemişcată,
Dar ochii-i ard în friguri şi buza-i sângerată,
Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
Iară pe frunte poartă coroană de oţel.

De-atunci în haina morţii el şi-a-mbrăcat viaţa
Îi plac adânce cânturi, ca glasuri de furtună;
Ades călare pleacă în mândre nopţi cu lună,
Şi când se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună,
Pân- ce-un fior de moarte îl prinde dimineaţa.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Şi faţa ta cea albă ca ceara, neschimbată?
Ce ai, de când pe sânu-ţi tu porţi o neagră pată,
De-ţi plac făclii de moarte, cântare-ntunecată?
Arald! de nu mă-nşeală privirea, tu eşti mort!

Şi azi el se avântă pe calul său arab,
Şi drumul, ca săgeţii, îi dă peste pustie,
Care sub luna plină luceşte argintie –
El vede de departe pe mândra lui Marie,
Şi vântu-n codri sună cu glas duios şi slab.

În părul ei de aur, rubine-nflăcărate,
Şi-n ochii ei s-adună lumina sfintei mări –
S-ajung curând în cale, s-alătură călări,
Şi unul înspre altul se pleacă-n dezmierdări –
Dar buzele ei roşii păreau că-s sângerate.

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr,
Căci caii lor aleargă alături, înspumaţi;
Vorbeau de-a lor iubire – iubire fără saţ –
Ea se lăsase dulce şi greu pe al lui braţ
Şi-şi răzimase capul bălai de al lui umăr.

„Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... O! ce frumoşi ochi ai...
Las- să-ţi înlănţui gâtul cu părul meu bălai...
Viaţa, tinereţea mi-ai prefăcut-o-n rai –
Las- să mă uit în ochii-ţi ucizători de dulci!"

Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreun,
Căci vântul adunat-a de flori de tei troiene,
Şi le aşterne-n calea reginei dunărene.
Prin frunze aiurează şoptirile-i alene,
Când gurile-nsetate în sărutări se-mpreun.

Cum ei mergând alături se ceartă şi se-ntreabă,
Nu văd în fundul nopţii o umbră de roşeaţă,
Dar simt că-n al lor suflet trecu fior de gheaţă,
De-a morţii gălbeneală pieriţi ei sunt la faţă...
Ei simt c-a lor vorbire-i mai slabă, tot mai slabă.

„Arald! strigă crăiasa – las- faţa să-mi ascund,
N-auzi tu de departe cucoşul răguşit?
O zare de lumină s-arată-n răsărit,
Viaţa trecătoare din pieptu-mi a rănit...
A zilei raze roşii în inimă-mi pătrund."

Arald încremenise pe calu-i – un stejar –
Păinjenit e ochiu-i de-al morţii glas etern,
Fug caii duşi de spaimă şi vântului s-aştern,
Ca umbre străvezie ieşite din infern
Ei zboară... Vântul geme prin codri cu amar.

Ei zboar-o vijelie, trec ape făr- de vad.
Naintea lor se nalţă puternic vechii munţi,
Ei trec în răpejune de râuri fără punţi,
Coroanele în fugă le fulgeră pe frunţi,
Naintea lor se mişcă pădurile de brad.

Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede
Şi-n vânturi el ridică adâncul glas de-aramă,
Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă,
Furtunelor dă zborul, pământul de-l distramă...
Târziu! căci faptul zilei în slavă se repede!

Porneşte vijelia adâncu-i cânt de jale,
Când ei soseau alături pe cai încremeniţi,
Cu genele lăsate pe ochi păinjeniţi –
Frumoşi erau şi astfel de moarte logodiţi –
Şi-n două laturi templul deschise-a lui portale.

Călări ei intră-nuntru şi porţile recad;
Pe veci pieriră-n noaptea măreţului mormânt
În sunete din urmă pătrunde-n fire cânt,
Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos şi sfânt,
Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

Bătrânu-şi pleacă geana şi iar rămâne orb,
Picioarele lui vechie cu piatra se-mpreună,
El numără în gându-i şi anii îi adună,
Ca o poveste-uitată Arald în minte-i sună,
Şi peste capu-i zboară un alb şi-un negru corb.

Pe jilţul lui de piatră înţepeneşte drept
Cu cârja lui cea veche preotul cel păgân
Şi veacuri înainte el şede-uitat, bătrân,
În plete-i creşte muşchiul şi muşchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge şi genele în piept.

(*Convorbiri Literare,* X, 9, 1 decembrie 1876)

POVESTEA CODRULUI

Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei-Sale.

Lună, Soare şi Luceferi
El le poartă-n a lui herb,
Împrejuru-i are dame
Şi curteni din neamul Cerb.

Crainici, iepurii cei repezi
Purtători îi sunt de veşti,
Filomele-i ţin orchestrul
Şi izvoare spun poveşti.

Peste flori, ce cresc în umbră,
Lângă ape pe potici,
Vezi bejănii de albine,
Armii grele de furnici...

Hai şi noi la craiul, dragă,
Şi să fim din nou copii,
Ca norocul şi iubirea
Să ne pară jucării.

Mi-a părea cum că natura
Toată mintea ei și-a pus,
Decât orișice păpușă
Să te facă mai presus;

Amândoi vom merge-n lume
Rătăciți și singurei,
Ne-om culca lângă izvorul
Ce răsare sub un tei;

Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi.

Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strânge piept la piept...
O, auzi cum cheam-acuma
Craiul sfatu-i înțelept!

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Împrejuru-ne s-adună
Ale Curții mândre neamuri:

Caii mării, albi ca spuma,
Bouri nalți cu steme-n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase,
Ciute sprintene de munte –

Şi pe teiul nostru-ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi,
Iară gazda noastră zice,
Dându-şi ramurile-n laturi:

– O, priviţi-i cum visează
Visul codrului de fagi!
Amândoi ca-ntr-o poveste
Ei îşi sunt aşa de dragi!

(*Convorbiri Literare*, XI, 12, 1 martie 1878)

POVESTEA TEIULUI

– Blanca, ştii că din iubire
Făr- de lege te-ai născut;
Am jurat de la-nceput
Pe Hristos să-l iei de mire!

Îmbrăcându-te-n veşmântu-i,
Lepădând viaţa lumii,
Vei spăşi greşala mumii
Şi de-o crimă tu mă mântui.

– Traiul lumii, dragă tată,
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-e vesel,
Tinereţea luminată;

Danţul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii
Unde plângi, gândind aiurea!

– Ştiu mai bine ce-ţi prieşte,
Cum am spus, aşa rămâne;
Pentru drumul cel de mâne
De cu azi te pregăteşte!

Mâna Ea la ochi şi-o ţine,
Toate minţile-şi adună,
Să ia lumea-n cap, nebună,
Parc-atâta-i mai rămâne.

Calu-i alb, un bun tovarăş,
Înşeuat aşteapt-afară,
Ea picioru-l pune-n scară
Şi la codru pleacă iarăşi.

Sara vine din arinişti,
Cu miroase o îmbată,
Cerul stelele-şi arată,
Solii dulci ai lungii linişti.

Dar prin codri ea pătrunde
Lângă teiul vechi şi sfânt,
Ce cu flori pân-în pământ
Un izvor vrăjit ascunde.

Îngânat de glas de ape
Cânt-un corn cu-nduioşare
Tot mai tare şi mai tare,
Mai aproape, mai aproape;

Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea, sunând din valuri –
Sus în codri de pe dealuri
Luna blândă ţine strajă. –

Ca din farmec Ea tresare,
Şi privind uimită-n lături,
Vede-un tânăr chiar alături,
Pe-un cal negru e călare...

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i?
Flori de tei el are-n păru-i
Şi la şold un corn de-argint.

Ea privi atunci în jos,
Trece mâna pe la tâmple,
Iară inima-i se împle
De un farmec dureros.

El se da tot mai aproape
Şi cerşea copilăreşte;
Al ei suflet se răpeşte
De închide-a ei pleoape.

Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă-n braţe,
De-o durere, de-o dulceaţă
Pieptul, inima-i se strânge.

Ar striga... şi nu se-ndură,
Capu-i cade pe-a lui umăr,
Sărutări fără de număr
El îi soarbe de pe gură;

O dezmiardă ş-o întreabă,
Iar ea faţa şi-o ascunde,
Şi aşa de-ncet răspunde
Cu o voce dulce, slabă.

Tot alături călăresc,
Nu au grija nimănuia,
Şi de dragi unul altuia
Ei din ochi se prăpădesc;

Se tot duc, se duc mereu,
Trec din umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.

Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăştiet,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe...

Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ţine strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri.

(*Convorbiri Literare*, XI, 12, 1 martie 1878)

SINGURĂTATE

Cu perdelele lăsate,
Şed la masa mea de brad
Focul pâlpâie în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Ţârâiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase
Şi se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.

În odaie prin unghere
S-a ţesut păinjeniş
Şi prin cărţile în vravuri
Umblă şoarecii furiş.

În această dulce pace
Îmi ridic privirea-n pod
Şi ascult cum învelişul
De la cărţi ei mi le rod.

Ah! de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira-n cui
Şi un capăt poeziei
Şi pustiului să pui;

Dar atuncea greieri, şoareci,
Cu uşor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Câteodată... prea arare...
A târziu când arde lampa,
Inima din loc îmi sare
Când aud că sună cleampa...

Este *Ea*. Deşarta casă
Dintr-odată-mi pare plină,
În privazul negru-al vieţii-mi
E-o icoană de lumină.

Şi mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stau şoptind cu draga
Mână-n mână, gură-n gură.

(*Convorbiri Literare*, XI, 12, 1 martie 1878)

DEPARTE SUNT DE TINE...

Departe sunt de tine şi singur lângă foc,
Petrec în minte viaţa-mi lipsită de noroc,
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.
Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeşteptând în faţă-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i vântul loveşte în ferești,
Se toarce-n gându-mi firul duioaselor poveşti,
Ş-atuncea dinainte-mi prin ceaţă parcă treci,
Cu ochii mari în lacrimi, cu mâni subţiri şi reci
Cu braţele-amândouă de gâtul meu te-anini
Şi parc-ai vrea a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu strâng la piept averea-mi de-amor şi frumuseţi,
În sărutări unim noi sărmanele vieţi...
O! glasul amintirii rămâie pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit cum dup-o clipă din braţele-mi te-ai smult...
Voi fi bătrân şi singur, vei fi murit demult!

(*Convorbiri Literare,* XI, 12, 1 martie 1878)

PAJUL CUPIDON...

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău şi alintat,
Cu copii se hârjoneşte,
Iar la dame doarme-n pat.

De lumină ca tâlharii
Se fereşte binişor,
Pe fereşti se suie noaptea
Dibuind încetişor;

Cordeluţe şi nimicuri,
Iată toate-a lui averi...
Darnic când nu vrei nici una
Şi zgârcit dacă le ceri.

În volumul ros de molii
Cauţi noaptea adevăr
Şi-ntâlneşti lipită-n file
Viţa-i galbenă de păr.

El dă gânduri nenţelese
Vrâstei crude şi necoapte,
Cu icoane luminoase
O îngână-ntreaga noapte.

Când de-o sete sufletească
E cuprinsă fata mică –
A dormit cu ea alături
Ca doi pui de turturică.

E sfios ca şi copiii,
Dar zâmbirea-i e vicleană;
Dară galeşi îi sunt ochii
Ca şi ochii de vădană.

Gât şi umere frumoase,
Sânuri albe şi rotunde
El le ţine-mbrăţişate
Şi cu mânile le-ascunde.

De te rogi frumos de dânsul,
Îndestul e de hain
Vălul alb de peste toate
Să-l înlăture puţin.

(*Convorbiri Literare*, XII, 11, 1 februarie 1879)

O, RĂMÂI

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

(*Convorbiri Literare*, XII, 11, 1 februarie 1879)

PE ACEEAŞI ULICIOARĂ...

Pe aceeaşi ulicioară
Bate luna în ferești,
Numai tu de după gratii
Vecinic nu te mai iveşti!

Şi aceiaşi pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Alţii ochii tăi acum,
Numai eu, rămas acelaşi,
Bat mereu acelaşi drum.

Ah, subţire şi gingaşă
Tu păşeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuitului boschet

Şi lăsându-te la pieptu-mi,
Nu ştiam ce-i pe pământ,
Ne spuneam atât de multe
Făr-a zice un cuvânt.

Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Şi de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi.

Şi în farmecul vieţii-mi
Nu ştiam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vântul tremură-n perdele
Astăzi ca şi alte dăţi,
Numai tu de după ele
Vecinic nu te mai arăţi!

(*Convorbiri Literare*, XII, 11, 1 februarie 1879)

DE CÂTE ORI, IUBITO...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de gheaţă mi-apare înainte:
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă – o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre pluteşte cu aripi ostenite,
Pe când a ei pereche nainte tot s-a dus
C-un pâlc întreg de pasări, pierzându-se-n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acum, nici bine nu... ea moare,
Visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.

.....

Suntem tot mai departe deolaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă-ntunec şi îngheţ,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineţi.

(*Convorbiri Literare,* XIII, 6, 1, septembrie 1879)

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viaţă dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeuna,
Căci unul erau toate şi totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Şi din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet şi lumii fericire,
El este-al omenimei izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceţi-i,
El este moartea morţii şi învierea vieţii!

Şi el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Şi inima-mi împlut-au cu farmecele milei.
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Şi-n glas purtat de cântec simţii duiosu-i viers,
Şi tot pe lângă-acestea cerşesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă.
S-asculte orice gură, ce-ar vrea ca să mă râdă,
Puteri să puie-n braţul ce-ar sta să mă ucidă,
Ş-acela între oameni devină cel întâi
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân-ce-oi simţi că ochiu-mi de lacrime e sec,
Că-n orice om din lume un duşman mi se naşte,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaşte,
Că chinul şi durerea simţirea-mi a-mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o –
Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor...
Poate-oi uita durerea-mi şi voi putea să mor.

Străin şi făr-de lege de voi muri – atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliţă-l arunce,
Ş-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să asmuţe câinii, ca inima-mi s-o rumpă
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în faţă,
Îndură-te, stăpâne, şi dă-i pe veci viaţă!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ţi mulţumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc,
Să cer a tale daruri, genunchi şi frunte nu plec,
Spre ură şi blestemuri aş vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ţi suflarea mea se curmă
Şi-n stingerea eternă dispar fără de urmă!

(*Convorbiri Literare,* XIII, 6, 1 septembrie 1879)

ATÂT DE FRAGEDĂ...

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireş,
Şi ca un înger dintre oameni
În calea vieţii mele ieşi.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Şi de la creştet pân-în poale
Pluteşti ca visul de uşor.

Din încreţirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc –
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi şi noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din poveşti,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce eşti,

Cât poţi cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde şoapte,
Cu-mbrăţişări de braţe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un văl pe ochii tăi fierbinți;
E-ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ș-am înțeles prea bine
Să nu mă țin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăși-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deșert.

Ș-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană –
Unde te duci? Când o să vii?

(*Convorbiri Literare*, XIII, 6, 1 septembrie 1879)

SONETE

I

Afară-i toamnă, frunză-mprăştiată,
Iar vântul zvârle-n geamuri grele picuri;
Şi tu citeşti scrisori din roase plicuri
Ci într-un ceas gândeşti la viaţa toată.
Pierzându-ţi timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n uşa ta să bată;
Dar şi mai bine-i când afară-i zloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.

Şi eu astfel mă uit din jeţ pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceaţa creşte rânduri-rânduri;

Deodat-aud foşnirea unei rochii,
Un moale pas abia atins de scânduri...
Iar mâni subţiri şi reci mi-acopăr ochii.

II

Sunt ani la mijloc şi-ncă mulţi vor trece
Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm,
Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm,
Minune cu ochi mari şi mână rece.

O, vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,
Privirea ta asupra mea se plece,
Sub raza ei mă lasă a petrece
Şi cânturi nouă smulge tu din liră-mi.

Tu nici nu ştii a ta apropiere
Cum inima-mi de-adânc o linişteşte,
Ca răsărirea stelei în tăcere;
Iar când te văd zâmbind copilăreşte,
Se stinge-atunci o viaţă de durere,
Privirea-mi arde, sufletul îmi creşte.

III

Când însuşi glasul gândurilor tace,
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii –
Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?
Puterea nopţii blând însenina-vei
Cu ochii mari şi purtători de pace?
Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind – ca-n vis, aşa vii!

Cobori încet... aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea faţă,
A ta iubire c-un suspin arat-o,
Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii strângerii în braţe –
Pe veci pierduto, vecinic adorato!

(*Convorbiri Literare*, XIII, 7, 1 octombrie 1879)

FREAMĂT DE CODRU

Tresărind scânteie lacul
Şi se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Şi ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare şi din gârle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri,
Cine ştie să le-asculte?
Ale pasărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Şi vorbesc cu-atât de multe
Înţelesuri.

Cucu-ntreabă: – Unde-i sora
Viselor noastre de vară?
Mlădioasă şi iubită,
Cu privirea ostenită,
Ca o zână să răsară
Tuturora.

Teiul vechi un ram întins-a,
Ea să poată să-l îndoaie,
Ramul tânăr vânt să-şi deie
Şi de braţe-n sus s-o ieie,
Iară florile să ploaie
Peste dânsa.

Se întreabă trist izvorul:
– Unde mi-i crăiasa oare?
Părul moale despletindu-şi,
Faţa-n apa mea privindu-şi,
Să m-atingă visătoare
Cu piciorul?

Am răspuns: – Pădure dragă,
Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri voi, stejari, rămâneţi
De visaţi la ochii vineţi,
Ce luciră pentru mine
Vara-ntreagă.

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m-am prins tovarăş!
O poveste încântată
Care azi e-ntunecată...
De-unde eşti revino iarăşi,
Să fim singuri!

(*Convorbiri Literare*, XIII, 7, 1 octombrie 1879)

REVEDERE

– Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut
Și de când m-am depărtat,
Multă lume am îmblat.

– Ia, eu fac ce fac demult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac demult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Împlându-și cofeile,
Mi-o cântă femeile.

– Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

– Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Şi de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea,
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,
Iar noi locului ne ţinem,
Cum am fost aşa rămânem:
Marea şi cu râurile,
Lumea cu pustiurile,
Luna şi cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

(*Convorbiri Literare*, XIII, 7, 1 octombrie 1879)

FOAIA VEŞTEDĂ
(după N. Lenau)

Vântu-o foaie vestejită
Mi-au adus mişcând fereasta –
Este moartea ce-mi trimite
Fără plic scrisoarea-aceasta.

Voi păstra-o, voi întinde-o
Între foile acele,
Ce le am din alte timpuri
De la mâna dragei mele.

Cum copacu-şi uită foaia
Ce pe vânt mi-a fost trimisă,
Astfel ea uitat-au poate
Aste foi de dânsa scrise.

Vorbele iubirii moarte
Vinovate-mi stau de faţă,
Dovedite de minciună
Cer să sting a lor viaţă.

Dulcea lor zădărnicie
Nu mă-ndur s-o pun pe foc,
Deşi-mi stau atât de triste
Că nu pot muri pe loc.

Voi păstra întreg amarul
Şi norocul ăstor foi.
În durerea vechii pierderi
Recitindu-mă-napoi;

Numai vestea blând-a morţii,
Foaia tristă le-am adaos:
Moartea vindec-orice rană,
Dând la patime repaos.

(*Convorbiri Literare*, XIII, 7, 1 octombrie 1879)

DESPĂRȚIRE

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta;
Nu floarea vestejită din părul tău bălai,
Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai.

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârâu:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?
La ce de-acu-nainte tu grija mea s-o porți?
La ce să măsuri anii ce zboară peste morți?
Totuna-i dacă astăzi sau mâne o să mor,
Când voi să-mi piară urma în mintea tuturor,
Când voi să uiți norocul visat de amândoi.
Trezindu-te, iubito, cu anii înapoi,
Să fie neagră umbra în care-oi fi pierit,
Ca și când niciodată noi nu ne-am fi găsit,
Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți –
Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?
Cu fața spre părete, mă lasă prin străini,
Să-nghețe sub pleoape a ochilor lumini,

Şi când se va întoarce pământul în pământ,
Au cine o să ştie de unde-s, cine sunt?
Cântări tânguitoare prin zidurile reci
Cerşi-vor pentru mine repaosul de veci;
Ci eu aş vrea ca unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape,
Apoi – de vor – m-arunce în margine de drum...
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.
Din zare depărtată răsar-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar-o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi ţărânii şi inima-mi la vânt...

Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari şi umezi, cu zâmbet de copil,
Din cât eşti de copilă să-ntinereşti mereu,
Şi nu mai ştii de mine, că nu m-oi şti nici eu.

(*Convorbiri Literare,* XIII, 7, 1 octombrie 1879)

O, MAMĂ...

O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmii de toamnă şi de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

Când voi muri, iubito, la creştet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt şi dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simţi-o-voi odată umbrind mormântul meu...
Mereu va creşte umbra-i, eu voi dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste zidiri de ţintirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiaşi sicriu;
De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.

(*Convorbiri Literare,* XIV, 1, 1 aprilie 1880)

MĂNUŞA
(după Fr. Schiller)

Lâng-a leilor grădină regele Francisc aşteaptă,
Ca să vază cum s-o-ncinge între fiare lupta dreaptă.
Împrejur cei mari ai ţării şi ai sfatului s-adună.
Pe balconul nalt se-nşiră dame-n veselă cunună.

Regele dă semn cu mâna, sare-o poartă din ţâţâne
Şi un leu iese în faţă, cumpătat, cu pasuri line,
Mult se uită împrejuru-i, cască lung, şi a lui coamă
Scuturând-o, îşi întinde muşchii şi s-aşează jos.

Regele un semn mai face, se deschide-o altă poartă
Şi dintr-însa se repede
C-un sălbatec salt un tigru, care când pe leu îl vede
Muge tare,
Coada roată o-nvârteşte,
Scoate limba,
Sperios însă pe leu într-un cerc îl ocoleşte,
Sforăie înverşunat,
Apoi mormăind se-ntinde
Lângă el.
Regele mai face-un semn,
Şi pe două porţi deschise
Se azvârl doi leoparzi,
Ce cu poftă inimoasă de-a lupta se şi aruncă

Peste tigru.
Dar acesta îi apucă în cumplitele lui gheare –
Leul muge,
Se ridică în picioare,
Fiarele se-nfiorează,
Şi-mprejur, arzând de dorul de-a se sfâşia-ntre ele,
Se aşează.

O frumoasă mână scapă de pe margine de-altan
O mănuşă, drept la mijloc, între tigru şi-ntre leu;
Iară dama, Cunigunda, zise-atunci, bătându-şi joc,
Cavalerului Delorges:
„Dac-amorul ţi-e fierbinte cum te juri în orice oară,
Să te văz,
Mergi, mănuşa de-mi ridică!"
Cavaleru-aleargă, iute se coboară
În grozava prejmuire, calcă sigur, fără frică,
Din mijlocu-acelor monştri,
Cu-a lui degete-ndrăzneţe el mănuşa de-o ridică.
Cu mirare şi cu groază
Damele şi cavalerii l-au privit,
Însă foarte liniştit
El mănuşa o aduce înapoi.
De-a lui laudă răsună orice gură,
Cunigunda îl priveşte cu o gingaşă căldură,
Ce-i promite că norocu-i e aproape. –
Dar mănuşa el în faţă i-o aruncă:
„Doamna mea, o mulţămire ca aceasta n-o mai voi!"
Şi-o lăsă numaidecât.

(*Schalk Bibliothek*, Heft 5, Leipzig, 1881)

SCRISOAREA I

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,
Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, şi în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simţim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpână-a mării, pe a lumii boltă luneci
Şi gândirilor dând viaţă, suferinţele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Şi câţi codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când pluteşti pe mişcătoarea mărilor singurătate!
Câte ţărmuri înflorite, ce palate şi cetăţi,
Străbătute de-al tău farmec ţie singură-ţi arăţi!
Şi în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunţi pline de gânduri, gânditoare le priveşti!
Vezi pe-un rege ce-mpânzeşte globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deşi trepte osebite le-au ieşit din urna sorţii.
Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii;
La acelaşi şir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!

Unul caută-n oglindă de-şi buclează al său păr,
Altul caută în lume şi în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate şi socoate
Şi de frig la piept şi-ncheie tremurând halatul vechi,
Îşi înfundă gâtu-n guler şi bumbacul în urechi;
Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub frunte-i viitorul şi trecutul se încheagă,
Noaptea-adâncă-a veciniciei el în şiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Aşa el sprijină lumea şi vecia într-un număr.

Pe când luna străluceşte peste-a tomurilor bracuri,
Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,
Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns...
Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută şi nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochi care s-o vază.
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Şi în sine împăcată stăpânea eterna pace!...
Dar deodat-un punct se mişcă... cel întâi şi singur. Iată-l

Cum din haos face mumă, iară el devine Tatăl...
Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în fâşii.
De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii...
De atunci şi până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute
Şi în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viaţă de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru muşuroaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oşteni şi învăţaţi
Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi;
Muşti de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i şi-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ţine încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al nefiinţii universul cel himeric...

În prezent cugetătorul nu-şi opreşte a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte:
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist şi roş
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoşi,
Cum planeţii toţi îngheaţă şi s-azvârl rebeli în spaţ
Ei, din frânele luminii şi ai soarelui scăpaţi;

Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
Ca şi frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort şi-ntinde trupul şi devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie.
Şi în noaptea nefiinţii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...

.....

Începând la talpa însăşi a mulţimii omeneşti
Şi suind în susul scării pân-la frunţile crăieşti.
De a vieţii lor enigmă îi vedem pe toţi munciţi,
Făr-a şti să spunem care ar fi mai nenorociţi...
Unul e în toţi, tot astfel precum una e în toate,
De asupra tuturora se ridică cine poate,
Pe când alţii stând în umbră şi cu inima smerită
Neştiuţi se pierd în taină ca şi spuma nezărită –
Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor ei sau ce gândesc?...
Ca şi vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viaţa-ntreagă,
Ca şi iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
„De-oi muri – îşi zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură şi l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindeni, în ungherul unor crieri
Şi-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!"
O, sărmane! ţii tu minte câte-n lume-ai auzit,
Ce-ţi trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puţin. De ici, de colo de imagine-o fâşie,
Vrèo umbră de gândire, ori un petec de hârtie;

Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfarămi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri...
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare...
Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt și dânșii... Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
Și le umflă orișicine în savante adunări
Când de tine se vorbește. S-a-nțeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale

Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale –
Astea toate te apropie de dânşii... Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o. ci păcatele şi vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.
.....
Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!
Şi din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
Amorţită li-i durerea, le simţim ca-n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
Şi ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Şi câţi codri-ascund în umbră strălucire de izvoară:
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când pluteşti pe mişcătoarea mărilor singurătate,
Şi pe toţi ce-n astă lume sunt supuşi puterii sorţii
Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii!

(*Convorbiri Literare,* XIV, 11, 1 februarie 1881)

SCRISOAREA II

De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile?
Dacă tu ştiai problema astei vieţi cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt,
Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă?
Acea tainică simţire care doarme-n a ta harfă.
În cuplete de teatru s-o desfaci ca pe o marfă?
Când cu sete cauţi forma ce să poată să te-ncapă,
Să le scrii, cum cere lumea, vro istorie pe apă?
Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luare-aminte a bărbaţilor din ţară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară,
Şi dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte.
Dragul meu, cărarea asta s-a bătut de mai nainte;
Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi,
Care-ncearcă prin poeme să devie cumularzi,
Închinând ale lor versuri la putrnici, la cucoane,
Sunt cântaţi în cafenele şi fac zgomot în saloane;
Iar cărările vieţii fiind grele şi înguste,
Ei încearcă să le treacă prin protecţie de fuste,
Dedicând broşuri la dame a căror bărbaţi ei speră
C-ajungând cândva miniştri le-a deschide carieră.

De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?
Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?
Azi, când patimilor proprii muritorii toți sunt robi,
Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică e de spumă într-un secol de nimic.

Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea? Un lanț
Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți.
Ce? să-ngâni pe coardă dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?
Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,
Unde-nveți numai durere, înjosire și spoială;
La aceste academii de științi a zânei Vineri
Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri,
Tu le vezi primind elevii cei imberbi în a lor clas,
Până când din școala toată o ruină a rămas.

Vai! tot mai gândești la anii când visam în academii,
Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii,
Ale clipelor cadavre din volume stând s-adune
Și-n a lucrurilor peteci căutând înțelepciune?
Cu murmurele lor blânde, un izvor de horum-harum
Câștigând cu clipoceală nervum rerum gerendarum;
Cu evlavie adâncă ne-nvârteau al minții scripet,
Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipet.
Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos,
Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din caos
Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață
Că epocele se-nșiră ca mărgelele pe ață.
Atunci lumea-n căpățână se-nvârtea ca o morișcă,
De simțeam, ca Galilei, că comèdia se mișcă. –

Ameţiţi de limbe moarte, de planeţi, de colbul şcolii,
Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii
Şi privind păinjenişul din tavan, de pe pilaştri,
Ascultam pe craiul Ramses şi visam la ochi albaştri
Şi pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă
Către vreo trandafirie şi sălbatică Clotildă.
Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.
Scârţiirea de condeie dădea farmec astei linişti,
Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei linişti,
Capul greu cădea pe bancă, piereau toate-n infinit;
Când suna, ştiam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gândită pentru noi avea fiinţă,
Şi din contra, cea aievea ne părea cu neputinţă
Azi abia vedem ce stearpă şi ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste;
Iar în lumea cea comună a visa e un pericul,
Căci de ai cumva iluzii eşti pierdut şi eşti ridicul.

Şi de-aceea de-azi-nainte poţi să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi,
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile...
De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.

(*Convorbiri Literare*, XV, 1, 1 aprilie 1881)

SCRISOAREA III

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vreo limbă,
Ce cu-a turmelor păşune, a ei patrie ş-o schimbă,
La pământ dormea ţinându-şi căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deşteaptă.
Vede cum din ceruri luna lunecă şi se coboară
Şi s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară.
Înflorea cărarea ca de pasul blândei primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atâta frumuseţe,
Apele-ncreţesc în tremur străveziile lor feţe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer şi pe toate din natură
Şi prin mândra fermecare sun-o muzică de şoapte,
Iar pe ceruri se înalţă curcubeele de noapte...
Ea, şezând cu el alături, mâna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru-n valuri de mătasă se desprinde:
– Las- să leg a mea viaţă de a ta... În braţu-mi vino,
Şi durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o...
Scris în cartea vieţii este şi de veacuri şi de stele
Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieţii mele.

Şi cum o privea sultanul, ea se-ntunecă... dispare:
Iar din inima lui simte un copac cum că răsare,
Care creşte într-o clipă ca în veacuri, mereu creşte,
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lăţeşte;
Umbra lui cea uriaşă orizontul îl cuprinde

Şi sub dânsul universul într-o umbră se întinde;
Iar în patru părţi a lumii vede şiruri munţii mari,
Atlasul, Caucazul, Taurul şi Balcanii seculari;
Vede Eufratul şi Tigris, Nilul, Dunărea bătrână –
Umbra arborelui falnic peste toate e stăpână.
Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiuri
Şi corăbiile negre legănându-se pe râuri,
Valurile verzi de grâie legănându-se pe lanuri,
Mările ţărmuitoare şi cetăţi lângă limanuri,
Toate se întind nainte-i... ca pe-un uriaş covor,
Vede ţară lângă ţară şi popor lângă popor –
Ca prin neguri alburie se strevăd şi se prefac
În întinsă-mpărăţie sub o umbră de copac.

Vulturii porniţi la ceruri pân- la ramuri nu ajung;
Dar un vânt de biruinţă se porneşte îndelung
Şi loveşte rânduri, rânduri în frunzişul sunător,
Strigăte de-Allah! Allahu! se aud pe sus prin nori,
Zgomotul creştea ca marea turburată şi înaltă,
Urlete de bătălie s-alungau dupăolaltă,
Iară frunzele-ascuţite se îndoaie după vânt
Şi deasupra Romei nouă se înclină la pământ.

Se cutremură sultanul... se deşteaptă... şi pe cer
Vede luna cum pluteşte peste plaiul Eschişer.
Şi priveşte trist la casa şeicului Edebali;
După gratii de fereastră o copilă el zări
Ce-i zâmbeşte, mlădioasă ca o creangă de alun;
E a şeicului copilă, e frumoasa Malcatun.
Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet,
Că pe-o clipă se-nălţase chiar în rai la Mohamet,
Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naşte,
Ai căruia ani şi margini numai cerul le cunoaşte.

Visul său se-nfiripează şi se-ntinde vultureşte,
An cu an împărăţia tot mai largă se sporeşte,
Iară flamura cea verde se înalţă an cu an
Neam cu neam urmându-i zborul şi sultan după sultan.
Astfel ţară după ţară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un ţărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Şi în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah şi spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.
Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băţ.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreţ:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Şi de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea şi s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
– Tu eşti Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
– Orice gând ai, împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierţi;
Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne cerţi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn şi nouă de mila măriei-tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război.

– Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca şi zidul neînvins.
Când văzui a lor mulţime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură nempăcată mi-am şoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz...
Şi de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedec de-un moşneag?
– De-un moşneag, da, împărate, căci moşneagul ce priveşti
Nu e om de rând, el este domnul Ţării Româneşti.
Eu nu ţi-aş dori vreodată să ajungi să ne cunoşti.
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oşti.
După vremuri mulţi veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomeneşte, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulţi durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod,

De-au trecut cu spaima lumii şi mulţime de norod;
Împăraţi pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă.
Şi nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toţi o apă şi-un pământ.
Te făleşti că înainte-ţi răsturnat-ai valvârtej
Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ţi s-a pus?...
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinţii biruinţă căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul...
Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,
Duşmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid!

Şi abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreţii împlu câmpul şi roiesc după un semn
Şi în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l, vin săgeţi de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca şi leul în turbare,
Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,

Căci cuprinsă-i de pieire şi în faţă şi în coaste,
Căci se clatină rărite şiruri lungi de bătălie:
Cad asabii ca şi pâlcuri risipite pe câmpie.
În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă;
Când săgeţile în valuri care şuieră se toarnă
Şi-i lovesc în faţă-n spate, ca şi crivăţul şi gerul;
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliţi,
Printre cetele păgâne trec rupându-şi large uliţi;
Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi gonind biruitoare tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare turburată –
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleva vânturată,
Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se aşează, iată soarele apune,
Voind creştetele nalte ale ţării să-ncunune
Cu un nimb de biruinţă; fulger lung încremenit
Mărgineşte munţii negri în întregul asfinţit,
Pân-ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
Şi din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna:
Doamna mărilor ş-a nopţii varsă linişte şi somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn
Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte.
S-o trimită dragei sale, de la Argeş mai departe:
„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne eşti aşa departe.
Te-am ruga, mări, ruga

Să-mi trimiţi prin cineva
Ce-i mai mândru-n valea Ta:
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprâncenele;
Că şi eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul şi cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Şi să ştii că-s sănătos,
Că, mulţămind lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos."

.....

De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii şi irozii...
În izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut;
Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
Poţi să-ntâmpini patrioţii ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseţi,
Aţi ajuns acum de modă de vă scot din letopiseţi,
Şi cu voi drapându-şi nula, vă citează toţi nerozii,
Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
Rămâneţi în umbră sfântă, Basarabi şi voi Muşatini,
Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini,
Ce cu plugul şi cu spada aţi întins moşia voastră
De la munte pân-la mare şi la Dunărea albastră.

Au prezentul nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer?
N-o să aflu într-ai noştri vrèun falnic juvaer?
Au la Sybaris nu suntem lângă capiştea spoielii?
Nu se nasc glorii pe stradă şi la uşa cafenelii,

N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți
În aplauzele grele a canaliei de uliți,
Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii,
Măști cu toate de renume din comedia minciunii?
Au de patrie, virtute, nu vorbește liberalul.
De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?
Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele
Ce își râde de-aste vorbe îngânându-le pe ele.
Vezi colo pe uriciunea fără suflet, fără cuget,
Cu privirea-mpăroșată și la fălci umflat și buget,
Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,
La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri;
Toți pe buze-având virtute, iar în ei monedă calpă,
Chintesență de mizerii de la creștet până-n talpă.
Și deasupra tuturora, oastea să și-o recunoască,
Își aruncă pocitura bulbucații ochi de broască...
Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi solii!
Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
În cămeși cu mâneci lunge și pe capete scufie,
Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filozofie
Patrioții! Virtuoșii, ctitori de așezăminte,
Unde spumegă desfrâul în mișcări și în cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca în strane, șed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri...
Și apoi în sfatul țării se adun să se admire
Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire;
Toate mutrele acestea sunt pretinse de roman,
Toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!
Spuma asta-nveninată, astă plebe, ăst gunoi
Să ajung-a fi stăpână și pe țară și pe noi!
Tot ce-n țările vecine e smintit și stârpitură,
Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură,
Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,

Toţi se scurseră aicea şi formează patrioţii,
Încât fonfii şi flecarii, găgăuţii şi guşaţii,
Bâlbâiţi cu gura strâmbă sunt stăpânii astei naţii!
Voi sunteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni!
I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni!
Şi această ciumă-n lume şi aceste creaturi
Nici ruşine n-au să ieie în smintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Îndrăznesc ca să rostească pân- şi numele tău... ţară!

La Paris, în lupanare de cinismu şi de lene,
Cu femeile-i pierdute şi-n orgiile-i obscene,
Acolo v-aţi pus averea, tinereţele la stos...
Ce a scos din voi Apusul când nimic nu e de scos?

Ne-aţi venit apoi, drept minte o sticluţă de pomadă,
Cu monoclu-n ochi, drept armă beţişor de promenadă,
Vestejiţi fără de vreme, dar cu creieri de copil,
Drept ştiinţ-având în minte vrèun vals de Bal-Mabil,
Iar în schimb cu-averea toată vreun papuc de curtezană...
O, te-admir, progenitură de origine romană!
Şi acum priviţi cu spaimă faţa noastră sceptic-rece,
Vă miraţi cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Când vedem că toţi aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vânează şi câştigul fără muncă,
Azi, când fraza lustruită nu ne poate înşela,
Astăzi alţii sunt de vină, domnii mei, nu este-aşa?
Prea v-aţi arătat arama, sfâşiind această ţară,
Prea făcuraţi neamul nostru de ruşine şi ocară,
Prea v-aţi bătut joc de limbă, de străbuni şi obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sunteţi – nişte mişei!
Da, câştigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.

Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici;
Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Ţepeş doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarţi în două cete: în smintiţi şi în mişei,
Şi în două temniţi large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni!

(*Convorbiri Literare*, XV, 2, 1 mai 1881)

SCRISOAREA IV

Stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri;
Se înalţă în tăcere dintre rariştea de brazi,
Dând atâta întunerec rotitorului talaz.
Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur numa
Lungi perdele încreţite, care scânteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se măreşte,
Muchi de stâncă, vârf de arbor, ea pe ceruri zugrăveşte,
Iar stejarii par o strajă de giganţi ce-o înconjoară,
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Numai lebedele albe, când plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeţi liniştei acestei,
Cu aripele întinse se mai scutură şi-o taie,
Când în cercuri tremurânde, când în brazde de văpaie.
Purpura se mişcă-n freamăt de al undelor cutrier,
Iar în iarba înflorită, somnoros suspin-un grier...
E atâta vară-n aer, e atât de dulce zvonul...
Singur numai cavalerul suspinând privea balconul
Ce-ncărcat era de frunze, de îi spânzur prin ostreţe
Roze roşie de Şiras şi liane-n fel de feţe.
Respirarea cea de ape îl îmbată, ca şi sara;
Peste farmecul naturii dulce-i picură ghitara:

„O, arată-mi-te iară-n haină lungă de mătasă,
Care pare încărcată de o pulbere-argintoasă,

Te-aş privi o viaţă-ntreagă în cununa ta de raze,
Pe când mâna ta cea albă părul galben îl netează.
Vino! Joacă-te cu mine... cu norocul meu... mi-aruncă
De la sânul tău cel dulce floarea veştedă de luncă,
Ca pe coardele ghitarei răsunând încet să cadă...
Ah! E-atât de albă noaptea, parc-ar fi căzut zăpadă.
Ori în umbra parfumată a buduarului să vin,
Să mă-mbete acel miros de la pânzele de in;
Cupido, un paj şăgalnic, va ascunde cu-a lui mână
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână!"

Şi uscat foşni mătasa pe podele, între glastre,
Între rozele de Şiras şi lianele albastre;
Dintre flori copila râde şi se-nclină peste gratii
Ca un chip uşor de înger e-arătarea adoratei –
Din balcon i-aruncă-o roză şi cu mânile la gură,
Pare că îl dojeneşte când şopteşte cu căldură;
Apoi iar dispare-nluntru... auzi pasuri ce coboară...
Şi ieşind pe uşă iute, ei s-au prins de subsuoară.
Braţ la braţ păşesc alături... le stă bine laolaltă,
Ea frumoasă şi el tânăr, el înalt şi ea înaltă.
Iar în umbra de la maluri se desface-acum la larg
Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg
Şi încet înaintează în lovire de lopeţi,
Legănând atâta farmec şi atâtea frumuseţi...

Luna... luna iese-ntreagă, se înalţ-aşa bălaie
Şi din ţărm în ţărm durează o cărare de văpaie,
Ce pe-o repede-nmiire de mici unde o aşterne
Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne;
Şi cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămureşte,
Cu-atât valurile apei, cu-atât ţărmul parcă creşte,
Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape

Dimpreună cu al lunei disc, stăpânitor de ape.
Iară tei cu umbra lată şi cu flori până-n pământ
Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vânt:
Peste capul blond al fetei zboară florile ş-o plouă...
Ea se prinde de grumazu-i cu mânuţele-amândouă
Şi pe spate-şi lasă capul: – Mă uimeşti dacă nu mântui...
Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i!
Cât de sus ridici acuma în gândirea ta pe-o roabă,
Când durerea ta din suflet este singura-mi podoabă,
Şi cu focul blând din glasu-ţi tu mă dori şi mă cutremuri,
De îmi pare o poveste de amor din alte vremuri;
Visurile tale toate, ochiul tău atât de tristu-i.
Cu-a lui umed-adâncime toată mintea mea o mistui...
Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în lături,
Căci de noaptea lor cea dulce vecinic n-o să mă mai saturi,
Aş orbi privind într-înşii... O, ascultă numa-ncoace,
Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace!
Codrii negri aiurează şi izvoarele-i albastre
Povestesc ele-nde ele numai dragostele noastre
Şi luceferii ce tremur aşa reci prin negre cetini.
Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prieteni...
Ai putea să lepezi cârma şi lopeţile să lepezi,
După propria lor voie să ne ducă unde repezi,
Căci oriunde numai ele ar dori ca să ne poarte,
Pretutindeni fericire... de-i viaţă, de e moarte.

.....

Fantazie, fantazie, când suntem numai noi singuri,
Ce ades mă porţi pe lacuri şi pe mare şi prin crânguri!
Unde ai văzut vrodată aste ţări necunoscute?
Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute?
Azi n-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi.
Cum îţi vine, cum îţi place pe copilă s-o dezmierzi,

După gât să-i aşezi braţul, gură-n gură, piept la piept,
S-o întrebi numai cu ochii: „Mă iubeşti tu? Spune drept!"

Aş! abia ţi-ai întins mâna, sare ivărul la uşă,
E-un congres de rubedenii, vrèun unchi, vrèo mătuşă.
Iute capul într-o parte şi te uiţi în jos smerit...
Oare nu-i în lumea asta vreun ungher pentru iubit?
Şi ca mumii egiptene stau cu toţii-n scaun ţepeni,
Tu cu mânile-ncleştate, mai cu degetele depeni,
Mai sucești vrèo ţigară, numeri fire de musteţi
Şi-n probleme culinare te încerci a fi isteţ.

Sunt sătul de-aşa viaţă... nu sorbind a ei pahară,
Dar mizeria aceasta, proza asta e amară.
Să sfinţeşti cu mii de lacrimi un instinct atât de van
Ce le-abate şi la pasări de vreo două ori pe an?
Nu trăiţi voi, ci un altul vă inspiră – el trăieşte,
El cu gura voastră râde, el se-ncântă, el şopteşte,
Căci a voastre vieţi cu toate sunt ca undele ce curg,
Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.
Nu simţiţi c-amorul vostru e-un amor străin? Nebuni!
Nu simţiţi că-n proaste lucruri voi vedeţi numai minuni?
Nu vedeţi c-acea iubire serv-o cauză din natură?
Că e leagăn unor vieţe ce seminţe sunt de ură?
Nu vedeţi că râsul vostru e în fiii voştri plâns,
Că-i de vină cum că neamul Cain încă nu s-a stâns?
O, teatru de păpuşe... zvon de vorbe omeneşti,
Povestesc ca papagalii mii de glume şi poveşti
Fără ca să le priceapă... După ele un actor
Stă de vorbă cu el însuşi, spune zeci de mii de ori
Ce-a spus veacuri dupolaltă, ce va spune veacuri încă,
Pân-ce soarele s-o stinge în genunea cea adâncă.
Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii,

Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te aţii?
Să aluneci pe poleiul de pe uliţele ninse,
Să priveşti prin lucii geamuri la luminile aprinse
Şi s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară,
Cum zâmbeşte tuturora cu gândirea ei uşoară?
S-auzi zornetul de pinteni şi foşnirile de rochii,
Pe când ei sucesc musteaţa, iară ele fac cu ochii?
Când încheie cu-o privire amoroasele-nţelegeri,
Cu ridicula-ţi simţire tu la poarta ei să degeri?
Pătimaş şi îndărătnic s-o iubeşti ca un copil
Când ea-i rece şi cu toane ca şi luna lui april?
Încleştând a tale braţe toată mintea să ţi-o pierzi?
De la creştet la picioare s-o admiri şi s-o dezmierzi
Ca pe-o marmură de Paros sau o pânză de Corregio,
Când ea-i rece şi cochetă? Eşti ridicul, înţelege-o...
Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Când aş sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aş simţi-o că-i aproape şi ar şti c-o înţeleg...
Din sărmana noastră viaţă am dura roman întreg...
N-o mai caut... Ce să caut? E acelaşi cântec vechi,
Setea liniştei eterne care-mi sună în urechi;
Dar organele-s sfărmate şi-n strigări iregulare
Vechiul cântec mai străbate cum în nopţi izvorul sare.
P-ici, pe colo mai răsare câte-o rază mai curată
Dintr-un Carmen Saeculare ce-l visai şi eu odată.
Altfel şuieră şi strigă, scapără şi rupt răsună,
Se împing tumultuoase şi sălbatece pe strună,
Şi în gându-mi trece vântul, capul arde pustiit,
Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit...
Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!

(*Convorbiri Literare,* XV, 6, 1 septembrie 1881)

SCRISOAREA V

Biblia ne povesteşte de Samson, cum că muierea,
Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea
De l-au prins apoi duşmanii, l-au legat şi i-au scos ochii,
Ca dovadă de ce suflet stă în piepţii unei rochii...
Tinere, ce plin de visuri urmăreşti vrèo femeie,
Pe când luna, scut de aur, străluceşte prin alee
Şi pătează umbra verde cu misterioase dungi,
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeţi de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n tine se petrece... Ia întreab-o bunăoară –
O să-ţi spuie de panglice, de volane şi de mode,
Pe când inima ta bate ritmul sfânt al unei ode...
Când cochetă de-al tău umăr ţi se razimă copila,
Dac-ai inimă şi minte, te gândeşte la Dalila.

E frumoasă, se-nţelege... Ca copiii are haz,
Şi când râde face încă şi gropiţe în obraz
Şi gropiţe face-n unghiul ucigaşei sale guri
Şi la degetele mânii şi la orice-ncheieturi.
Nu e mică, nu e mare, nu-i subţire, ci-mplinită,
Încât ai ce strânge-n braţe – numai bună de iubită
Tot ce-ar zice i se cade, tot ce face-i şade bine
Şi o prinde orice lucru, căci aşa se şi cuvine.
Dacă vorba-i e plăcută, şi tăcerea-i încă place;
Vorba zice: „fugi încolo", râsul zice: „vino-ncoace!"
Îmblă parcă amintindu-şi vrèun cântec, alintată,

Pare că i-ar fi tot lene şi s-ar cere sărutată
Şi se-nalţă din călcâie să-ţi ajungă pân-la gură,
Dăruind c-o sărutare acea tainică căldură,
Ce n-o are decât numai sufletul unei femei...
Câtă fericire crezi tu c-ai găsi în braţul ei!
Te-ai însenina văzându-i rumenirea din obraji –
Ea cu toane, o crăiasă, iar tu tânăr ca un paj –
Şi adânc privind în ochii-i, ţi-ar părea cum că înveţi
Cum viaţa preţ să aibă şi cum moartea s-aibă preţ.
Şi, înveninat de-o dulce şi fermecătoare jale,
Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale,
Aşa că, închipuindu-ţi lăcrămoasele ei gene,
Ţi-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene,
Şi, în haosul uitării, oricum orele alerge,
Ea, din ce în ce mai dragă, ţi-ar cădea pe zi ce merge.

Ce iluzii! Nu-nţelegi tu, din a ei căutătură,
Că deprindere, grimasă este zâmbetul pe gură,
Că întreaga-i frumuseţe e în lume de prisos,
Şi că sufletul ţi-l pierde fără de nici un folos?
În zadar boltita liră, ce din şapte coarde sună,
Tânguirea ta de moarte în cadenţele-i adună;
În zadar în ochi avea-vei umbre mândre din poveşti,
Precum iarna se aşează flori de gheaţă pe ferești,
Când în inimă e vară...; în zadar o rogi: „Consacră-mi
Creştetul cu-ale lui gânduri, să-l sfinţesc cu-a mele lacrămi!"
Ea nici poate să-nţeleagă că nu tu o vrei... că-n tine
E un demon ce-nsetează după dulcile-i lumine,
C-acel demon plânge, râde, neputând s-audă plânsu-şi,
Că o vrea... spre-a se-nţelege în sfârşit pe sine însuşi,
Că se zbate ca un sculptor fără braţe şi că geme
Ca un maistru ce-asurzeşte în momentele supreme,
Pân-a nu ajunge-n culmea dulcii muzice de sfere,

Ce-o aude cum se naşte din rotire şi cădere.
Ea nu ştie c-acel demon vrea să aibă de model
Marmura-i cu ochii negri şi cu glas de porumbel
Şi că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară
Precum în vechimea sfântă se junghiau odinioară
Virginile ce stătură sculptorilor de modele,
Când tăiau în marmor chipul unei zâne după ele.
S-ar pricepe pe el însuşi acel demon... s-ar renaşte,
Mistuit de focul propriu, el atunci s-ar recunoaşte,
Şi, pătruns de-ale lui patimi şi amoru-i, cu nesaţiu
El ar frânge-n vers adonic limba lui ca şi Horaţiu;
Ar atrage-n visu-i mândru a izvoarelor murmururi,
Umbra umedă din codri, stelele ce ard de-a pururi,
Şi-n acel moment de taină, când s-ar crede că-i ferice,
Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei antice
Şi cu patimă adâncă ar privi-o s-o adore,
De la ochii ei cei tineri mântuirea s-o implore;
Ar voi în a lui braţe să o ţină-n veci de veci,
Dezgheţând cu sărutarea-i raza ochilor ei reci,
Căci de piatră de-ar fi, încă s-a-ncălzi de-atât amor,
Când căzându-i în genunche, i-ar vorbi tânguitor,
Fericirea înecându-l, el ar sta să-nnebunească,
Ca-n furtuna lui de patimi şi mai mult să o iubească.
Ştie oare ea că poate ca să-ţi dea o lume-ntreagă,
C-aruncându-se în valuri şi cercând să te-nţeleagă
Ar împlea-a ta adâncime cu luceferi luminoşi?
Cu zâmbiri de curtezană şi cu ochi bisericoşi,
S-ar preface că pricepe. Măgulite toate sunt
De-a fi umbra frumuseţii cei eterne pe pământ.
O femeie între flori zi-i şi o floare-ntre femei –
S-o să-i placă. Dar o pune să aleagă între trei
Ce-o-nconjoară, toţi zicând că o iubesc – cât de naivă,
Vei vedea că dèodată ea devine pozitivă.

Tu cu inima şi mintea poate eşti un paravan
După care ea atrage vrèun june curtezan,
Care intră ca actorii cu păsciorul mărunţel,
Lăsând val de mirodenii şi de vorbe după el,
O chioreşte cu lornionul, butonat cu o garoafă,
Operă croitorească şi în spirit şi în stofă;
Poate că-i convin tuspatru craii cărţilor de joc
Şi-n cămara inimioarei i-aranjează la un loc...
Şi când dama cochetează cu privirile-i galante,
Împărţind ale ei vorbe între-un crai bătrân şi-un fante,
Nu-i minune ca simţirea-i să se poată înşela,
Să confunde-un crai de pică cu un crai de mahala...
Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugăreşte,
Pe când craiul cel de pică de s-arată, pieptu-i creşte,
Ochiul îngheţat i-l umplu gânduri negre de amor
Şi deodată e vioaie, stă picior peste picior.
Ş-acel sec în judecata-i e cu duh şi e frumos...

A visa că adevărul sau alt lucru de prisos
E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr,
Este piedica eternă ce-o punem la adevăr.
Aşadar, când plin de visuri, urmăreşti vrèo femeie,
Pe când luna, scut de aur, străluceşte prin alee
Şi pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeţi de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n tine se petrece...
Ia întreab-o, bunăoară,
Ş-o să-ţi spuie de panglice, de volane şi de mode,
Pe când inima ta bate-n ritmul sfânt al unei ode...
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea şi nici mila –
De ai inimă şi minte – feri în lături, e Dalila!

(*Convorbiri Literare,* XXIII, 11, 1 februarie 1890)

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărăteşti,
O prea frumoasă fată.

Şi era una la părinţi
Şi mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

Din umbra falnicelor bolţi
Ea pasul şi-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colţ
Luceafărul aşteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare şi străluce,
Pe mişcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorinţa-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-şi răzima
Visând ale ei tâmple,
De dorul lui şi inima
Şi sufletu-i se împle.

Şi cât de viu s-aprinde el
În orişicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

*

Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpaie.

Şi când în pat se-ntinde drept
Copila să se culce.
I-atinge mâinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Şi din oglindă luminiş
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătând închişi
Pe faţa ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adânc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
– O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestei
Și ține-n mână un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tânăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feţei străvezii
E albă ca de ceară –
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie-n afară.

Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ţi urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Şi mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Şi m-am născut din ape.

O, vin! odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Şi toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

O, eşti frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă şi la port,
Luceşti fără de viaţă.
Căci eu sunt vie, tu eşti mort,
Şi ochiul tă mă-ngheaţă.

*

Trecu o zi, trecură trei
Şi iarăşi, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-şi aducă
Şi dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă:

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gând
Şi viaţa-mi luminează!

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Şi din a haosului văi
Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre viţele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfăşor
Marmoreele braţe,
El vine trist şi gânditor
Şi palid e la faţă:

Doar ochii mari şi minunaţi
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saţ
Şi pline de-ntuneric.

Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ş-acuma,
Şi soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin, odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin, în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră decât ele.

O, eşti frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Şi ochii mari şi grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nţelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Şi tu eşti muritoare?

*

Nu caut vorbe pe ales,
Nici ştiu cum aş începe –
Deşi vorbeşti pe înţeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.

Tu-mi ceri chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să ştii asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naşte din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Şi se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

*

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori şi de pripas,
Dar îndrăzneţ cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furişează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Şi mândră, arz-o focul;
Ei Cătălin, acu-i acu
Ca să-ţi încerci norocul.

Şi-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
– Da ce vrei, măi Cătălin?
Ia du-t' de-ţi vezi de treabă.

– Ce voi? Aş vrea să nu mai stai
Pe gânduri totdeuna,
Să râzi mai bine şi să-mi dai
O gură, numai una.

– Dar nici nu ştiu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe,
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

– Dacă nu ştii, ţi-aş arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mânia,
Ci stai cu binişorul.

Cum vânătoru-ntinde-n crâng
La păsărele laţul,
Când ţi-oi întinde braţul stâng
Să mă cuprinzi cu braţul;

Şi ochii tăi nemişcători
Sub ochii mei rămâie...
De te înalţ de subsuori
Te-nalţă din călcâie;

Când faţa mea se pleacă-n jos,
În sus rămâi cu faţa,
Să ne privim nesăţios
Şi dulce toată viaţa;

Şi ca să-ţi fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă-nclin,
Tu iarăşi mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaş
Uimită şi distrasă,
Şi ruşinos şi drăgălaş,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Şi-i zise-ncet: – Încă de mic
Te cunoşteam pe tine,
Şi guraliv şi de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniştea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătăţii mării;

Şi tainic genele le plec,
Căci mi le împle plânsul
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul;

Luceşte c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înaţă tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi şi-n veci
Va rămânea departe...

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca nişte stepe,
Dar nopţile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe.

– Tu eşti copilă, asta e...
Hai ş-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Şi nu ne-or şti de nume,

Căci amândoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioşi şi teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi.

*

Porni luceafărul. Creşteau
În cer a lui aripe,
Şi căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesupt,
Deasupra-i cer de stele –
Părea un fulger nentrerupt
Rătăcitor prin ele.

Şi din a haosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorând îl înconjor
Ca nişte mări, de-a-notul...
El zboară, gând purtat de dor,
Pân piere totul, totul:

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaşte,
Şi vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naşte.

Nu e nimic şi totuşi e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemene
Uitării celei oarbe.

– De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Şi lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din haos, Doamne, am apărut
Și m-aș întoarce-n haos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

– Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
Deșerte idealuri –
Când valuri află un mormânt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Şi prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Şi nu cunoaştem moarte.

Din sânul veciniculuí ieri
Trăieşte azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăşi soare;

Părând pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paşte,
Căci toţi se nasc spre a muri
Şi mor spre a se naşte.

Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvântul meu dentâi –
Să-ţi dau înţelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cântare
Să se ia munţii cu păduri
Şi insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăţi
Dreptate şi tărie?
Ţi-aş da pământul în bucăţi
Să-l faci împărăţie.

Îţi dau catarg lângă catarg,
Oştiri spre a străbate
Pământu-n lung şi marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Şi pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Şi vezi ce te aşteaptă.

*

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Şi, ca şi-n ziua cea de ieri,
Lumina şi-o revarsă.

Căci este sara-n asfinţit
Şi noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniştit
Şi tremurând din apă

Şi împle cu-ale ei scântei
Cărările din crânguri,
Sub şirul lung de mândri tei
Şedeau doi tineri singuri:

– O, lasă-mi capul meu pe sân,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Şi negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patemi.

Și de asupra mea rămâi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentâi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față;
Abia un braț pe gât i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

– Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gând,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăţi
În codri şi pe dealuri,
Călăuzind singurătăţi
De mişcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul;
– Ce-ţi pasă ţie, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece.

(*Almanahul Societăţii Academice Social Literare România Jună.* Viena, aprilie 1883)

DOINA

De la Nistru pân-la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin şi pân-la Mare
Vin muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o aţin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii
Şi străinul te tot paşte
De nu te mai poţi cunoaşte;
Sus la munte, jos pe vale,
Şi-au făcut duşmanii cale,
Din Sătmar pân- în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet român săracul,
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui
Şi-i străin în ţara lui.
De la Turnu-n Dorohoi

Curg duşmanii în puhoi
Şi s-aşează pe la noi;
Şi cum vin cu drum de fier,
Toate cântecele pier,
Zboară pasările toate
Numai umbra spinului
De neagra străinătate.
În uşa creştinului.
Îşi dezbracă ţara sânul,
Codru – frate cu românul –
De săcure se tot pleacă
Şi izvoarele îi seacă –
Sărac în ţară săracă!

Cine-au îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Şi neamul nemernicia!

Ştefane, Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las-arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinţilor,
În sama părinţilor,
Clopotele să se tragă
Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu
Ca să-ţi mântui neamul tău!
Tu te-nalţă din mormânt

Să te-aud din corn sunând
Şi Moldova adunând!
De-i suna din corn o dată
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori
– Îţi vin codrii-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toţi duşmanii or să piară,
Din hotară în hotară –
Îndrăgi-i-ar ciorile
Şi spânzurătorile!

(*Convorbiri Literare*, XVII, 4, 1 iulie 1883)

S-A DUS AMORUL

S-a dus amorul, un amic
Supus amândurora,
Deci cânturilor mele zic
Adio tuturora.

Uitarea le închide-n scrin
Cu mâna ei cea rece,
Şi nici pe buze nu-mi mai vin,
Şi nici prin gând mi-or trece.

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele,
Şi un atât de trist amor
Am îngropat în ele!

Din ce noian îndepărtat
Au răsărit în mine!
Cu câte lacrimi le-am udat,
Iubito, pentru tine!

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Şi cât de mult îmi pare rău
Că nu mai sufăr încă!

Că nu mai vrei să te arați
Lumină de-ndeparte,
Cu ochii tăi întunecați
Renăscători de moarte!

Și cu acel smerit surâs,
Cu acea blândă față,
Să faci din viața mea un vis,
Din visul meu o viață.

Să mi se pară cum că crești
De cum răsare luna,
În umbra dulcilor povești
Din nopți o mie una.

Era un vis misterios
Și blând din cale-afară,
Și prea era de tot frumos
De-au trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să steie.

Prea ne pierdusem tu și eu
În al ei farmec poate,
Prea am uitat pe Dumnezeu
Precum uitarăm toate.

Şi poate că nici este loc
Pe-o lume de mizerii
Pentr-un atât de sfânt noroc
Străbătător durerii!

(*Familia*, XIX, 17, 24 aprilie/6 mai 1883)

CÂND AMINTIRILE...

Când aminitirile-n trecut
Încearcă să mă cheme,
Pe drumul lung şi cunoscut
Mai trec din vreme-n vreme.

Deasupra casei tale ies
Şi azi aceleaşi stele,
Ce-au luminat atât de des
Înduioşării mele.

Şi peste arbori răsfiraţi
Răsare blânda lună,
Ce ne găsea îmbrăţişaţi
Şoptindu-ne-mpreună.

A noastre inimi îşi jurau
Credinţă pe toţi vecii,
Când pe cărări se scuturau
De floare liliecii.

Putut-au oare-atâta dor
În noapte să se stingă,
Când valurile de izvor
N-au încetat să plângă,

Când luna trece prin stejari
Urmând mereu în cale-şi,
Când ochii tăi, tot încă mari,
Se uită dulci şi galeşi?

(*Familia,* XIX, 20, 15/27 mai 1883)

ADIO

De-acuma nu te-oi mai vedea,
Rămâi, rămâi, cu bine!
Mă voi feri în calea mea
De tine.

De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă
Că cea mai dulce-ntre femei
Mă lasă.

Căci nu mai am de obicei
Ca-n zilele acele,
Să mă îmbăt şi de scântei
Din stele.

Când degerând atâtea dăţi,
Eu mă uitam prin ramuri
Şi aşteptam să te arăţi
La geamuri.

O, cât eram de fericit
Să mergem împreună,
Sub acel farmec liniştit
De lună,

Pe când în taină mă rugam
Ca noaptea-n loc să steie,
În veci alături să te am,
Femeie!

Din a lor treacăt să apuc
Acele dulci cuvinte,
De care azi abia mi-aduc
Aminte.

Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste.

Şi dacă luna bate-n lunci
Şi tremură pe lacuri,
Totuşi îmi pare că de-atunci
Sunt veacuri.

Cu ochii serei cei dentâi
Eu n-o voi mai privi-o...
De-aceea-n urma mea rămâi –
Adio!

(*Familia*, XIX, 23, 5/17 iunie 1883)

CE E AMORUL?

Ce e amorul? E un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Şi tot mai multe cere.

De-un semn în treacăt de la ea
El sufletul ţi-l leagă,
Încât să n-o mai poţi uita
Viaţa ta întreagă.

Dar încă de te-aşteaptă-n prag
În umbră de unghere,
De se-ntâlneşte drag cu drag
Cum inima ta cere;

Dispar şi ceruri şi pământ
Şi pieptul tău se bate,
Şi totu-atârnă de-un cuvânt
Şoptit pe jumătate.

Te urmăreşte săptămâni
Un pas făcut alene,
O dulce strângere de mâni,
Un tremurat de gene.

Te urmăresc luminători
Ca soarele şi luna,
Şi peste zi de-atâtea ori
Şi noaptea totdeauna.

Căci scris a fost ca viaţa ta
De doru-i să nu-ncapă,
Căci te-a cuprins asemenea
Lianelor din apă.

(*Familia*, XIX, 29, 17/19 iulie 1883)

PE LÂNGĂ PLOPII FĂRĂ SOȚ...

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți –
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea –
Tu nu m-ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Şi rânduri de vieţi,
Cu ale tale braţe reci
Înmărmureai măreţ.

Un chip de-a pururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi

Căci te iubeam cu ochi păgâni
Şi plini de suferinţi,
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinţii din părinţi.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristeţă capul tău
Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umblet şi la port,
Şi te privesc nepăsător
C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt,
Şi noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ.

(*Familia*, XIX, 35, 28 august/9 septembrie 1883)

ŞI DACĂ...

Şi dacă ramuri bat în geam
Şi se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Şi-ncet să te apropii.

Şi dacă stele bat în lac
Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninându-mi gândul.

Şi dacă norii deşi se duc
De iese-n luciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.

(*Familia*, XIX, 46, 13/25 noiembrie 1883)

GLOSSĂ

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi şi nouă toate;
Ce e rău şi ce e bine
Tu te-ntreabă şi socoate;
Nu spera şi nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.
Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ţine toate minte
Şi ar sta să le asculte?...
Tu aşează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deşarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Purtând masca fericirii,
Ce din moartea ei se naşte
Şi o clipă ţine poate;
Pentru cine o cunoaşte
Toate-s vechi şi nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul şi pe patru,
Totuşi tu ghici-vei chipu-i,
Şi de plânge, de se ceartă,
Tu în colţ petreci în tine
Şi-nţelegi din a lor artă
Ce e rău şi ce e bine.

Viitorul şi trecutul
Sunt a filei două feţe,
Vede-n capăt începutul
Cine ştie să le-nveţe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă şi socoate.

Căci aceloraşi mijoace
Se supun câte există,
Şi de mii de ani încoace
Lumea-i veselă şi tristă;
Alte măşti, aceeaşi piesă,
Alte guri, aceeaşi gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera şi nu ai teamă.

Nu spera când vezi mişeii
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăşi

Între dânşii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăş:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momeşte în vârteje:
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să feri în lături,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă ştii a lor măsură;
Zică toţi ce vor să zică,
Treacă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgeşti nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera şi nu ai teamă;
Te întreabă şi socoate
Ce e rău şi ce e bine;
Toate-s vechi şi nouă toate;
Vreme trece, vreme vine.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

ODĂ
(în metru antic)

Nu credeam să-nvăţ a muri vrodată;
Pururi tânăr, înfăşurat în manta-mi,
Ochii mei nălţam visători la steaua
Singurătăţii.

Când deodată tu răsărişi în cale-mi,
Suferinţă tu, dureros de dulce...
Pân-în fund băui voluptatea morţii
Nendurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...
Pot să mai renviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniştit, pe mine
Mie redă-mă!

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

IUBIND ÎN TAINĂ...

Iubind în taină am păstrat tăcere,
Gândind că astfel o să-ţi placă ţie,
Căci în priviri citeam o vecinicie
De-ucigătoare visuri de plăcere.

Dar nu mai pot. A dorului tărie
Cuvinte dă duioaselor mistere;
Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere
A celui suflet ce pe-al meu îl ştie.

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete
Şi-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi,
Copila mea cu lungi şi blonde plete?

Cu o suflare răcoreşti suspinu-mi,
C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete.
Fă un sfârşit durerii... vin la sânu-mi.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

TRECUT-AU ANII...

Trecut-au ani ca nouri lungi pe şesuri
Şi niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mişcară
Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nţelese, pline de-nţelesuri –
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri,
O, ceas al tainei, asfinţit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieţii,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;
Pierdut e totu-n zarea tinereţii
Şi mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul creşte-n urma mea... mă-ntunec!

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

VENEŢIA

S-a stins viaţa falnicei Veneţii,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind păreţii.

Okeanos se plânge pe canaluri...
El numa-n veci e-n floarea tinereţii,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieţii,
Izbeşte-n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca-n ţintirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopţii bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
Rosteşte lin în clipe cadenţate:
„Nu-nvie morţii – e-n zadar, copile!"

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

SE BATE MIEZUL NOPȚII...

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-oaltă viață și cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

(Ediția I – Maiorescu, decembrie 1883)

CU MÂNE ZILELE-ŢI ADAOGI...

Cu mâne zilele-ţi adaogi,
Cu ieri viaţa ta o scazi
Şi ai cu toate astea-n faţă
De-a pururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma,
Precum când soarele apune
El şi răsare undeva.

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-acelaşi vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleaşi frunze cad.

Naintea nopţii noastre îmblă
Crăiasa dulcii dimineţi;
Chiar moartea însăşi e-o părere
Şi un visternic de vieţi.

Din orice clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înţeleg,
Că sprijină vecia-ntreagă
Şi-nvârte universu-ntreg.

De-aceea zboare anu-acesta
Şi se cufunde în trecut,
Tu ai ş-acum comoara-ntreagă
Ce-n suflet pururi ai avut.

Cu mâne zilele-ţi adaogi,
Cu ieri viaţa ta o scazi
Având cu toate astea-n faţă
De-a pururi ziua cea de azi.

Priveliştile sclipitoare,
Ce-n repezi şiruri se diştern,
Repaosă nestrămutate
Sub raza gândului etern.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

PESTE VÂRFURI

Peste vârfuri trece lună,
Codru-şi bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei dulce corn,
Pentru mine vrèodată?

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

SOMNOROASE PĂSĂRELE...

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele –
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace;
Dorm şi florile-n grădină –
Dormi în pace:

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce –
Fie-ţi îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopţii feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis şi armonie –
Noapte bună!

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

DE-OR TRECE ANII...

De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăcé,
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un „nu ştiu cum" ş-un „nu ştiu ce".

M-a fermecat cu vro scânteie
Din clipa-n care ne văzum?
Deşi nu e decât femeie,
E totuşi altfel, „nu ştiu cum".

De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăcé;
Dac-al ei glas e armonie,
E şi-n tăcerea-i „nu ştiu ce".

Astfel robit de-aceeaşi jale
Petrec mereu acelaşi drum...
În taina farmecelor sale
E-un „nu ştiu ce" ş-un „nu ştiu cum".

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

LASĂ-ŢI LUMEA...

Lasă-ţi lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie,
De ţi-ai da viaţa toată,
Nime-n lume nu ne ştie.

Vin cu mine, rătăceşte
Pe cărări cu cotituri,
Unde noaptea se trezeşte
Glasul vechilor păduri.

Printre crengi scânteie stele,
Farmec dând cărării strâmte,
Şi afară doar de ele
Nime-n lume nu ne simte.

Părul tău ţi se desprinde
Şi frumos ţi se mai şede,
Nu zi ba de te-oi cuprinde,
Nime-n lume nu ne vede.

Tânguiosul bucium sună,
L-ascultăm cu-atâta drag.
Pe când iese dulcea lună
Dintr-o rarişte de fag.

Îi răspunde codrul verde
Fermecat şi dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.

Te desfaci c-o dulce silă,
Mai nu vrei şi mai te laşi,
Ochii tăi sunt plini de milă,
Chip de înger drăgălaş.

Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l, îl străbate;
El, aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

Tremurând cu unde-n spume,
Între trestie le farmă
Şi visând o-ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.

De-a tău chip el se pătrunde,
Ca oglinda îl alege –
Ce priveşti zâmbind în unde?
Eşti frumoasă, se-nţelege.

Înălţimile albastre
Pleacă zarea lor pe dealuri,
Arătând privirii noastre
Stele-n ceruri, stele-n valuri.

E un miros de tei în crânguri,
Dulce-i umbra de răchiți
Și suntem atât de singuri
Și atât de fericiți!

Numai luna printre ceață
Varsă apelor văpaie,
Și te află strânsă-n brațe,
Dulce dragoste bălaie.

(Ediția I – Maiorescu, decembrie 1883)

TE DUCI...

Te duci şi ani de suferinţă
N-or să te vază ochii-mi trişti,
Înamoraţi de-a ta fiinţă,
De cum zâmbeşti, de cum te mişti.

Şi nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură frumos.

În faţă farmecul palorii
Şi ochi ce scânteie de vii,
Sunt umezi înfiorătorii
De linguşiri, de viclenii.

Când mă atingi, eu mă cutremur,
Tresar la pasul tău când treci,
De-al genei tale gingaş tremur
Atârnă viaţa mea de veci.

Te duci şi rău n-o să-mi mai pară
De-acum de ziua cea de ieri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri.

C-auzu-mi n-o să-l mai întuneci
Cu-a gurii dulci suflări fierbinți,
Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci
Ca să mă faci să-mi ies din minți.

Puteam numiri defăimătoare
În gândul meu să-ți iscodesc,
Și te uram cu-nverșunare,
Te blestemam, căci te iubesc.

De-acum nici asta nu-mi rămâne
Și n-o să am ce blestema,
Ca azi va fi ziua de mâne,
Ca mâni toți anii s-or urma –

O toamnă care întârzie
Pe-un istovit și trist izvor;
Deasupra-i frunzele pustie –
A mele visuri care mor.

Viața-mi pare-o nebunie
Sfârșită fără-a fi-nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă-n brațe te-am ținut.

De-atunci pornind a lui aripe
S-a dus pe veci norocul meu –
Redă-mi comoara unei clipe
Cu anii-i de păreri de rău!

(Ediția I – Maiorescu, decembrie 1883)

DIN VALURILE VREMII...

Din valurile vremii, iubita mea, răsai
Cu braţele de marmur, cu părul lung, bălai –
Şi faţa străvezie ca faţa albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele şi stea între femei
Şi întorcându-ţi faţa spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut şi plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,
Şi faţa mea în lacrimi pe faţa ta s-o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ţi-o-nec
Şi mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o ţin.
Dar vai, un chip aievea nu eşti, astfel de treci
Şi umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu braţele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

CE TE LEGENI...

– Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?
– De ce nu m-aş legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea creşte
Şi frunzişul mi-l răreşte.
Bate vântul frunza-n dungă –
Cântăreţii mi-i alungă;
Bate vântul dintr-o parte –
Iarna-i ici, vara-i departe.
Şi de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândurele
Ducând gândurile mele
Şi norocul meu cu ele.
Şi se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Şi se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Şi mă lasă pustiit,
Vestejit şi amorţit
Şi cu doru-mi singurel,
De mă-ngân numai cu el!

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

LA MIJLOC DE CODRU...

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din huceag de aluniș,
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătoare,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rândurele
Și de chipul dragei mele.

(Ediția I – Maiorescu, decembrie 1883)

MAI AM UN SINGUR DOR

Mai am un singur dor:
În liniştea serii
Să mă lăsaţi să mor
La marginea mării;
Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.
Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri.

Şi nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creştet,
Doar toamna glas să dea
Frunzişului veşted.
Pe când cu zgomot cad
Izvoarele-ntr-una,
Alunece luna
Prin vârfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vânt,
Deasupră-mi teiul sfânt
Să-şi scuture creanga.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de paterni
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.

(Ediția I – Maiorescu, decembrie 1883)

DE-OI ADORMI...
(variantă)

De-oi adormi curând
În noaptea uitării,
Să mă duceţi tăcând
La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
Făclie şi flamuri,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri.

Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Luceasc-un cer senin
Pe-adâncile ape,

Care-n dureri adânci
Se nalţă la maluri,
S-ar atârna de stânci
Cu braţe de valuri,

Se nalţă, dar recad
Şi murmură-ntr-una,
Când pe păduri de brad
Alunecă luna.

Şi nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creştet,
Doar moartea glas să dea
Frunzişului veşted.

Să treacă lin prin vânt
Atotştiutoarea,
Deasupră-mi teiul sfânt
Să-şi scuture floarea.

Cum n-oi mai fi pribeag,
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte,

Ce n-or şti că privesc
O lume de patemi,
Pe când liane cresc
Pe singurătate-mi.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

NU VOI MORMÂNT BOGAT
(variantă)

Nu voi mormânt bogat,
Cântare şi flamuri,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri.
Şi nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creştet.
Frunzişului veşted
Doar vântul glas să-i dea.
În liniştea sării
Să mă-ngropaţi, pe când
Trec stoluri greu zburând
La marginea mării.

Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Lucească cer senin
Eternelor ape,
Care din văi adânci
Se nalţă la maluri,
Cu braţe de valuri
S-ar atârna de stânci –
Şi murmură-ntr-una
Când spumegând recad,
Iar pe păduri de brad
Alunece luna.

Reverse dulci scântei
Atotştiutoarea,
Deasupră-mi crengi de tei
Să-şi scuture floarea.
Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri aminte
M-or coperi cu drag
Şi stinsele patemi
Le-or troieni căzând,
Uitarea întinzând
Pe singurătate-mi.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

IAR CÂND VOI FI PĂMÂNT
(variantă)

Iar când voi fi pământ,
În liniştea serii,
Săpaţi-mi un mormânt
La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
Podoabe şi flamuri,
Ci-mi împletiţi un pat
Din veştede ramuri.

Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Să am un cer senin
Pe-adâncile ape.

S-aud cum blânde cad
Izvoarele-ntr-una,
Pe vârfuri lungi de brad
Alunece luna.

S-aud pe valuri vânt,
Din munte talanga,
Deasupra-mi teiul sfânt
Să-şi scuture creanga.

Şi cum n-oi suferi
De-atuncea-nainte
Cu flori m-or troieni
Aduceri amite.

Şi cum va înceta
Al inimii zbucium,
Ce dulce-mi va suna
Cântarea de bucium!

Vor arde-n preajma mea
Luminile-n dealuri,
Izbind s-or frământa
Eternele valuri.

Şi nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creştet,
Ci codrul vânt să dea
Frunzişului veşted.

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr de noroc
Şi fără prieteni.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

CRITICILOR MEI

Multe flori sunt, dar puţine
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieţii,
Dar se scutur multe moarte.

E uşor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Înşirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ţi frământă
Doruri vii şi patimi multe,
Ş-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte.

Ca şi flori în poarta vieţii
Bat la porţile gândirii,
Toate cer intrare-n lume,
Cer veştmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ţi viaţă,
Unde ai judecătorii,
Nenduraţii ochi de gheaţă?

Ah! atuncea ţi se pare
Că pe cap îţi cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?

Critici voi, cu flori deşerte,
Care roade n-aţi adus –
E uşor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.

(Ediţia I – Maiorescu, decembrie 1883)

DIANA

Ce cauţi unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Şi unde păsările-ntr-una
Se-ntrec cu glas ciripitor?
N-auzi cum frunzele-n poiană
Şoptesc cu zgomotul de guri
Ce se sărută, se hârjoană
În umbr-adâncă de păduri?

În cea oglindă mişcătoare
Vrei să priveşti un straniu joc,
O apă vecinic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?
S-a desprimăvărat pădurea,
E-o nouă viaţă-n orice zvon,
Şi numai tu gândeşti aiurea,
Ca tânărul Endymion.

De ce doreşti singurătate
Şi glasul tainic de izvor?
S-auzi cum codrul frunza-şi bate,
S-adormi pe verdele covor?
Iar prin lumina cea rărită,
Din valuri reci, din umbre moi,
S-apar-o zână liniştită
Cu ochii mari, cu umeri goi?

Ah! acum crengile le-ndoaie
Mânuţe albe de omăt,
O faţă dulce şi bălaie,
Un trup înalt şi mlădiet.
Un arc de aur pe-al ei umăr,
Ea trece mândră la vânat
Şi peste frunze fără număr
Abia o urmă a lăsat.

(*Convorbiri Literare*, XVII, 11, 1 februarie 1884)

DIN NOAPTEA...

Din noaptea vecinicei uitări
În care toate curg,
A vieţii noastre dezmierdări
Şi raze din amurg,

De unde nu mai străbătu
Nimic din ce-au apus –
Aş vrea odată-n viaţă tu
Să te înalţi în sus.

Şi dacă ochii ce-am iubit
N-or fi de raze plini,
Tu mă priveşte liniştit
Cu stinsele lumini.

Şi dacă glasul adorat
N-o spune un cuvânt,
Tot înţeleg că m-ai chemat
Dincolo de mormânt.

(*Familia*, XX, 7, 12/24 februarie 1884)

SARA PE DEAL

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aştepţi tu pe mine.

Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ţi-e plină.

Nourii curg, raze-a lor şiruri despică,
Streşine vechi casele-n lună ridică,
Scârţâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stână.

Şi osteniţi oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi împle cu glasul lui sara,
Sufetul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuţeşte;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbeşte;
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ţi-voi cât îmi eşti dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Şi surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. – Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată?

(*Convorbiri Literare*, XIX, 4 1 iulie 1885)

1886
NU MĂ ÎNȚELEGI

În ochii mei acuma nimic nu are preț
Ca taina ce ascunde a tale frumuseți;
Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aș risipi o viață de cugetări senine
Pe basme și nimicuri, cuvinte cumpănind,
Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
În lanțuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Să-mpiedec umbra-i dulce de-a merge-n întunerec.
.....

Și azi când a mea minte, a farmecului roabă,
Din orișice durere îți face o podoabă,
Și când răsai nainte-mi ca marmura de clară,
Când ochiul tău cel mândru străluce în afară,
Întunecând privirea-mi, de nu pot să văd încă
Ce-adânc trecut de gânduri e-n noaptea lui adâncă.
Azi când a mea iubire e-atâta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au dupăoaltă
Lumina de-ntunerec și marmura de daltă,
Când dorul meu e-atâta de-adânc și-atât de sfânt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pământ,
Când e o-namorare de tot ce e al tău,
De-un zâmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Când ești enigma însăși a vieții mele-ntregi...
Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi!

(*Album literar*, 15 martie 1886)

LA STEAUA

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, şi nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmăreşte încă.

(*Convorbiri Literare*, XX, 9, 1 decembrie 1886)

1887
DE CE NU-MI VII

Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-aşează bruma peste vii –
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O, vino iar în al meu braţ,
Să te privesc cu mult nesaţ,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău!

Ţi-aduci aminte cum pe-atunci
Când ne plimbam prin văi şi lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori?

În lumea asta sunt femei
Cu ochi ce izvorăsc scântei...
Dar, oricât ele sunt de sus,
Ca tine nu-s, ca tine nu-s!

Căci tu înseninezi mereu
Viaţa sufletului meu,
Mai mândră decât orice stea,
Iubita mea, iubita mea!

Târzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Şi lanurile sunt pustii...
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

(*Convorbiri Literare*, XX, 11, 1 februarie 1887)

KAMADEVA

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindec,
L-am chemat în somn pe Kama –
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripi are, iar în tolbă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
De la Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci-n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept...

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Ș-al iluziei deșerte.

(*Convorbiri Literare*, XX, 1 iulie 1887)

Cuprins

Eminescu V
Cronologie eminesciană XI
La mormântul lui Aron Pumnul 1
De-aş avea... 2
O călărire în zori 3
Din străinătate 6
La Bucovina 8
Speranţa 10
Asta vreu, dragul meu 12
Misterele nopţii 15
Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie 17
La Heliade 19
La o artistă 21
Amorul unei marmure 23
Junii corupţi 25
Amicului F.I. 29
La moartea principelui Ştirbey 30
Venere şi madonă 31
Epigonii 34
Mortua est! 39
Înger de pază 42
Noaptea... 43

Egipetul 44
Cugetările sărmanului Dionis 48
Înger şi demon 51
Floare albastră 56
Împărat şi proletar 59
Făt-Frumos din tei 68
Melancolie 72
Crăiasa din poveşti 74
Lacul 76
Dorinţa 77
Călin (file din poveste) 79
Strigoii 89
Povestea codrului 102
Povestea teiului 105
Singurătate 109
Departe sunt de tine... 111
Pajul Cupidon... 112
O, rămâi 114
Pe aceeaşi ulicioară... 116
De câte ori, iubito... 118
Rugăciunea unui dac 119
Atât de fragedă... 121
Sonete 123
Freamăt de codru 125
Revedere 127
Foaia veştedă (după N. Lenau) 129
Despărţire 131
O, mamă... 133

Mănuşă (după Fr. Schiller) 134
Scrisoarea I 136
Scrisoarea II 142
Scrisoarea III 145
Scrisoarea IV 155
Scrisoarea V 160
Luceafărul 164
Doina 181
S-a dus amorul 184
Când amintirile... 187
Adio 189
Ce e amorul? 191
Pe lângă plopii fără soţ... 193
Şi dacă... 195
Glossă 196
Odă (în metru antic) 199
Iubind în taină... 200
Trecut-au anii... 201
Veneţia 202
Se bate miezul nopţii... 203
Cu mâne zilele-ţi adaogi... 204
Peste vârfuri 206
Somnoroase păsărele... 207
De-or trece anii... 208
Lasă-ţi lumea... 209
Te duci... 212
Din valurile vremii... 214
Ce te legeni... 215

La mijloc de codru... 216
Mai am un singur dor 217
De-oi adormi... (variantă) 219
Nu voi mormânt bogat (variantă) 221
Iar când voi fi pământ 223
Criticilor mei 225
Diana 227
Din noaptea... 229
Sara pe deal 231
Nu mă înțelegi 232
La steaua 233
De ce nu-mi vii 234
Kamadeva 236

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026